

DREPTURILE OMULUI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Retrospectiva anului 2024 | Raport

Chișinău, 2025

Autoare: Mihaela Șerpi, Nicoleta Hriplivii, Vadim Vieru

Au contribuit: Ion Manole, Alexandru Postica

Coordonatoare de ediție: Olga Manole

Design grafic și machetare: Marina Bejenari

Raportul a fost elaborat de Asociația Promo-LEX în cadrul proiectelor „Promovarea respectării drepturilor omului în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană” și „Promovarea respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, implementate cu suportul financiar oferit de Fundația Soros Moldova și National Endowment for Democracy.

Opiniile exprimate în raport aparțin exclusiv autorilor; acestea nu pot fi interpretate sub nicio formă ca reflectând opinia și poziția Fundației Soros Moldova și National Endowment for Democracy.

Cuprins

Acronime și abrevieri	2
Introducere	3
Sumar executiv	6
Capitolul 1. Dreptul la libertate și securitate	6
Lipsa de transparență privind datele despre „sistemul penitenciar”	9
Analiza „sistemului penitenciar” ilegal prin prisma datelor din surse deschise	11
Rolul Biroului politici de reintegrare în monitorizarea și asigurarea dreptului la libertate și securitate	16
Capitolul 2. Dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentelor inumane sau degradante	19
Condiții inumane de detenție	19
Lipsa unui mecanism de raportare a relelor tratamente	26
Capitolul 3. Libertatea de circulație	29
Presiuni sistematice și restricții ilegale impuse fermierilor din Dubăsari.....	29
Consolidarea posturilor de control ilegale sub pretextul „codului de alertă teroristă”	36
Îngrădirea libertății de circulație a persoanelor în Zona de Securitate	37
Abuzuri împotriva jurnaliștilor	39
Capitolul 4. Dreptul la educație	42
Dinamica numărului de elevi.....	42
Deficiențele infrastructurii educaționale și tarifele discriminatorii.....	44
Transportul elevilor și al cadrelor didactice	52
Intimidarea părinților și a profesorilor	54
Evidența militară la structurile paramilitare	55
Integrarea elevilor alolingvi	56
Accesul la produse și servicii culturale în limba română	57
Problema copiilor adoptați în regiunea transnistreană	58
Militarizarea educației și îndoctrinarea politică din școlile subordonate Tiraspolului	60
Concluzii	70
Recomandări	74

Acronime și abrevieri

AIPA – Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură

BPR – Biroul politici de reintegrare

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CPT – Comitetul European pentru Prevenirea Torturii

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CUC – Comisia Unificată de Control

FMMP – Forțele Mixte de Menținere a Păcii

GSIN – Государственная служба исполнения наказаний пмр (Serviciul de Stat pentru Executarea Pedepselor, așa-numita „rmn”)

IVS – Izolatoare de Detenție Provizorie (изоляторы временного содержания)

MAIA – Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare

MC – Ministerul Culturii

MEC – Ministerul Educației și Cercetării

MMPS – Ministerul Muncii și Protecției Sociale

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

PNADO – Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului

Promo-LEX – Asociația Promo-LEX

RMN – „republica moldovenească nistreană” (așa-numita „rmn”)

RPP – Rata de încarcerare a populației

UE – Uniunea Europeană

Introducere

Situația drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova continuă să reprezinte un subiect de preocupare la nivel național și internațional, în condițiile unui vid juridic persistent și al climatului vicios de impunitate. În ultimul deceniu, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) a pronunțat o serie de hotărâri care evidențiază încălcări structurale în această regiune, în special în ceea ce privește libertatea și securitatea persoanei, dreptul la un proces echitabil, libertatea de circulație și dreptul la educație. În pofida atenției instituțiilor internaționale și a eforturilor societății civile, mecanismele de remediere au rămas limitate, iar reprezentanții regimului de la Tiraspol resping constant orice formă de monitorizare independentă.

Prezentul raport oferă o analiză cuprinzătoare a încălcărilor drepturilor omului în regiunea transnistreană, relevante pentru perioada 1 ianuarie – 31 decembrie 2024, punând accent pe evoluțiile majore, pe practicile care au determinat agravarea situației și pe punctele vulnerabile în care lipsește o reacție eficientă din partea autorităților constituționale ale Republicii Moldova. Deși acest teritoriu se află în afara controlului efectiv al Chișinăului, obligațiile constituționale și internaționale rămân aplicabile, iar responsabilitatea de a proteja drepturile cetățenilor se extinde asupra tuturor instituțiilor guvernamentale.

Contextul și actualitatea raportului

Contextul regional, caracterizat de tensiuni politice și impasuri în negocierile privind reglementarea transnistreană, a determinat perpetuarea structurilor nelegitime și a impunității pentru abuzurile comise. Totodată, dificultățile economice, sociale și evoluțiile geopolitice recente, au vulnerabilizat suplimentar comunitățile locale, amplificând impactul restricțiilor impuse fermierilor, școlilor cu predare în limba română și grupurilor societății civile. În acest mediu, documentarea independentă și rapoartele periodice rămân instrumente indispensabile pentru a scoate la iveală încălcările drepturilor fundamentale și pentru a genera reacții din partea factorilor de decizie, a organismelor internaționale și a opiniei publice.

Scopul și sfera de cuprindere

Scopul principal al raportului este de a oferi o sinteză analitică asupra încălcărilor grave ce s-au perpetuat în anul 2024, cu accent pe patru dimensiuni prioritare: (1) dreptul la libertate și securitate, (2) interzicerea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante, (3) libertatea de circulație și (4) dreptul la educație. Fiecare capitol detaliază contextul legislativ, relevă lacunele structurale și oferă exemplificări prin studii de caz. De asemenea, raportul analizează atât acțiunile și practicile structurilor transnistrene, cât și reacțiile – sau lipsa acestora – din partea autorităților constituționale.

Metodologia de cercetare

Pentru elaborarea raportului, autorii au îmbinat metode calitative și cantitative, conform standardelor internaționale de investigare a drepturilor omului:

- Colectarea datelor din surse deschise: au fost analizate comunicate, bugete locale și acte „legislative” publicate în regiune, coroborate cu rapoartele limitate ale structurilor transnistrene și cu datele oferite de autoritățile constituționale.

- Solicitări formale de informații: Asociația Promo-LEX a adresat, începând cu decembrie 2024, cereri către structurile transnistrene (de exemplu, către „ministerul securității”, „ministerul justiției” și „serviciul de stat pentru executarea pedepselor”), precum și către instituțiile Republicii Moldova (Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Biroul Politici de Reintegrare). Solicitățile înaintate Tiraspolului au rămas fără răspuns. În același timp, răspunsurile autorităților constituționale au evidențiat anumite progrese, dar și deficiențe semnificative în mecanismele de monitorizare și intervenție.
- Interviuri și mărturii ale victimelor: au fost realizate interviuri semistructurate cu persoane care au suferit încălcări ale drepturilor omului (victime ale reținerilor arbitrare, persoane supuse reținerilor arbitrare, fermieri afectați de taxele ilegale și părinți ai elevilor din școlile cu predare în limba română). Fiecare mărturie a fost validată prin metode de verificare încrucișată pentru a confirma veridicitatea faptelor și amplitudinea abuzurilor reclamate.
- Monitorizare în teren: autorii raportului au efectuat vizite de documentare în Zona de Securitate, investigând accesul la terenurile agricole și la infrastructura educațională, precum și discuții cu autoritățile locale.
- Analiza comparativă: Acolo unde a fost posibil, datele și statisticile privind situația din stânga Nistrului au fost comparate atât cu cele din dreapta Nistrului, cât și cu standardele internaționale, precum Convenția Europeană a Drepturilor Omului, regulile Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Recomandările ONU.

Limitări și provocări

Principala limitare a fost accesul restricționat în regiunea transnistreană, combinat cu refuzul structurilor transnistrene de a acorda informații relevante. În plus, constrângerile logistice și riscurile de securitate pentru monitори și victime au făcut dificilă desfășurarea unor investigații mai extinse. Prin urmare, deși raportul se bazează pe surse verificate și metode riguroase de documentare, amploarea reală a încălcărilor drepturilor omului din regiune ar putea fi semnificativ mai mare decât cea reflectată în datele prezentate.

Structura raportului

Raportul este organizat în patru capitole centrale, fiecare abordând o componentă distinctă:

- Capitolul I analizează dreptul la libertate și securitate, reflectând asupra detențiilor ilegale și arbitrare, lipsei de transparență în „sistemul penitenciar” și supraaglomerării din locurile de detenție;
- Capitolul II examinează interzicerea torturii și a tratamentelor inumane, subliniind condițiile precare de detenție, imposibilitatea de a raporta abuzurile și efectele pe termen lung asupra victimelor;
- Capitolul III abordează principalele încălcări ale libertății de circulație, presiunile și restricțiile ilegale impuse fermierilor din Dubăsari, abuzurile împotriva reprezentanților mass-media, obstacolele impuse profesorilor din școlile cu predare în limba română, controlul ilegal al vehiculelor și practica de intimidare a conducătorilor auto, precum și rețeaua de posturi de control ilegale în contextul prelungirii „codului de alertă teroristă”;
- Capitolul IV se concentrează pe încălcările dreptului la educație, presiunile exercitate asupra școlilor cu predare în limba română, practicile de intimidare a părinților, elevilor și profesorilor, precum și pe deficiențele infrastructurii educaționale, provocările legate de integrarea elevilor alolingvi și accesul la produse și servicii culturale în limba română. De

asemenea, în cadrul capitolului, este documentat fenomenul de militarizare a educației și îndoctrinare politică a copiilor înscriși în școlile subordonate Tiraspolului.

- Raportul include concluzii integrate pentru capitolele I și II, respectiv III și IV, precum și cu recomandări adresate autorităților constituționale ale Republicii Moldova și partenerilor internaționali. Scopul final este de a dezvălui amploarea încălcărilor drepturilor omului în regiunea transnistreană și de a susține eforturile naționale și internaționale menite să remedieze situația.

Notă privind terminologia

Utilizarea în acest raport a unor termeni precum „minister”, „judecător/judecătoare”, „procuror”, „ministru/ministră”, „deputat/deputată”, „lege” nu presupune legitimarea sau recunoașterea *de jure* a structurilor transnistrene, a funcțiilor în cadrul acestora și a deciziilor pe care le emit. Am admis folosirea denumirilor exacte ale structurilor transnistrene și ale funcțiilor în cadrul acestora cu titlu de excepție, doar pentru a oferi o identificare cât mai exactă a structurilor sau persoanelor care sunt responsabile de încălcarea drepturilor omului. Termenii care fac referire la denumirile specifice ale structurilor transnistrene și la funcțiile instituite în cadrul acestora sunt scriși între ghilimele („...”), fără inițială majusculă.

Sumar executiv

În cursul anului 2024, situația drepturilor omului în regiunea transnistreană a continuat să fie marcată de practici ilegale, abuzuri instituționalizate și o lipsă semnificativă de transparență, întreținute de un climat cronic de impunitate. Analizele au evidențiat faptul că administrația de la Tiraspol se confruntă cu o rată alarmant de ridicată a încarcerării, estimată la 391,67 deținuți la 100.000 de locuitori (comparativ cu 235,01 pe malul drept al Nistrului și 116,2 media europeană). Această discrepanță se explică prin practicile arbitrare de privare de libertate, precum și prin aplicarea extinsă a „arestului preventiv”, care acoperă 21,4% dintre deținuți în stânga Nistrului, față de 16,93% în dreapta. Mai mult, structurile transnistrene utilizează sistematic „arestul administrativ” în scop punitiv, crescând supraaglomerarea din locurile de detenție nelegitime. Astfel, absența unor garanții procedurale și a unui control efectiv din partea vreunei entități internaționale menține un climat de abuz. Lipsa de informații clare despre condițiile de detenție, dublată de refuzul administrației de la Tiraspol de a răspunde solicitărilor, ascunde posibile încălcări grave ce rămân nedocumentate și sancționate doar formal. Conform celor câteva date disponibile, spațiul minim alocat pe deținut este doar 2 m², cu mult sub standardul de 4 m², recomandat de Comitetul European pentru Prevenirea Torturii, iar resursele bugetare alocate pentru servicii medicale (circa 20.913 USD anual pentru 1.785 de persoane private de libertate) reflectă dezinteresul pentru asigurarea unui tratament uman. În contrast, partea dreaptă a Nistrului alocă aproximativ 148 USD anual per deținut, ceea ce relevă o diferență semnificativă de finanțare și confirmă lipsa accesului la îngrijiri medicale adecvate în stânga Nistrului.

În ceea ce privește tortura și relele tratamente, persistența practicilor de intimidare și violență fizică este susținută de cenzurarea sistematică a corespondenței și de imposibilitatea deținuților de a reclama abuzurile direct către organisme independente. Mecanismele legale locale, bazate pe așa-numitele „legi” și “coduri” transnistrene, impun ca orice plângere să fie transmisă prin „administrația” penitenciarelor, fapt care anulează orice șansă de confidențialitate. Justificarea oferită de structurile transnistrene, conform căreia absența plângerilor din partea persoanelor deținute ar indica inexistența fenomenului torturii, reprezintă o manipulare menită să ascundă lipsa unui mecanism sigur și eficient de raportare a abuzurilor și relelor tratamente din “sistemul penitenciar”.

Biroul politici de reintegrare (BPR), care ar trebui să asigure monitorizarea respectării drepturilor omului în regiune, nu dispune de instrumente concrete și de proceduri clare de colectare a datelor, răspunzând într-o manieră mai degrabă reactivă decât proactivă. În 2024, doar 18 victime au sesizat BPR, un număr alarmant de redus în raport cu amploarea abuzurilor și încălcărilor grave ale drepturilor omului din regiunea transnistreană. Această situație reflectă existența unor bariere serioase în calea raportării și subliniază nevoia urgentă de instrumente eficiente de comunicare și sprijin pentru persoanele afectate.

În sfera libertății de circulație, structurile transnistrene utilizează frecvent bariere ilegale și o rețea extinsă de posturi de control, care au ajuns la 53 în 2024. Posturile de control ilegale au fost consolidate sub pretextul „codului de alertă teroristă”. Această rețea obstrucționează circulația a mii de cetățeni, inclusiv fermieri, agenți economici, jurnaliști, profesori și elevi din cadrul liceelor cu predare în limba română, precum și reprezentanți ai misiunilor diplomatice. Totodată, fermierii din raionul Dubăsari au fost constrânși să achite noi „taxe vamale” ilegale pentru producția transportată peste linia administrativă. Autoritățile au încercat să atenueze efectele acestor costuri ilegale printr-un mecanism de compensare, alocând peste 3,25 milioane lei pentru 26 de agenți

economici afectați, însă sunt necesare măsuri suplimentare pentru a sprijini fermierii în cazurile în care aceștia nu își pot onora obligațiile financiare din cauza acțiunilor abuzive ale structurilor transnistrene. În același timp, Tiraspolul a introdus o „taxă” suplimentară pentru vehiculele cu numere de înmatriculare în Republica Moldova ce depășesc 18 tone și transportă anumite categorii de produse, precum materialele de construcție și cereale.

O altă situație gravă o reprezintă practica declarării persoanelor din societatea civilă, a scriitorilor și jurnaliștilor drept „indezirabili” în regiunea transnistreană. Reținerea jurnaliștilor Viorica Tataru, Andrei Captarenco, Timofei Iliușin, Octavian Lupăcescu și Ion Moroz, precum și interzicerea accesului în regiune pentru scriitorii Maria Ivanov, Dumitru Cruțu, Emilian Galaicu-Păun și Elvira Moroșan scot în evidență continuarea nestingherită a practicilor de intimidare a jurnaliștilor independenți, consolidarea monopolului informațional și monitorizarea constantă a materialelor distribuite școlilor cu predare în limba română.

Școlile cu predare în limba română din regiune continuă să activeze într-un climat ostil și să fie supuse unor noi acțiuni abuzive, printre care se numără: majorarea considerabilă a tarifelor la utilități, comparativ cu cele aplicate școlilor subordonate Tiraspolului; inspecții abuzive; amenințarea profesorilor la punctele de control ilegale; intimidarea și audierea părinților, pentru a-i constrânge să-și transfere copiii în școlile controlate de Tiraspol, precum și solicitarea listelor cu elevi pentru luarea în evidența militară a structurilor paramilitare. Tarifele aplicate celor 8 instituții de învățământ cu predare în limba română sunt de 4–5 ori mai mari decât cele aplicate școlilor subordonate Tiraspolului. În acest context, o parte importantă din bugetele școlilor a fost direcționată către acoperirea costurilor pentru utilități. De exemplu, școala de tip internat din Bender a cheltuit 44,8% din fondurile disponibile pentru aceste cheltuieli.

În pofida acestor impedimente, numărul elevilor din aceste școli continuă să crească moderat – în medie cu aproximativ +5% pe an. În anul de învățământ 2024-2025, doar la Gimnaziul Roghi, numărul de copii s-a majorat cu 20%. De asemenea, se diversifică localitățile de proveniență a elevilor. Pentru a integra mai mulți copii și tineri în sistemul educațional național, sunt necesare resurse bugetare suplimentare pentru extinderea sau restructurarea clădirilor, îmbunătățirea condițiilor de studiu, deschiderea de noi clase și achiziția de mijloace de transport moderne și suficient de spațioase, precum și identificarea unor spații alternative de studiu. Resursele bugetare alocate acestor școli permit doar efectuarea unor lucrări de reparații minore. În unele cazuri, costurile lucrărilor de întreținere periodică sunt acoperite de părinți. În ceea ce privește mijloacele de transport, sunt necesare 11 vehicule moderne și încăpătoare pentru transportul elevilor și 4 vehicule pentru activitățile administrative și transportul bunurilor. Totodată, este nevoie de măsuri suplimentare pentru: (1) susținerea integrării lingvistice a celor 186 de elevi alolingvi, (2) promovarea învățării limbii române în rândul copiilor și tinerilor din regiune și (3) îmbunătățirea accesului elevilor la servicii și produse culturale în limba română.

Un alt fenomen alarmant, care reprezintă o violare crasă a drepturilor copiilor, este militarizarea educației în școlile subordonate Tiraspolului și îndoctrinarea politică de la vârsta preșcolară. „Educația militară-patriotică” a devenit un domeniu prioritar pentru structurile transnistrene în ultimii opt ani. Acest fapt este reliefat de (1) includerea educației militare de bază în curriculumul școlar, (2) organizarea anuală a peste 1400 de evenimente cu caracter militar, (3) recrutarea a peste 500 de copii în „școli militare”, (4) includerea a 25 de școli în „programul de patronaj” al „ministerului securității” și (5) organizarea de tabere de pregătire militară pentru sute de elevi. În 2024, structurile paramilitare și de forță au beneficiat de 20% din bugetul regiunii transnistrene, în timp ce așa-numitul „minister al educației” și întregul sistem educațional au primit doar 7,51% din buget. Beneficiind de o parte semnificativă din buget, structurile paramilitare și de forță exercită o

influență considerabilă asupra domeniului educațional prin așa-numitele „programe de sponsorizare a școlilor”.

O atenție sporită este acordată educației militare a copiilor fără îngrijire părintească. Acești copii, fiind excluși din societate și lipsiți de influență parentală directă, devin vulnerabili la recrutare forțată în structurile paramilitare din regiune. La 1 ianuarie 2024, numărul copiilor orfani sau rămași fără îngrijire părintească în regiunea transnistreană era de 2.742. În absența unui mecanism de documentare, copiii înfiați prin decizii ale așa-numitelor „judecătoriai” din regiunea transnistreană nu pot obține acte de identitate moldovenești, ceea ce le restrânge multiple drepturi fundamentale, precum libertatea de circulație, accesul la educație și dreptul la protecție specială.

În concluzie, raportul subliniază că încălcările drepturilor omului în regiunea transnistreană – de la rețineri arbitrare și condiții inumane în detenție, până la restricțiile ilegale aplicate fermierilor, intimidarea profesorilor și elevilor din școlile cu predare în limba română și militarizarea învățământului – nu se vor atenua fără o intervenție coordonată la nivel național și internațional. O abordare reactivă și fragmentară, fără un plan unitar, perpetuează impunitatea și vulnerabilizează în continuare cetățenii aflați în stânga Nistrului. Monitorizarea constantă a situației drepturilor omului, presiunile diplomatice ferme și instituirea unor mecanisme de protecție pot contribui la prevenirea abuzurilor și la asigurarea unui cadru favorabil pentru un proces autentic de reintegrare.

Capitolul 1. Dreptul la libertate și securitate

Libertatea și securitatea înseamnă dreptul fundamental de a trăi fără frică, fără riscul de a fi reținut ilegal sau de a deveni victimă a unui sistem netransparent și represiv. Pentru oamenii din regiunea transnistreană a Republicii Moldova, aceste drepturi sunt adesea doar idealuri, deoarece lipsa de transparență și existența unui sistem penitenciar ilegal le pun în pericol siguranța, precum și integritatea fizică și psihică a persoanelor deținute acolo.

Potrivit raportului *Freedom in the World 2024*¹, regiunea transnistreană obține un scor extrem de scăzut la capitolul drepturi politice și libertăți civile, documentul evidențiind nivelul ridicat de control autoritar și frecvența încălcărilor drepturilor fundamentale. Raportul subliniază că detențiile ilegale, lipsa accesului la un proces echitabil și tratamentele inumane din sistemul penitenciar nelegitim sunt probleme sistemice care afectează direct siguranța și securitatea locuitorilor. Acest mediu opresiv, combinat cu impunitatea structurilor transnistrene, lasă populația vulnerabilă în fața abuzurilor și perpetuează frica și insecuritatea. Într-un astfel de context, libertatea și securitatea devin mai degrabă idealuri greu de realizat decât drepturi garantate.

Regiunea transnistreană este cunoscută pentru încălcările grave ale drepturilor fundamentale ale omului, inclusiv utilizarea detenției ilegale ca instrument de intimidare² sau eliminare a opoziției politice³.

Acest capitol analizează situația dreptului la libertate în regiunea transnistreană, în special în stânga Nistrului, evidențiind problemele cauzate de lipsa de date și de absența mecanismelor eficiente de monitorizare a respectării drepturilor omului în locurile ilegale de detenție. Accesul limitat la informații privind condițiile de detenție și funcționarea „sistemului penitenciar” nelegitim subliniază încălcări grave ale acestor drepturi fundamentale.

Lipsa de transparență privind datele despre „sistemul penitenciar”

Una dintre cele mai mari provocări în evaluarea situației din „penitenciarele” din stânga Nistrului este lipsa totală de transparență. Absența unor date accesibile public și refuzul constant de a furniza informații relevante despre condițiile de detenție și tratamentul deținuților ridică suspiciuni serioase privind existența unor practici abuzive. Această atitudine deliberată a unui regim autoritar nu doar împiedică documentarea abuzurilor, ci și consolidează un sistem care sfidează normele internaționale, ascunde abuzurile grave și menține un climat de frică și impunitate.

La data de 12 decembrie 2024, Asociația Promo-LEX a adresat o cerere de acces la informații structurilor transnistrene, solicitând informații cu privire la organizarea și funcționarea „sistemului penitenciar”. Cererea a avut drept scop clarificarea unor aspecte critice legate de respectarea drepturilor omului în aceste locuri ilegale de detenție. Printre informațiile solicitate s-au regăsit

¹ Freedom House, *Freedom in the World 2024: Transnistria*, accesat la 3 februarie 2025, <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2024>.

² Radio Europa Liberă Moldova, „CEDO a condamnat Rusia pentru detenție ilegală în Transnistria”, accesat la 3 februarie 2025, <https://moldova.europalibera.org/a/cedo-a-condamnat-rusia-pentru-detentie-ilegala-in-transnistria/32827753.html>.

³ Promo-LEX, „Liderul opoziției de la Tiraspol, Oleg Horjan, a fost omorât în circumstanțe suspecte în locuința sa din regiunea transnistreană”, accesat la 3 februarie 2025, <https://promolex.md/liderul-opozitiei-de-la-tiraspol-oleg-horjan-a-fost-omorot-in-circumstante-suspecte-in-locuinta-sa-din-regiunea-transnistreana/>.

detalii despre capacitatea „penitenciarelor”, condițiile de trai ale celor deținuți și alte elemente relevante privind funcționarea acestui sistem ilegal de detenție.

Mai exact, cererea a vizat următoarele aspecte: a) *implementarea recomandărilor expertului ONU Thomas Hammarberg și monitorizarea așa-numitului „plan de acțiuni”⁴*: progresul în realizarea recomandărilor formulate de expertul ONU și măsurile concrete întreprinse în cadrul planului, aprobat de E. Șevciuk prin „decretul nr. 523 din 13 noiembrie 2013 privind implementarea recomandărilor”; b) *structura și funcționarea „sistemului penitenciar”*: lista completă a „penitenciarelor”, tipuri de regimuri aplicate, locația acestora; c) *numărul și distribuția deținuților/condițiile de detenție*: capacitatea maximă a „penitenciarelor”, distribuția deținuților pe categorii și condițiile de detenție (ex. spațiu per persoană, acces la servicii medicale, alimentație etc.); d) *mortalitatea și morbiditatea*: date despre decesele și cazurile de îmbolnăvire în rândul deținuților; e) *mecanismul de monitorizare și transparență*: existența unei structuri independente pentru monitorizarea „penitenciarelor” și raportarea încălcărilor; f) *protecția împotriva torturii și a tratamentelor inumane sau degradante*: existența unui sistem de înregistrare și raportare a cazurilor.

Structurile transnistrene au confirmat primirea cererii noastre, atribuindu-i la data de 12 decembrie 2024 un număr de înregistrare – nr. 92041. Cu toate acestea, în pofida acestui gest formal, structurile transnistrene nu au oferit niciun răspuns, demonstrând o lipsă totală de transparență și un dispreț evident față de dreptul la informație. Situația este cu atât mai gravă cu cât nici măcar repetarea solicitării noastre nu a generat vreo reacție, consolidând imaginea unui sistem închis, lipsit de transparență și profund disfuncțional.

Lipsa transparenței privind situația din „penitenciarele” din stânga Nistrului, refuzul sistematic de a furniza informații și absența mecanismelor independente de monitorizare sunt elemente esențiale ale unui sistem care ascunde și tolerează încălcările grave ale drepturilor omului. Legătura dintre controlul strict al informațiilor și situația critică a persoanelor aflate în detenția ilegală devine evidentă în contextul tănuirii deliberate a realităților din aceste locuri de detenție. În acest context, dimensiunea reală a încălcărilor este dificil de estimat, iar realitatea ar putea fi chiar mai gravă decât cea reflectată în prezentul raport.

Tănuirea realităților dure și lipsa mecanismelor de monitorizare

Refuzul de a publica date esențiale despre „penitenciarele” din stânga Nistrului subliniază intenția clară a regimului de a ascunde încălcările sistemice ale drepturilor omului. Spre deosebire de alte structuri transnistrene, care publică anual rapoarte ample despre activitatea lor, «gsin» – «государственная служба исполнения наказаний пмр – гсин» și „ministerul justiției” din regiune nu oferă nicio transparență în ceea ce privește sistemul penitenciar, ceea ce accentuează suspiciunile privind abuzurile grave și condițiile inumane din aceste structuri.

Absența accesului organizațiilor internaționale și al societății civile prin intermediul unor mecanisme independente de monitorizare în aceste „penitenciare” permite perpetuarea practicilor abuzive, care rămân nedocumentate și nesancționate. Mecanismele de monitorizare sunt fundamentale pentru prevenirea tratamentelor inumane și degradante, iar lipsa acestora

⁴ Thomas Hammarberg, „Recomandări privind îmbunătățirea situației drepturilor omului în regiunea transnistreană”, incluse ulterior într-un plan de acțiuni aprobat printr-un „decret al liderului transnistrean”, emis la 13 noiembrie 2013, accesat la 3 februarie 2025, <https://mid.gospmr.org/ru/xPB>.

consolidează suspiciunile privind existența unor încălcări sistematice: locurile de detenție devin spații izolate, în care drepturile fundamentale ale deținuților sunt ignorate.

Monopolul informațional al regimului

Regimul de la Tiraspol exercită un control strict asupra fluxului de informații, inclusiv prin monopolizarea completă a mass-mediei locale⁵. Acest control rigid elimină orice posibilitate ca relatările independente să ajungă la public, iar vocile victimelor sau ale organizațiilor pentru drepturile omului să fie auzite. În acest context, lipsa transparenței devine o strategie deliberată pentru a perpetua abuzurile și pentru a nega existența lor, asigurând astfel impunitatea regimului. Monopolul informațional izolează complet regiunea de monitorizarea și presiunile internaționale, consolidând un sistem care tolerează încălcările grave ale drepturilor fundamentale și neglijează orice obligații față de persoanele deținute în aceste „penitenciare”.

Analiza „sistemului penitenciar” ilegal prin prisma datelor din surse deschise

Lipsa transparenței din partea regimului și refuzul de a oferi acces la informații esențiale despre aceste „penitenciare” îngreunează documentarea extinderii și gravității problemelor legate de respectarea drepturilor omului în regiune.

Totuși, analiza datelor disponibile din surse deschise devine un instrument crucial pentru a contura o imagine generală asupra dimensiunii și a condițiilor din „penitenciarele” din stânga Nistrului. Deși limitate și adesea incomplete, aceste date relevă aspecte importante despre capacitatea spațiilor, distribuția deținuților și condițiile de detenție.

Această secțiune prezintă o analiză a datelor statistice privind rata de încarcerare, condițiile de detenție și impactul acestora asupra drepturilor omului. Compararea situației din stânga Nistrului cu cea din dreapta Nistrului permite evidențierea unor diferențe semnificative.

Unele dintre datele utilizate în această analiză provin din raportul publicat în 2024 de către așa-numitul „împuternicit pentru drepturile omului” din regiunea transnistreană⁶, una dintre puținele surse „oficiale” ale regimului și singura disponibilă public care oferă informații despre numărul persoanelor deținute în stânga Nistrului. Aceste informații sunt completate cu date extrase din așa-numita „lege privind bugetul republican pentru anul 2024”⁷ și din „planul de achiziții de bunuri și servicii al serviciului pentru executarea pedepselor” («государственная служба исполнения наказаний пмр – гсин»), aprobat în octombrie 2024⁸. Deși indirecte, aceste surse oferă informații valoroase pentru documentarea unor fenomene precum subfinanțarea severă a „sistemului penitenciar” și evidențierea priorităților reale ale regimului. Analiza este consolidată de cazurile

⁵ Freedom House, *Freedom in the World 2024: Transnistria*, „Regiunea transnistreană nu beneficiază de presă liberă și independentă, obținând scorul minim de 0 din 4 la acest capitol”, accesat la 3 februarie 2025, <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2024>.

⁶ Rapoartele publicate pe site-ul „împuternicitului pentru drepturile omului din regiunea transnistreană”, accesat la 3 februarie 2025, http://www.ombudsmanpmr.org/doclady_upolnomochennogo.htm.

⁷ „Legea” privind bugetul pentru 2024, publicată pe portalul „legislativ” transnistrean. Accesat la 3 februarie 2025, <https://vspmr.org/legislation/laws/zakonodateljniie-akti-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-v-sfere-byudjetnogo-finansovogo-ekonomicheskogo-nalogovogo-zakonodateljstva/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-respublikanskom-byudjete-na-2024-god-.html>.

⁸ „Planul achizițiilor de bunuri, lucrări și servicii pentru necesitățile pe anul 2024 ale serviciului de executare a pedepselor din cadrul așa-numitului minister al justiției din regiunea transnistreană”, publicat pe portalul *gospmr.org*, accesat la 3 februarie 2025, <https://cdn2.gospmr.org/76918>.

documentate și gestionate de Asociația Promo-LEX, care oferă o perspectivă critică asupra încălcărilor sistematice ale drepturilor fundamentale.

Analiza ratei de încarcerare a populației (RPP) în stânga și dreapta Nistrului, conform datelor disponibile până la 01.01.2024

Rata de încarcerare este un indicator esențial pentru evaluarea politicilor penale și a respectării drepturilor omului în „sistemul penitenciar”.

În stânga Nistrului, detenția este utilizată ca un instrument de control politic și pentru cultivarea unei atmosfere de frică în societate, reflectând natura autoritară a regimului care operează în afara cadrului legal național, dar și a celui internațional.

Rata extrem de ridicată a detenției în această regiune este rezultatul unui sistem represiv, în care măsurile privative de libertate sunt aplicate ilegal din perspectiva dreptului național și internațional și arbitrar, fără respectarea criteriilor procedurale fundamentale. Așa-numitul „sistem judiciar” din stânga Nistrului este subordonat reprezentanților structurilor de forță și altor entități transnistrene⁹, ceea ce permite și facilitează detențiile ilegale și arbitrare.

Compararea ratelor de încarcerare (RPP) între malurile drept și stâng ale Nistrului, conform datelor disponibile până la 01.01.2024

Stânga Nistrului:

- Populația: 455.741 de locuitori¹⁰
- Total deținuți: 1785
- $RPP = (1785 / 455.741) \times 100.000 = 391,67$
- **Rata de încarcerare: 391,67** de deținuți la 100.000 de locuitori.

Dreapta Nistrului:

- Populația: 2.423.300 de locuitori¹¹
- Total deținuți: 5.695
- $RPP = (5.695 / 2.423.300) \times 100.000 = 235,01$
- **Rata de încarcerare: 235,01** de deținuți la 100.000 de locuitori.

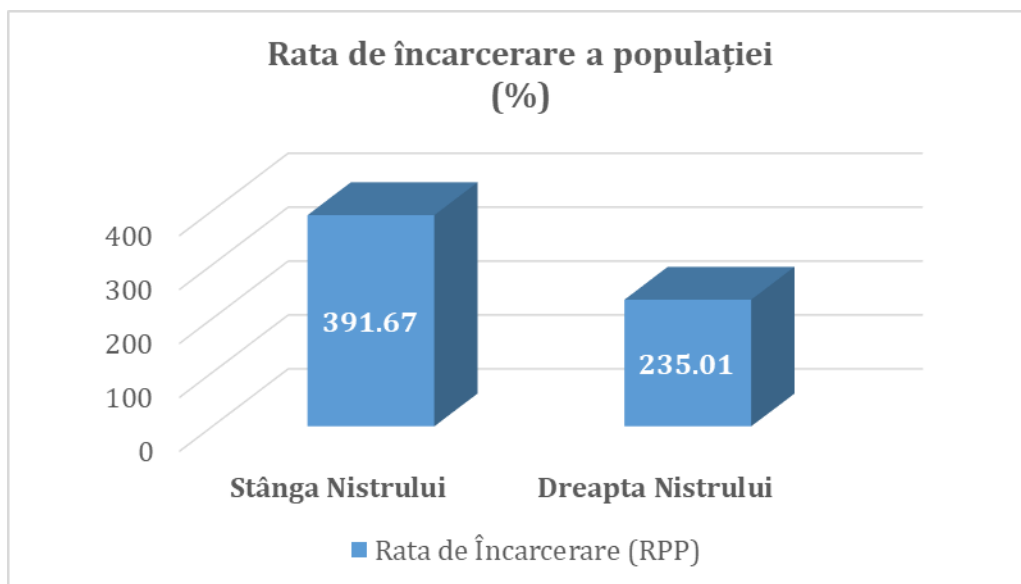
Analiza comparativă a ratelor de încarcerare evidențiază o discrepanță semnificativă între stânga și dreapta Nistrului. Rata de încarcerare din stânga Nistrului, de 391,67 deținuți la 100.000 de locuitori, este de aproximativ 1,67 ori mai mare decât cea din dreapta, care se situează la 235,01 deținuți la 100.000 de locuitori. Aceste date reflectă un contrast fundamental între un regim autoritar, care operează în afara oricărui cadru juridic recunoscut, și un sistem judiciar constituțional din dreapta Nistrului, aliniat standardelor internaționale.

⁹ Freedom House, *Freedom in the World 2024: Transnistria*, „Regiunea transnistreană a obținut scorul zero pentru independența justiției și proces echitabil”, accesat la 3 februarie 2025, <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2024>. De asemenea, unele hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului, precum *Mozer v. Moldova și Rusia*, *Lypovchenko v. Moldova și Rusia*, *Halabudenco și alții v. Moldova și Rusia*, reconfirmă această situație. Accesat la 3 februarie 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-231078%22%7D>.

¹⁰ Populația estimată pentru 1 ianuarie 2024 a fost prezentată de o reprezentantă a structurilor transnistrene, informație publicată pe portalul *Novosti PMR*, accesat la 3 februarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-03-28/v-proshlom-godu-v-pridnestrove-na-svet-poyavilis-pochti-26>.

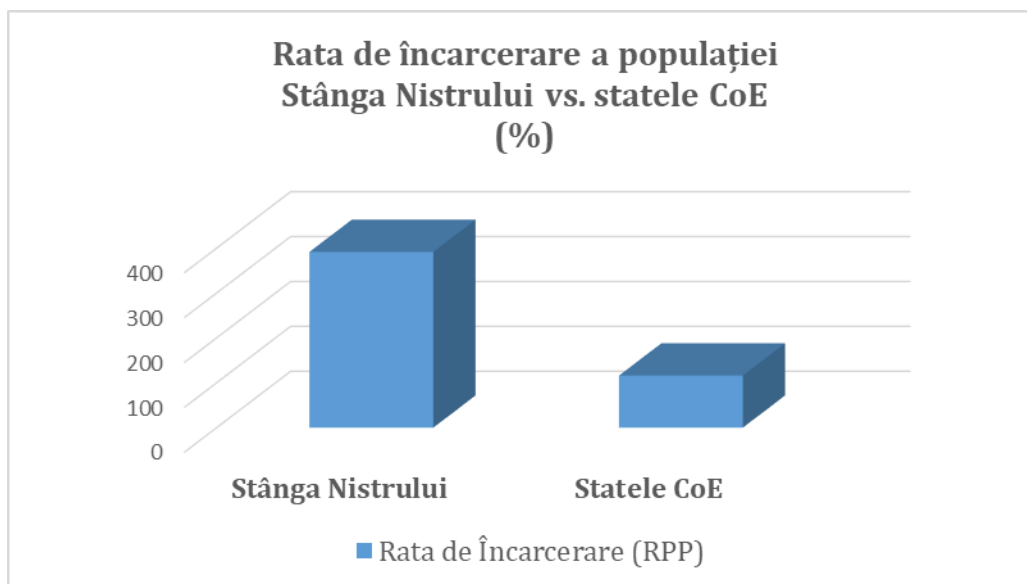
¹¹ Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, „Numărul populației cu reședință obișnuită la 1 ianuarie 2024 (date provizorii)”, accesat la 3 februarie 2025, https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/25.

Figura 1.1. Rata de încarcerare a populației – comparație între cele două maluri ale Nistrului

În plus, rata de încarcerare din stânga Nistrului depășește de peste trei ori media europeană de 116,2 deținuți la 100.000 de locuitori, subliniind caracterul excesiv al aplicării detenției din această regiune¹². Spre deosebire de aceasta, deși rata din dreapta Nistrului este peste media europeană, ea rămâne semnificativ mai mică decât în stânga Nistrului. Aceste discrepanțe evidențiază natura disproporționată și represivă a practicilor din stânga Nistrului, unde drepturile fundamentale sunt sistematic încălcate, iar detenția este utilizată ca un instrument de intimidare și control politic.

Figura 1.2. Rata de încarcerare a populației – comparație între stânga Nistrului și țările CoE

¹² Consiliul European, „Prison Overcrowding Remains a Problem in Europe – Council of Europe’s Annual Penal Statistics for 2023”, accesat la 3 februarie 2025, <https://www.coe.int/en/web/portal/-/prison-overcrowding-remains-a-problem-in-europe-council-of-europe-s-annual-penal-statistics-for-2023>.

Analiza ratei de aplicare a „arestului preventiv” în stânga și dreapta Nistrului, conform datelor disponibile până la 01.01.2024

În stânga Nistrului, utilizarea ilegală, excesivă și arbitrară a „arestului preventiv”, în absența oricăror garanții procedurale, reprezintă o caracteristică definitorie a așa-numitului „sistem juridic” care operează în regiune. Măsura este aplicată automat, pe baza unor motive generice și prin șablonare, prin „încheieri” redactate sumar, pe o singură pagină, fără evaluări individualizate sau temeiuri adecvate. Asociația Promo-LEX a raportat constant aceste practici în rapoartele sale anuale¹³. Mai mult, persoanele vizate de aceste măsuri nu primesc întotdeauna „încheierile” prin care se dispune „arestul preventiv”, ceea ce le limitează grav accesul la apărare. În pofida condamnărilor internaționale ale acestor practici, situația rămâne neschimbată, iar „arestul preventiv” continuă să fie utilizat ca instrument de presiune împotriva persoanelor incomode regimului sau pentru suprimarea opoziției politice.

Documentarea realizată de Asociația Promo-LEX, bazată pe cauzele prezentate de victime, relevă faptul că ședințele în care se dispune „arestul preventiv” sunt uneori desfășurate în absența avocatului, deși numele acestuia este consemnat formal în procesele-verbale, sugerând o participare fictivă. Plângerile rudelor persoanelor „reținute” și ulterior plasate în „arest preventiv”, documentate de Promo-LEX, indică prelungirea automată a măsurii, fără o evaluare individualizată a circumstanțelor fiecărui caz. Avocații, în aceste situații, adoptă adesea o poziție pasivă din teama de represalii din partea structurilor transnistrene. Aceste practici evidențiază perpetuarea unui climat de intimidare sistematică a apărătorilor. Această realitate a fost semnalată încă din 2018 de Raportorul Special al ONU Michael Forst¹⁴, care a subliniat presiunile exercitate asupra activiștilor și a avocaților din regiune. Conform declarațiilor recente ale victimelor asistate de Promo-LEX, astfel de practici continuă, consolidând acel mediu ostil pentru apărarea drepturilor fundamentale.

Stânga Nistrului:

- Totalul deținuților („condamnați + arest preventiv”): 1.785
- Persoane în „arest preventiv”: 382
- Ponderea persoanelor „arestate preventiv”: **21,4%**

Dreapta Nistrului:

- Totalul deținuților (condamnați + arest preventiv): 5.695
- Persoane în arest preventiv: 964
- Ponderea persoanelor arestate preventiv: **16,93%**

Proporția persoanelor aflate în „arest preventiv” reprezintă **21,4%** din totalul persoanelor deținute, un procent alarmant, care evidențiază o dependență excesivă de această măsură privativă de libertate. Absența supravegherii internaționale asupra așa-numitului „sistem judiciar” din stânga Nistrului amplifică riscul de abuzuri și încălcări ale drepturilor fundamentale. Mai mult, așa cum s-a menționat în secțiunile anterioare, structurile locale evită publicarea informațiilor despre dinamica persoanelor private de libertate, precum și despre numărul exact al persoanelor *per „penitenciar”*,

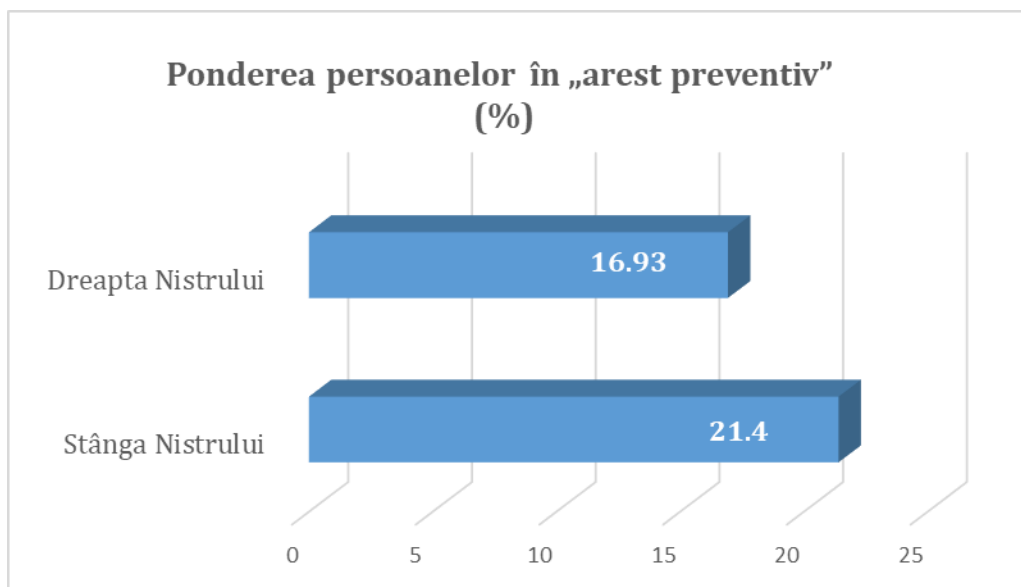
¹³ Promo-LEX, „Publicații privind drepturile omului în regiunea transnistreană”, accesat la 3 februarie 2025, <https://promolex.md/category/publicatii/drepturile-omului/drepturile-omului-in-regiunea-transnistreana/>.

¹⁴ Consiliul Drepturilor Omului al ONU, *Raportul Raportorului Special privind apărătorii drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova*, A/HRC/40/13/Add.2, 2019, accesat la 3 februarie 2025, <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g19/007/23/pdf/g1900723.pdf>.

cea ce sugerează că situația reală ar putea fi mult mai gravă decât cifrele raportate de așa-numitul „împuternicit pentru drepturile omului” din regiunea transnistreană.

O comparație între stânga și dreapta Nistrului evidențiază diferențe semnificative în proporția persoanelor aflate în „arest preventiv”. În timp ce în stânga Nistrului aceasta este de 21,4%, în dreapta Nistrului proporția se situează la 16,93%, fiind cu 4,47 puncte procentuale mai mică.

Figura 1.3. Ponderea persoanelor în „arest preventiv”

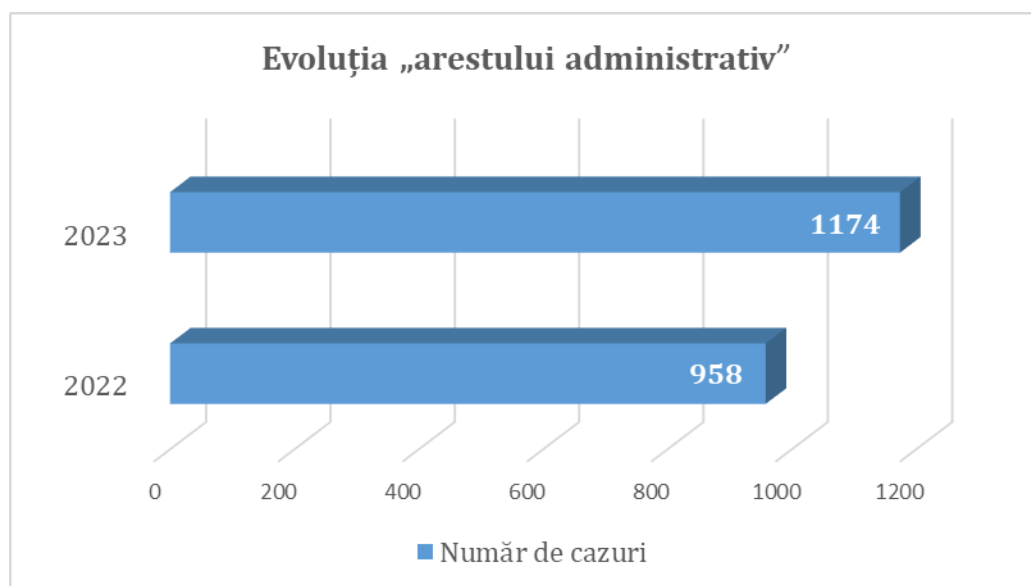

Deși la prima vedere diferența poate părea ne semnificativă, trebuie subliniat că în contextul unui regim autoritar și netransparent, precum cel din stânga Nistrului, chiar și câteva procente reprezintă un indicator alarmant al utilizării excesive a măsurilor privative de libertate. Într-un astfel de sistem, lipsa garanțiilor procedurale și utilizarea frecventă a „arestului preventiv” ca instrument de intimidare amplifică vulnerabilitatea persoanelor deținute în stânga Nistrului. Diferența devine cu atât mai semnificativă când este analizată în contextul unui sistem care nu oferă apărare garantată și procese echitabile.

Un alt instrument represiv, care amplifică și extinde practicile abuzive, este „arestul administrativ”.

Potrivit datelor statistice, această măsură este aplicată în mod sistematic, afectând un număr semnificativ de persoane. Numărul „încheierilor” de dispunere a „arestului administrativ” în 2023 (date la situația din 01.01.2024) a fost de **1.174**, comparativ cu **958** înregistrate în 2022, marcând o creștere procentuală de **22,55%**. Această creștere indică o intensificare a utilizării „arestului administrativ” ca instrument de sancționare în regiunea transnistreană.

Figura 1.4. Evoluția „arestului preventiv”

Această practică determină direct supraaglomerarea locurilor de detenție ilegale, agravează condițiile inumane și perpetuează un mediu de abuzuri.

Rolul Biroului politici de reintegrare în monitorizarea și asigurarea dreptului la libertate și securitate

Structurile neconstituționale din regiunea transnistreană operează într-un mediu lipsit de transparență, în timp ce Federația Rusă continuă să nege controlul efectiv asupra regimului de la Tiraspol, contrar constatărilor repetate ale Curții Europene a Drepturilor Omului, care confirmă implicarea sa. Acest context a generat un vid juridic periculos, care persistă de ani de zile și afectează grav protecția drepturilor fundamentale.

Responsabilitatea autorităților constituționale ale Republicii Moldova este crucială pentru monitorizarea și gestionarea situației din regiunea transnistreană. Supravegherea constantă și sistematică nu este importantă doar pentru documentarea încălcărilor, ci și pentru prevenirea și combaterea lor. Fără o implicare activă, care să includă colectarea și analiza datelor actualizate, investigarea rapidă a cazurilor de încălcare și raportarea acestora la nivel național și internațional, Republica Moldova riscă să contribuie la perpetuarea impunității și a abuzurilor comise în regiune. BPR are un rol fundamental în monitorizarea și protecția drepturilor omului în regiunea transnistreană, conform atribuțiilor reglementate prin cadrul său normativ, în special Regulamentul privind organizarea și funcționarea BPR din cadrul Cancelariei de Stat¹⁵. Monitorizarea constantă a respectării drepturilor fundamentale reprezintă un pilon esențial pentru documentarea abuzurilor, prevenirea încălcărilor și combaterea acestora în mod eficient. În acest sens, BPR trebuie să își asume un rol central, consolidând mecanismele de monitorizare prin: crearea unor proceduri standardizate și a unei baze de date actualizate care să documenteze

¹⁵ Guvernul Republicii Moldova, *Regulamentul privind bugetul pe programe și rezultate 2024*, accesat la 3 februarie 2025, https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/regulament_bpr_2024_0.pdf.

încălcările drepturilor fundamentale; dezvoltarea unor instrumente accesibile victimelor, precum o linie fierbinte, platforme online și protocoale dedicate de gestionare a sesizărilor; publicarea de rapoarte analitice periodice care să evidențieze tendințele și vulnerabilitățile sistemice privind drepturile omului, oferind o bază solidă pentru politici publice și intervenții.

Pentru ca aceste eforturi să producă rezultate tangibile, instituțiile naționale trebuie să acționeze preventiv, depășind abordarea reactivă care a predominat în trecut. Acest lucru presupune dezvoltarea unor mecanisme funcționale și transparente de monitorizare și gestionare a datelor, un domeniu în care BPR poate juca un rol-cheie. Această schimbare de paradigmă ar însemna nu doar o protecție mai eficientă a drepturilor fundamentale ale cetățenilor, ci și o consolidare semnificativă a poziției Republicii Moldova pe orice platformă de negocieri viitoare.

Capacitatea instituțională deficitară a BPR

Consolidarea capacităților instituționale, fie prin restructurarea BPR, fie prin crearea unei entități specializate, reprezintă o prioritate urgentă pentru a face față provocărilor din regiunea transnistreană. Această concluzie se bazează pe analiza limitărilor actuale, evidențiate atât de răspunsurile oferite de BPR la cererea de acces la informații, cât și de lipsa unei reacții constructive la problemele sistemice identificate. Într-un context marcat de încălcări sistemice ale drepturilor omului și de impunitate, abordarea actuală a BPR nu reușește să ofere soluții concrete și sustenabile.

La 12 decembrie 2024, Asociația Promo-LEX a adresat o cerere de acces la informații către BPR, având ca scop clarificarea rolului și eficienței acestuia în monitorizarea drepturilor omului. Printre subiectele abordate se numără: întocmirea de rapoarte analitice periodice sau anuale care să identifice tendințele și să evidențieze problemele sistemice, mecanismele pentru raportarea încălcărilor de către victime și tipurile de sprijin oferit persoanelor eliberate din detenție ilegală, precum și mecanisme clare de redirectionare către alte organizații sau instituții, existența parteneriatelor oficiale cu organizații internaționale sau ONG-uri pentru protecția, reintegrarea victimelor și accesul lor la aceste informații. Răspunsul oferit de BPR la 24 decembrie 2024 a fost general, incomplet și, în anumite cazuri, evaziv, redirectionând către surse publice fără a aborda concret unele întrebări formulate.

Este important de menționat că obligația de a elabora rapoarte analitice nu este nouă. Conform PNADO 2018-2022, BPR trebuia să elaboreze astfel de rapoarte pentru a analiza situația drepturilor omului în regiunea transnistreană. Totuși, această activitate nu a fost realizată, invocându-se „lipsa accesului în regiune”, justificare care a fost criticată ca neviabilă de către Promo-LEX¹⁶. Lipsa unor astfel de analize ar duce la pierderea unei oportunități de a identifica problemele sistemice și de a propune măsuri eficiente.

În ceea ce privește mecanismele de monitorizare, BPR a oferit răspunsuri evazive, fără a detalia existența unor protocoale clare sau proceduri standardizate. Invocarea „analizei sesizărilor” și „apelurilor de sensibilizare” privind unele cazuri sau subiecte sugerează o abordare reactivă, lipsită de o strategie bine definită. Deși BPR face trimitere la rapoartele sale de activitate anuale, acestea

¹⁶ Promo-LEX, *Raport: Implementarea Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2018–2022*, accesat la 3 februarie 2025, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/03/Raport-Implementarea-Planului-Na%C8%9Bional-de-Ac%C8%9Biuni-%C3%AEn-domeniul-Drepturilor-Omului-pentru-anii-2018-%E2%80%93-2022-1.pdf>.

nu oferă o sinteză analitică detaliată a situației drepturilor omului din regiunea transnistreană¹⁷. Această lacună subliniază nevoia urgentă de a implementa mecanisme funcționale de monitorizare și de a elabora rapoarte bazate pe date solide, chiar și în condițiile inaccesibilității fizice în stânga Nistrului.

Un motiv frecvent invocat de BPR este „lipsa controlului efectiv” și „refuzul de cooperare al regimului separatist” ca obstacole în monitorizarea drepturilor omului. Deși aceste probleme sunt reale, ele nu justifică lipsa unor măsuri inovatoare pentru documentarea încălcărilor. Exemple internaționale arată că monitorizarea zonelor controlate de regimuri nelegitime este posibilă prin metode alternative, precum colectarea informațiilor de la victime, martori sau organizații locale, informații din resurse deschise etc.

Eficiența limitată a BPR subliniază nevoia urgentă de reforme instituționale. Republica Moldova trebuie să își asume un rol proactiv în documentarea și combaterea încălcărilor din regiunea transnistreană. Aceasta ar putea implica fie restructurarea semnificativă a BPR, fie crearea unei noi entități cu un mandat clar și dotate cu resursele necesare.

Lipsa unui sistem funcțional de raportare pentru victime

Deși BPR menționează existența unor canale de raportare pentru victimele regimului de la Tiraspol, precum telefonul, e-mailul sau petițiile scrise, lipsa unui protocol clar și a unui mecanism funcțional – cum ar fi un call-centru dedicat sau o linie fierbinte – limitează accesibilitatea acestora. În 2024, doar 18 victime au sesizat BPR, un număr alarmant de redus în raport cu amploarea abuzurilor și încălcărilor grave ale drepturilor omului din regiunea transnistreană. Această situație reflectă existența unor bariere serioase în calea raportării și subliniază nevoia urgentă de instrumente eficiente de comunicare și sprijin pentru persoanele afectate.

Lipsa accesului la informații critice și mecanismele limitate de raportare favorizează perpetuarea impunității și menținerea neîncrederii victimelor în autoritățile constituționale. Studiul „Suport informațional pentru victimele încălcărilor drepturilor omului din regiunea transnistreană”, elaborat de Promo-LEX, detaliază aceste lacune, accentuând necesitatea dezvoltării unui sistem centralizat, accesibil și eficient pentru informare și sprijin dedicat locuitorilor din regiunea transnistreană¹⁸.

În acest context, invocarea constantă a obstacolelor create de regimul de la Tiraspol nu poate servi drept justificare suficientă. O abordare mai proactivă și inovatoare ar permite nu doar o înțelegere mai profundă a situației, ci și o poziționare mai solidă a Republicii Moldova în dialogurile internaționale pe tema drepturilor omului în regiunea transnistreană.

¹⁷ Guvernul Republicii Moldova, *Raport de activitate al Biroului politici de reintegrare pentru anul 2024*, accesat la 3 februarie 2025, https://www.gov.md/sites/default/files/2025_01_10_raport_privind_pa_bpr_2024.pdf. https://www.gov.md/sites/default/files/2025_01_10_raport_privind_pa_bpr_2024.pdf.

¹⁸ Promo-LEX, *Notă analitică: Suport informațional pentru victimele încălcărilor drepturilor omului din regiunea transnistreană*, 2023, accesat la 3 februarie 2025, <https://promolex.md/nota-analitica-suport-informational-pentru-victimele-incalcarilor-drepturilor-omului-din-regiunea-transnistreana/>.

Capitolul 2. Dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentelor inumane sau degradante

Dreptul de a nu fi supus torturii este un drept absolut, garantat de CEDO și de alte instrumente internaționale, fără excepții sau derogări, indiferent de circumstanțe. În regiunea transnistreană, acest drept fundamental este încălcat sistematic de structurile nelegitime, care operează în afara oricărui cadru legal recunoscut la nivel internațional.

În pofida recomandărilor formulate de experții internaționali în domeniul drepturilor omului, situația privind interzicerea torturii în regiunea transnistreană rămâne alarmantă. Aceste încălcări au fost raportate la nivel internațional începând cu 2013 de către expertul ONU Thomas Hammarberg, care a subliniat gravitatea situației și a recomandat elaborarea unui Plan de acțiune pentru implementarea recomandărilor sale. Acest plan trebuia să fie fundamentat pe transparență și să includă mecanisme de monitorizare periodică. Deși regimul de la Tiraspol a elaborat așa-numitul „Plan de acțiune” aprobat prin „decretul” nr. 523 din 13 noiembrie 2013¹⁹, lipsa unui raport de follow-up sau a unor informații publice despre progresul realizat evidențiază inexistența unei implementări reale a acestuia. Această situație se menține și în prezent, în 2024, amplificând îngrijorările legate de refuzul regimului de a respecta standardele internaționale și de a oferi o minimă transparență în procesul de monitorizare.

Maltratarea persoanelor reținute, fie în secțiile de miliție, fie în așa-numitele „penitenciare”, este o practică sistematică și larg răspândită, a cărei existență a fost confirmată și în 2024. Victimele care au solicitat asistență au raportat episoade de tortură și tratamente inumane, inclusiv maltratări orchestrate de administrația acestor structuri. Aceste relatări, unele susținute de probe foto și de alte mărturii ale victimelor, plus lipsa unor mecanisme de raportare a abuzurilor pentru persoanele deținute, subliniază gravitatea încălcărilor și impun nevoia acută de mecanisme de protecție eficiente. Cenzurarea corespondenței și lipsa unor mecanisme de raportare a rețelilor tratamente din „penitenciare” sunt aspecte abordate mai detaliat în următoarele capitole.

Condiții inumane de detenție

Condițiile din așa-numitele „penitenciare” și „izolatoare” din regiunea transnistreană rămân incompatibile cu standardele internaționale, oferind un mediu marcat de tratamente inumane și degradante, lipsa accesului la îngrijiri medicale adecvate și expunerea la riscuri grave pentru sănătatea și integritatea fizică a persoanelor deținute. La aceste probleme se adaugă utilizarea excesivă și ilegală a „arestului preventiv” ca instrument de intimidare și control politic, care amplifică vulnerabilitatea celor privați de libertate.

Mărturiile victimelor asistate de Promo-LEX până în 2024, inclusiv cele documentate în acest an, oferă o imagine detaliată și alarmantă asupra acestor realități. Un exemplu elocvent este situația unui deținut care a descris condițiile inumane în care a fost ținut și tratamentele abuzive la care a fost supus, confirmând astfel că situația dezastruoasă din „penitenciarele” din regiune rămâne

¹⁹ „Planul de implementare a recomandărilor”, publicat pe portalul *Novosti PMR*, accesat la 3 februarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/13-11-13/prezident-pridnestrovyva-utverdil-plan-realizacii-rekomendacij>.

neschimbată. Această realitate perpetuează un mediu incompatibil cu demnitatea umană și contravine flagrant normelor internaționale privind drepturile omului.

Ținut într-o celulă izolată, fără lumină adecvată și fără încălzire, iar ulterior a fost transferat într-o celulă supraaglomerată, împărțind 8 metri pătrați cu alte 12 persoane. În această celulă, a fost obligat să coexiste cu un bolnav de tuberculoză în formă deschisă, fără acces la asistență medicală adecvată. Condițiile insalubre au inclus infestarea cu ploșnițe, gândaci, mușegai și șoareci, iar accesul la igienă a fost extrem de limitat, deținutul fiind nevoit să se spele cu apă încălzită într-o cană, chiar și pe timp de iarnă. Hrana oferită era de calitate îndoielnică, mirosind a motorină și insuficientă din punct de vedere nutrițional. Deținutul a fost privat de contactul cu familia, iar represaliile și amenințările îndreptate împotriva celor dragi au fost folosite ca metode de intimidare. (Mărturiile unui deținut ilegal)

Această mărturie, departe de a fi un caz izolat, reflectă condițiile generale și metodele de tratament aplicate în aceste instituții, confirmând încălcările sistematice ale drepturilor fundamentale, inclusiv dreptul la sănătate, integritate fizică și demnitate umană. Situația subliniază urgența unei intervenții internaționale pentru a aborda aceste abuzuri și pentru a preveni perpetuarea acestui sistem opresiv.

„Standardul transnistrean” de detenție: 2 metri pătrați per deținut

Normele sanitare stabilite de structurile transnistrene pentru spațiul minim acordat persoanelor deținute în „penitenciare” subliniază gravitatea condițiilor de detenție din regiune. Conform articolului 122 din așa-numitul „cod de executare”, norma minimă de spațiu per deținut în „penitenciare” este de doar **2 metri pătrați**. Pentru minorii care sunt deținuți în așa-numitele „colonii de corecție” standardul este puțin mai mare, dar la fel de inadecvat – doar **2,5 metri pătrați**, conform articolului 59 din aceeași „lege”²⁰. Aceste standarde contravin în mod flagrant normelor internaționale, care recomandă un minim de 4 metri pătrați per deținut în celulele colective și 6 metri pătrați în celulele individuale, așa cum sunt stabilite de CPT.

În ceea ce privește deținuții aflați în „arest preventiv”, situația este la fel de alarmantă. Potrivit articolului 23 din așa-numita „lege privind reținerea sub arest a persoanelor suspectate sau acuzate de săvârșirea infracțiunilor” (ediția actualizată la 30 aprilie 2024)²¹, norma sanitară minimă de spațiu pentru această categorie este de doar 2 metri pătrați. Aceste prevederi arată nu doar o criză acută a condițiilor de detenție, ci și o lipsă flagrantă de voință pentru respectarea standardelor minime de protecție a drepturilor omului în regiune.

Într-un document din octombrie 2021, la inițiativa unor așa-numiți „deputați” ai „sovietului suprem al rmn (republicii moldovenești nistrene)”, s-a prezentat o propunere de modificare a normei sanitare minime de 2 metri pătrați per deținut aflat în „arest preventiv”²². Această inițiativă a fost

²⁰ „Cod de executare penală din regiunea transnistreană”, publicat pe portalul vspmr.org, accesat la 3 februarie 2025, <https://vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/ugolovno-ispolniteljniy-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html>.

²¹ „Legea” privind arestul persoanelor suspectate sau acuzate de săvârșirea infracțiunilor, ediția actualizată la 30 aprilie 2024, publicată pe portalul vspmr.org, accesat la 3 februarie 2025, <https://vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-soderjani-pod-strajey-podozrevaemih-i-obvinyemih-v-sovershenii-prestupleniy.html>.

²² „Hotărârea” nr. 1028-r, emisă în 2021 de structurile transnistrene, publicată pe portalul government.gospmr.org, accesat la 3 februarie 2025, <https://government.gospmr.org/content/documents/2021/1028r.pdf>.

respinsă, fapt confirmat de menținerea normei actuale în articolul 23 din „legea privind reținerea sub arest a persoanelor suspectate sau acuzate de săvârșirea infracțiunilor” (ediția actualizată la 30 aprilie 2024). În avizul emis de așa-numitul „guvern” privind proiectul de „lege” pentru modificarea și completarea acestei „legi”, regimul transnistrean recunoaște explicit următoarele:

- **Supraaglomerarea actuală:** „penitenciarele” funcționează deja la capacitate maximă, conform normei minime de 2 metri pătrați per deținut. Implementarea unei norme mai mari, de 4 metri pătrați, ar reduce drastic capacitatea acestor instituții, făcând imposibilă găzduirea tuturor persoanelor „arestate”. Regimul recunoaște că aceste standarde minimale nu ar putea fi aplicate din cauza limitărilor infrastructurii existente.
- **Lipsa alocărilor financiare:** documentul subliniază că aplicarea normelor internaționale de 4 metri pătrați per deținut ar necesita investiții financiare suplimentare, care nu sunt prevăzute în buget. În loc să propună soluții etapizate pentru remedierea situației, regimul respinge complet creșterea spațiului minim, perpetuând astfel un sistem de detenție inuman, incompatibil cu standardele internaționale.

Supraaglomerarea rezultată din lipsa spațiului minim adecvat are consecințe devastatoare asupra sănătății fizice și mintale a deținuților. Riscurile asociate includ răspândirea rapidă a bolilor infecțioase, cum ar fi tuberculoza, problemele respiratorii și deteriorarea generală a sănătății. În plus, lipsa spațiului personal amplifică tensiunile psihologice, anxietatea și conflictele între deținuți, creând un mediu în care abuzurile și maltratarea devin aproape inevitabile. CtEDO a stabilit, în cauza Muršić împotriva Croației (2016), că oferirea a mai puțin de 3 metri pătrați per deținut constituie o încălcare a articolului 3 al CEDO, care interzice tortura și tratamentele inumane sau degradante. **În acest context, normele de 2 metri pătrați aplicate în regiunea transnistreană încalcă flagrant standardele internaționale și constituie un tratament degradant în sine.**

În absența accesului direct la aceste locuri ilegale de detenție, analiza „legislației” și a altor „acte regulatorii” emise de structurile transnistrene oferă suficiente indicii pentru a contura un tablou clar al unui sistem profund disfuncțional, care perpetuează condiții degradante și tratamente incompatibile cu respectarea demnității umane.

Subfinanțarea „sistemului penitenciar”

Situația dezastruoasă a condițiilor în care sunt deținute persoanele în aceste locuri ilegale de detenție este confirmată și de analiza bugetară, care relevă o subfinanțare cronică a așa-numitului „sistem penitenciar” din regiunea transnistreană. Alocarea insuficientă a resurselor pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție demonstrează o lipsă de prioritizare a drepturilor fundamentale și o neglijență sistematică față de nevoile de bază ale persoanelor private de libertate. Această abordare subliniază perpetuarea unor practici ce contravin flagrant standardelor internaționale, amplificând vulnerabilitatea deținuților și ignorând necesitatea unor condiții de detenție conforme cu demnitatea umană.

În lipsa unei transparențe reale și a accesului direct la informații despre situația din „penitenciarele” din stânga Nistrului, analiza bugetară și mărturiile victimelor devin surse esențiale pentru a înțelege gravitatea problemelor sistemice. Este important de subliniat că bugetul nu reflectă întotdeauna realitatea cheltuielilor efective. Într-un sistem autoritar, în care resursele sunt frecvent redirecționate către alte scopuri decât cele declarate oficial, cifrele bugetare pot să nu reprezinte situația de pe teren. În plus, bugetul anual nu oferă detalii despre distribuția exactă a resurselor între penitenciare sau pe categorii specifice de cheltuieli. Această lipsă de detalii și transparență sporește riscul ca situația reală să fie mult mai gravă decât indică datele oficiale. Cu

toate acestea, deși limitată, analiza bugetului rămâne un instrument indispensabil pentru monitorizare, oferind un punct de plecare pentru documentarea încălcărilor.

Astfel, analiza „legislației” și a documentelor bugetare emise de regimul transnistrean conturează un tablou sumbru al unui „sistem penitenciar” disfuncțional, incompatibil cu standardele internaționale privind tratamentul deținuților. Lipsa resurselor destinate asigurării nevoilor esențiale, precum accesul la medicamente, servicii medicale, condiții decente de detenție, este agravată de absența investițiilor în infrastructura penitenciară. În schimb, fondurile alocate se concentrează aproape exclusiv pe reparații și construcții capitale ale clădirilor administrative, o decizie care reflectă o ignorare flagrantă a situației critice din spațiile de detenție.

Resurse financiare alocate pentru medicamente, servicii medicale și alte cheltuieli

Potrivit „legii bugetului republican” din 2024²³, s-a planificat alocarea a **716.844 de ruble** (echivalent cu aproximativ **44.523 USD**²⁴) pentru medicamente și alte cheltuieli medicale, inclusiv tratamente. Această categorie bugetară este esențială pentru sănătatea deținuților, având în vedere vulnerabilitățile lor medicale și nevoia de îngrijiri corespunzătoare. Cu toate acestea, conform „planului de achiziții” al „serviciului de stat pentru executarea pedepselor” («государственная служба исполнения наказаний пмр – гсин»), aprobat în octombrie 2024²⁵, suma efectiv cheltuită a fost considerabil mai mică decât cea planificată inițial în bugetul anual, reducându-se la **336.709 ruble** (echivalent cu aproximativ **20.913 USD**).

Această sumă include:

- **316.844 de ruble** alocate din „bugetul republican”;
- **19.865 de ruble** provenind din alte surse.

O comparație între sumele cheltuite pentru medicamente și servicii medicale în dreapta Nistrului, raportată la numărul de deținuți, oferă o perspectivă mai clară asupra gravității situației. Rezultatele obținute demonstrează cu exactitate incapacitatea regimului transnistrean de a asigura chiar și asistența medicală primară, cu atât mai puțin tratamente medicale specializate pentru persoanele private ilegal de libertate.

- În partea dreaptă a Nistrului²⁶, sumele cheltuite pentru sănătatea deținuților au inclus **9.199.600 de lei** pentru medicamente (materiale sanitare) și **6.813.200 de lei** pentru servicii medicale, totalizând **16.012.800 de lei**. Aceasta reprezintă aproximativ **843.831 USD**²⁷ anual, iar suma alocată anual per deținut este de aproximativ 2.811 lei (echivalent cu **148 USD**).

²³ „Legea” privind bugetul republican pentru 2024, adoptată de structurile transnistrene, publicată pe portalul vspmr.org, accesat la 3 februarie 2025, <https://vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-v-sfere-byudjetnogo-finansovogo-ekonomicheskogo-nalogovogo-zakonodatelstva/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-respublikanskom-byudжете-na-2024-god-.html>.

²⁴ Cursul valutar stabilit de structurile transnistrene la 16 ianuarie 2025, publicat pe portalul [cbpmr.net](https://www.cbpmr.net/), accesat la 3 februarie 2025, <https://www.cbpmr.net/>.

²⁵ „Planul achizițiilor de bunuri, lucrări și servicii pentru necesitățile pe anul 2024 ale serviciului de executare a pedepselor din cadrul așa-numitului minister al justiției din regiunea transnistreană”, publicat pe portalul [gospmr.org](https://cdn2.gospmr.org/76918), accesat la 3 februarie 2025, <https://cdn2.gospmr.org/76918>.

²⁶ Ministerul Justiției al Republicii Moldova, Administrația Națională a Penitenciarelor, *Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2023*, accesat la 3 februarie 2025, https://drive.google.com/file/d/1Vyn8BydVUcPz2pkvO_lWbSwzUGHAj9Vw/view.

²⁷ Banca Națională a Republicii Moldova, „Cursul valutar stabilit la 16 ianuarie 2025”, accesat la 3 februarie 2025, <https://bnm.md/ro/content/ratele-de-schimb>.

- În contrast, în stânga Nistrului, suma alocată pentru medicamente, servicii medicale și alte cheltuieli în 2024 a fost de doar **336.709 ruble**, echivalent cu **20.910 USD**. Raportată la numărul total de 1.785 de deținuți, aceasta reprezintă o alocare anuală de aproximativ **189 de ruble per deținut**, echivalent cu **11,74 USD** anual (aproximativ **205 lei anual**).

Diferențele dintre cele două maluri ale Nistrului sunt semnificative, ceea ce subliniază o subfinanțare considerabilă a „sistemului penitenciar” din stânga Nistrului. În plus, suma extrem de mică alocată per deținut pentru servicii medicale, medicamente și alte cheltuieli medicale indică imposibilitatea de a asigura condiții minime de îngrijire medicală și oferă o perspectivă clară asupra gravității situației, demonstrând incapacitatea regimului de a furniza un sistem de sănătate adecvat pentru persoanele aflate în detenție.

Aceste realități sunt confirmate de declarațiile victimelor, care subliniază incapacitatea regimului de a asigura chiar și asistența medicală primară. Situația devine și mai gravă în contextul recunoașterii de către structurile transnistrene a problemelor majore legate de tratamentul medical în „sistemul penitenciar”, așa cum a fost subliniat în cadrul unei ședințe de coordonare organizate de așa-numita „procuratură” din stânga Nistrului, pe 4 aprilie 2024²⁸.

În comunicatul emis după această ședință, este recunoscută o situație critică privind accesul persoanelor deținute la tratament medical, cu un accent deosebit pe cei supuși tratamentului forțat pentru dependențe de droguri, alcool sau alte tulburări comportamentale. Potrivit comunicatului, instituțiile din „sistemul penitenciar” au obligația de a asigura îngrijiri medicale adecvate pentru aceste categorii, însă această responsabilitate este complet ignorată. Conform declarațiilor „procuraturii”, din cauza absenței prelungite a medicilor psihiatri (narcologi) în aceste instituții, tratamentele necesare nu sunt prescrise și nici aplicate. Mai mult, absența personalului calificat face imposibilă evaluarea stării de sănătate a persoanelor supuse tratamentului forțat și întocmirea rapoartelor medicale necesare pentru inițierea procedurilor de încetare a măsurilor coercitive. Comunicatul menționează, de asemenea, că nu există un plan clar pentru angajarea personalului medical sau pentru alocarea resurselor necesare, perpetuând astfel un mediu care încalcă flagrant drepturile fundamentale.

Această situație evidențiază vulnerabilitatea extremă a persoanelor deținute, în special a celor supuse tratamentului forțat, a căror sănătate mintală și fizică este grav afectată din cauza lipsei tratamentelor medicale corespunzătoare. Mediul represiv, caracterizat de abuzuri și maltratări, este menținut, deși regimul recunoaște deficiențele existente, refuzul de a lua măsuri concrete reflectând o ignorare deliberată a obligațiilor fundamentale privind demnitatea umană. Subfinanțarea cronică a așa-numitului „sistem penitenciar”, gestionarea ineficientă a resurselor și reducerea alocărilor pentru medicamente și servicii medicale confirmă o neglijență sistematică față de nevoile de bază ale persoanelor din detenție.

Resurse financiare alocate pentru reparații și construcții capitale

Analiza alocărilor bugetare destinate reparațiilor capitale confirmă starea deplorabilă a condițiilor materiale din locurile de detenție din stânga Nistrului și evidențiază o lipsă evidentă de interes pentru îmbunătățirea acestora. Analizând suma alocată pentru reparații capitale în așa-numitul

²⁸ „Informații privind o ședință de coordonare organizată de structurile transnistrene”, publicate pe portalul *prokuror-pmr.org*, accesat la 3 februarie 2025, <https://prokuror-pmr.org/v-prokurature-respubliki-proshlo-koordinaczionnoe-soveshhanie/>.

„sistem penitenciar” din stânga Nistrului, se remarcă o serie de probleme critice legate de gestionarea fondurilor și de prioritizarea nevoilor esențiale. Potrivit „planului de achiziții” al „serviciului de stat pentru executarea pedepselor” («государственная служба исполнения наказаний пмп – гсин»), aprobat în octombrie 2024²⁹, au fost prevăzute fonduri derizorii pentru reparații capitale ale clădirilor în care se află persoanele private ilegal de libertate. În schimb, sunt direcționate fonduri enorme exclusiv către reparațiile capitale ale blocurilor administrative.

Reparații și construcții capitale ale blocurilor administrative

- Din „bugetul republican”: 1.752.612 ruble
- Din alte fonduri: 3.609.206 ruble
- Din surse externe: 965.355 de ruble

Total: 6.327.173 de ruble (echivalent cu **392.434 USD**)

Reparații și construcții capitale ale spațiilor de cazare din „penitenciare”:

- Din „bugetul republican”: 0 ruble
- Din surse externe: 278.733 de ruble

Total: 278.733 de ruble (echivalent cu **17.317 USD**)

Comparând suma totală alocată pentru blocurile administrative (**6.327.173 de ruble**, echivalent cu aproximativ **392.434 USD**) cu suma modestă de **278.733 de ruble** (aproximativ **17.317 USD**) alocată pentru reparațiile capitale în „penitenciare”, se evidențiază o abordare dezechilibrată.

Având în vedere că nu există o detaliere clară a modului în care suma de **278.733 de ruble** (aproximativ **17.317 USD**) este distribuită între cele cinci „penitenciare” din regiune³⁰, suntem nevoiți să efectuăm un calcul general, care, deși simplificat, subliniază clar insuficiența fondurilor alocate. Dacă raportăm suma totală la cele cinci „penitenciare”, obținem o medie de **55.746 de ruble** (aproximativ **3.463 USD**) per instituție. Această sumă este extrem de modestă și imposibil de considerat suficientă pentru a acoperi cel puțin reparațiile curente necesare, în special având în vedere infrastructura deja deteriorată și condițiile de detenție precare, aspecte recunoscute chiar de autoritățile locale.

Investițiile masive în clădirile administrative reflectă o prioritizare a nevoilor instituționale, în timp ce condițiile critice din locurile de detenție sunt complet ignorate. Comparativ, este evident că investițiile în clădirile administrative depășesc de aproape **23 de ori** resursele alocate pentru locurile unde se află persoanele în detenție. Acest model de alocare bugetară perpetuează un sistem inechitabil și subliniază lipsa unui angajament real de a respecta standardele internaționale privind condițiile de detenție. În timp ce resursele sunt mobilizate pentru a susține infrastructura administrativă, „penitenciarele” rămân în stare critică, afectând sănătatea și demnitatea persoanelor deținute.

Din lipsa spațiului adecvat în „instituțiile de detenție” din stânga Nistrului, condițiile de detenție se agravează semnificativ, afectând atât respectarea demnității umane, cât și protecția grupurilor vulnerabile. Lipsa spațiului nu numai că îngreunează asigurarea unui tratament corespunzător, dar justifică și alte practici problematice, cum ar fi detenția minorilor împreună cu adulții în cazuri

²⁹ „Planul achizițiilor de bunuri, lucrări și servicii pentru necesitățile pe anul 2024 ale serviciului de executare a pedepselor din cadrul așa-numitului minister al justiției din regiunea transnistreană”, publicat pe portalul *gospmr.org*, accesat la 3 februarie 2025, <https://cdn2.gospmr.org/76918>.

³⁰ „Informații privind structura așa-numitului «sistem penitenciar» din regiunea transnistreană”, publicate pe portalul *justice.idknet.com*, accesat la 3 februarie 2025, <http://justice.idknet.com/web.nsf/all/%D0%93%D0%A1%D0%98%D0%9D>.

considerate „excepționale”. Astfel de măsuri, adoptate sub pretextul constrângerilor logistice, expun persoanele vulnerabile unor riscuri majore, subminând principiile de protecție și normele stabilite de legislația internațională.

Conform așa-numitei legislații locale, articolul 33 din așa-numita „lege privind detenția persoanelor suspectate și acuzate de comiterea infracțiunilor” (ediția actualizată la 30 aprilie 2024) permite, în cazuri excepționale, detenția minorilor împreună cu adulții, cu condiția ca această măsură să fie aprobată prin consimțământul scris al procurorului. Adulții care pot fi plasați în aceeași celulă cu minorii trebuie să îndeplinească anumite criterii, cum ar fi o „caracterizare pozitivă”, să fie implicați pentru prima dată în răspunderea penală și să nu fie acuzați de infracțiuni grave sau deosebit de grave. Această prevedere contravine flagrant standardelor internaționale consacrate, cum ar fi Convenția ONU privind drepturile copilului, care impune separarea clară a minorilor de adulți în toate cazurile de detenție, fără excepții. De asemenea, Regulile Mandela și Regulile de la Beijing specifică faptul că minorii trebuie protejați împotriva influențelor negative și abuzurilor care ar putea rezulta din coabitarea cu adulții. Permișiunea de a plasa minorii cu adulții, chiar și în condițiile enunțate, subminează aceste principii, expunând minorii la riscuri semnificative, atât fizice, cât și psihologice. Impactul psihologic și social al unei astfel de practici este deosebit de grav. Coabitarea cu adulți, chiar și pentru o perioadă scurtă, poate afecta negativ sănătatea mintală și dezvoltarea emoțională a minorilor.

Mai mult, aceste condiții sunt agravate de prevederi care permit aplicarea de măsuri punitive severe, inclusiv izolarea în celule disciplinare. Conform articolului 38 din așa-numita Lege privind detenția persoanelor suspectate și acuzate de comiterea infracțiunilor (ediția actualizată la 30 aprilie 2024), izolarea poate fi utilizată ca măsură disciplinară pentru deținuții suspectați sau acuzați, cu o durată de până la 10 zile pentru adulți și până la 5 zile chiar și pentru minori. Această practică ridică întrebări serioase privind conformitatea cu standardele internaționale, care interzic măsuri disciplinare degradante sau disproporționate, mai ales în cazul minorilor.

Astfel, în contextul lipsei spațiului și al infrastructurii inadecvate, al subfinanțării, aceste practici punitive și detenția comună a minorilor cu adulții sub pretextul constrângerilor logistice subminează în mod direct principiile de protecție a drepturilor fundamentale.

„Izolatoarele de detenție provizorie (ИВС)” din regiunea transnistreană reprezintă un subiect marcat de lipsa de transparență, întrucât nu există date publice precise cu privire la numărul acestor izolatoare sau la locațiile exacte, multe fiind amplasate în subsolurile „miliției”. În raportul său publicat în 2022³¹, așa-numitul „împuțernicit pentru drepturile omului” din regiune recunoștea probleme majore privind respectarea chiar a propriei „legislații locale” în raport cu condițiile de detenție în aceste locuri, precizând că doar „izolatorul” din Râbnița era echipat integral cu locuri de dormit individuale, în timp ce în celelalte izolatoare numai camerele destinate persoanelor supuse „arestului administrativ” beneficiau parțial de astfel de dotări. De asemenea, în rapoartele ulterioare, nu se menționează faptul că aceste probleme ar fi fost remediate. Situația a fost justificată constant prin lipsa finanțării, o motivație des invocată pentru a evita luarea unor măsuri concrete: *„activitatea desfășurată în această direcție este limitată din cauza constrângerilor financiare”*.

Conform reglementărilor transnistrene, așa-numita „legislație” permite reținerea persoanelor în „izolatoarele de detenție provizorie” pentru o perioadă inițială de până la 72 de ore. Ulterior, dacă

³¹ Rapoarte publicate pe site-ul „împuțernicitului pentru drepturile omului din regiunea transnistreană”, accesat la 3 februarie 2025, http://www.ombudsmanpmr.org/doclady_upolnomochennogo.htm.

măsura de reprimare este schimbată din „reținere” în „arest preventiv”, persoana ar trebui, în mod normal, să fie transferată într-un „izolator de detenție preventivă (СИЗО)”. Totuși, „legislația” locală permite continuarea deținerii acestor persoane în „izolatoarele” miliției pentru perioade de până la 10 zile în fiecare lună, o practică ce subminează standardele internaționale și amplifică riscurile de abuz³². Această prevedere ridică mari semne de întrebare din perspectiva respectării standardelor internaționale privind tratamentul persoanelor private de libertate. În „izolatoarele” miliției, condițiile sunt adesea mai precare decât în „izolatoarele de detenție preventivă” sau în „penitenciare”.

În „izolatoarele” miliției, situația este adesea mult mai precară decât în „izolatoarele de detenție preventivă” sau în „penitenciare”. Unele dintre aceste „izolatoare” continuă să fie amplasate în subsoluri, unde mediul este extrem de impropriu, expunând persoanele unor condiții insalubre, care contravin flagrant normelor internaționale privind drepturile fundamentale ale persoanelor private de libertate. Infrastructura acestor izolatoare este lipsită de facilități esențiale precum spațiile individuale de dormit, toaletele adecvate sau accesul la servicii medicale de bază.

Un exemplu elocvent este mărturia jurnalistului Timofei Iliușin, de la publicația independentă *SOTAvision*, care a fost reținut de angajații așa-zisului „minister al securității” și descrie condițiile inumane din „izolatorul” miliției din Bender (sau «ОВД – органы внутренних дел»): „*Timp de două zile nu am primit mâncare. Am fost ținut în condiții insalubre, iar în celulă exista doar o căldare pentru a-mi satisface nevoile fiziologice. Aceasta era plasată chiar în celulă, fără a fi separată de un perete. În aceeași celulă eram ținut împreună cu mai multe persoane. Două zile nu mi-au dat nici apă și nici acces la toaletă, iar telefonul meu de serviciu mi-a fost confiscat. Mi-au aplicat presiuni psihologice, m-au amenințat cu violență sexuală și mi-au spus că nu voi fi eliberat niciodată dacă nu divulg identitatea presupușilor «curatori»*”³³.

Lipsa unui mecanism de raportare a relelor tratamente

Un alt aspect problematic al detenției în „penitenciarele” din regiune constă în restricțiile și controalele excesive impuse asupra mecanismelor de depunere a plângerilor de către deținuți. Prevederile articolului 21 din așa-numita „lege privind reținerea sub arest a persoanelor suspectate sau acuzate de săvârșirea infracțiunilor” (ediția actualizată la 30 aprilie 2024) demonstrează un control automat și strict al administrației asupra accesului deținuților la mecanismele de plângere.

Conform alineatului 1 al acestui articol, „*plângerile, propunerile și cererile adresate autorităților centrale, autorităților locale și organizațiilor publice se transmit exclusiv prin intermediul administrației locului de detenție*”. Această cerință înlătură orice posibilitate ca deținuții să

³² „Legea” privind arestul persoanelor suspectate sau acuzate de săvârșirea infracțiunilor, articolul 13, ediția actualizată la 30 aprilie 2024, publicată pe portalul vspmr.org, accesat la 3 februarie 2025,

<https://vspmr.org/legislation/laws/zakonodateljniie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-soderjanii-pod-strajey-podozrevaemih-i-obvinyaemih-v-sovershenii-prestupleniy.html>

³³ *NewsMaker*, «Говорили: хочешь, мы тебе дубинку в ж... засунем». Как журналиста из России держали в МГБ Приднестровья – интервью NM», accesat la 3 februarie 2025, <https://newsmaker.md/rus/novosti/video-govorili-hochesh-my-tebe-dubinku-v-zh-zasunem-kak-zhurnalista-iz-rossii-derzhali-v-mgb-pridnestrovyya-intervyu-nm/>;

Committee to Protect Journalists (CPJ), «Российского журналиста Тимофея Илюшина задержали в Приднестровье», accesat la 3 februarie 2025, <https://cpi.org/ru/2024/07/%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0-%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%8F-%D0%B8%D0%BB%D1%8E%D1%88/>.

raporteze în mod direct încălcările, consolidând astfel dependența lor de administrația locului de detenție.

Mai grav, alineatul 3 al aceluiași articol prevede că „plângerile adresate altor organizații publice sau apărătorului trebuie să fie examinate de administrația locului de detenție și transmise către destinatari în termen de cel mult 3 (trei) zile de la data depunerii acestora”. Acest control asupra conținutului plângerilor creează un risc imens de represalii împotriva deținuților care denunță abuzurile sau condițiile inumane. Aceste prevederi „legale” permit și o excepție, stipulând că plângerile adresate „procurorului, instanțelor de judecată sau altor organe abilitate cu supravegherea locurilor de detenție” nu sunt supuse cenzurii și trebuie expediate în ziua lucrătoare imediat următoare depunerii lor. Totuși, această prevedere nu compensează limitările generale, având în vedere că alte tipuri de plângeri rămân sub controlul direct al administrației.

Acest sistem de control asupra plângerilor este profund incompatibil cu standardele internaționale. Regulile Nelson Mandela (Regulile standard minime pentru tratamentul deținuților) prevăd că deținuții trebuie să aibă acces confidențial și nerestricționat la mecanismele de plângere, iar orice control administrativ asupra conținutului acestora este inadmisibil.

Mai mult, CtEDO a subliniat, în cauze precum Petra împotriva României³⁴ și Cotlet împotriva României³⁵, că accesul efectiv la mecanismele de plângere este esențial pentru prevenirea abuzurilor și protejarea drepturilor fundamentale. În cazul regiunii transnistrene, această practică nu doar că încalcă standardele CEDO, dar și facilitează impunitatea prin faptul că deținuții sunt descurajați să raporteze actele de rele tratamente.

Rapoartele publicate în 2022, 2023 și 2024 de către așa-numitul „împuțernicit pentru drepturile omului” din regiunea transnistreană³⁶ susțin că lipsa plângerilor din partea deținuților ar reflecta o îmbunătățire semnificativă a condițiilor de detenție și lipsa torturii în „penitenciare”. Concluziile de „îmbunătățire” se bazează exclusiv pe lipsa plângerilor din partea deținuților, fiind menționat în raportul său publicat în 2024 că „în perioada analizată, nu au fost depuse plângeri privind condițiile de detenție, ceea ce reprezintă un factor pozitiv”. Acest mod de evaluare, bazat exclusiv pe absența plângerilor, nu reflectă realitatea din teren și favorizează perpetuarea impunității și ascunderea abuzurilor sistemice. Mecanismele existente pentru depunerea plângerilor de către persoanele deținute sunt viciate de constrângeri administrative, creând un mediu care nu numai descurajează raportarea abuzurilor, ci efectiv o împiedică.

Faptul că plângerile sunt examinate în prealabil de administrația locurilor de detenție, conform prevederilor articolului 21 al „legislației” locale, elimină orice șansă de confidențialitate sau de protecție împotriva represaliilor. Această practică oferă administrației „penitenciarului” posibilitatea de a intercepta și a filtra orice plângere care ar putea-o incrimina, perpetuând astfel un sistem al impunității. Deținuții sunt privați nu doar de mijloacele adecvate pentru a-și exprima nemulțumirile, ci și de siguranța de a face acest lucru fără teama de consecințe directe.

Constatările rapoartelor „împuțernicitului” nu numai că sunt nefundamentate, dar și contribuie la o prezentare distorsionată a situației din detenție. Aceste rapoarte, care se bazează pe absența

³⁴ CtEDO, *Cauza Petra v. România*, Hotărârea din 23 septembrie 1998, accesat la 3 februarie 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:%22001-58244%22}>

³⁵ CtEDO, *Cauza Cotlet v. România*, Hotărârea din 3 iunie 2003, accesat la 3 februarie 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:%22001-65680%22}>

³⁶ „Rapoarte ale așa-numitului Ombudsman din regiunea transnistreană”. Portalul *ombudsmanpmr.org*. Accesat la 3 februarie 2025, http://ombudsmanpmr.org/docladvy_upolnomochennogo.htm.

plângerilor ca indicator unic al îmbunătățirii condițiilor, ignoră faptul că deținuții se confruntă cu o lipsă completă de mijloace practice pentru a depune plângeri, a trimite scrisori, fie din cauza controlului strict al administrației, fie din cauza represaliilor.

În plus, această situație demonstrează nu doar lipsa de progres, ci și existența unui sistem construit pentru a masca încălcările grave ale drepturilor fundamentale. Cenzurarea și filtrarea plângerilor împiedică orice formă de monitorizare independentă, creând un mediu propice pentru tortură, tratamente inumane și degradante. În loc să reflecte o îmbunătățire, absența plângerilor semnaleză o cultură a fricii, unde deținuții sunt lipsiți de orice protecție sau instrument de justiție. Această combinație între rapoartele optimiste ale „împuțernicitului” și mecanismele defectuoase de depunere a plângerilor scoate la iveală o realitate profund îngrijorătoare. Sistemul actual nu numai că împiedică raportarea abuzurilor, ci și perpetuează impunitatea și suprimarea drepturilor fundamentale ale deținuților.

Cenzurarea corespondenței și a plângerilor

Cenzurarea sistematică și automată a corespondenței deținuților în regiunea transnistreană reprezintă o problemă gravă, evidențiată în urma monitorizării, încălcând flagrant standardele internaționale privind respectarea drepturilor fundamentale.

Conform prevederilor articolului 20 din „legea privind reținerea sub arest a persoanelor suspectate sau acuzate de săvârșirea infracțiunilor” (ediția actualizată la 30 aprilie 2024), corespondența persoanelor „reținute” sau „arestate preventiv” este controlată strict de administrația locului de detenție și, în anumite cazuri, de organul care instrumentează ancheta penală. Potrivit alineatului 2, *„corespondența persoanelor suspectate și acuzate se desfășoară exclusiv prin intermediul administrației locului de detenție și este supusă cenzurii. Cenzura este efectuată de administrația locului de detenție, iar dacă este necesar, de persoana sau organul care instrumentează cazul penal”.*

Practici precum cenzurarea sistematică a corespondenței, izolarea extremă a deținuților și lipsa accesului la mecanisme independente de plângere creează un mediu propice pentru perpetuarea torturii și tratamentelor inumane. Aplicarea acestor prevederi „legale” în practică este confirmată de mărturiile victimelor care s-au adresat Asociației Promo-LEX, semnalând astfel de abuzuri. Aceste victime au evidențiat că lipsa contactului efectiv cu familia, cu avocații sau cu organizațiile de protecție a drepturilor omului amplifică vulnerabilitatea lor. Într-un astfel de context, restricționarea automată a corespondenței nu doar că agravează izolarea, ci devine un instrument prin care abuzurile sunt ascunse și impunitatea este perpetuată.

Capitolul 3. Libertatea de circulație

Respectarea și garantarea libertății de circulație a persoanelor, mărfurilor și mijloacelor de transport dinspre și spre regiunea transnistreană au rămas unele dintre provocările principale în domeniul drepturilor omului și al libertăților fundamentale. În 2024, au avut loc cazuri de rețineri ilegale, intimidare a jurnaliștilor, aplicare a unor noi declarații de „indezirabilitate”, oprire forțată a mijloacelor de transport și a locuitorilor din Zona de Securitate, percepere ilegală de taxe vamale și taxe de deplasare pe drumurile din regiunea transnistreană, precum și impunere de restricții cantitative pentru diverse categorii de bunuri, care afectează agenții economici, fermierii moldoveni și școlile cu predare în limba română.

Ațiunile ilegale ale Tiraspolului s-au intensificat odată cu intrarea în vigoare a noului Cod vamal al Republicii Moldova, care urmărește facilitarea reintegrării economice a regiunii transnistrene în cadrul legal al țării. Aceste abuzuri au vizat în mod special fermierii din raionul Dubăsari, a căror vulnerabilitate este exploatată de Tiraspol, mai ales în contexte de criză. Totodată, rețeaua de puncte de control ilegale și alte tipuri de bariere continuă să reprezinte un impediment major pentru locuitorii și agenții economici din regiunea transnistreană și din Zona de Securitate. În aceste condiții, este de remarcat că încălcarea gravă și sistematică a dreptului la liberă circulație pe parcursul anului 2024 continuă să fie produsul climatului vicios de impunitate.

Presiuni sistematice și restricții ilegale impuse fermierilor din Dubăsari

Taxe vamale ilegale

După ce, pe 1 ianuarie 2024, au intrat în vigoare noile prevederi ale Codului vamal al Republicii Moldova, care stabilesc că agenții economici din regiunea transnistreană trebuie să plătească taxe vamale în bugetul național la fel ca toate firmele din țară, structurile transnistrene au introdus taxe vamale ilegale pentru fermierii moldoveni care dețin terenuri după traseul Râbnița-Tiraspol³⁷. Pe 31 ianuarie 2024, liderul regiunii transnistrene, Vadim Krasnoselski, a semnat „legea” privind modificarea „codului vamal al rmn”, care stabilește desființarea „regimului preferențial” pentru fermierii din raionul Dubăsari³⁸. Anterior, în baza acestui „regim preferențial”, fermierii moldoveni puteau trece prin punctele de control ilegale achitând doar taxa ilegală de deplasare pe drumurile din regiunea transnistreană, în valoare de aproximativ 11 dolari americani pentru fiecare mijloc de transport care depășește 18 tone.

Fermierii sunt constrânși să achite 15 dolari/per tonă de floarea-soarelui, 7 dolari/per tonă de grâu, 10 dolari/per tonă de porumb și 0,03% din costul total al producției transportate peste linia administrativă³⁹. Autoritățile au propus ca soluție compensarea parțială a cheltuielilor suportate de proprietarii terenurilor agricole din bugetul Programului activităților de reintegrare a țării pentru

³⁷ „sovietul suprem al rmn”, „modificări în codul vamal”, 2024, accesat la 15 noiembrie 2024, <https://www.vspmr.org/news/supreme-council/izmeneniya-v-tamojennom-kodekse.html>.

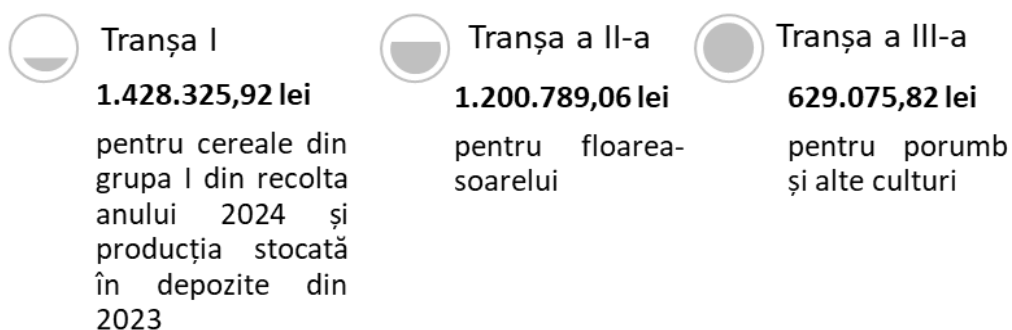
³⁸ „președintele rmn”, „legea rmn privind modificarea codului vamal al rmn”, 2024, accesat la 15 noiembrie 2024, <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/zakoni/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-3o-vnesenii-izmeneniy-v-tamojennyi-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html>.

³⁹ Radio Europa Liberă Moldova, „«Mai bine-l las, dar nu mă înregistrez în Transnistria». Povestea unui agricultor care are pământ peste traseul Râbnița-Tiraspol”, 2024, accesat la 15 noiembrie 2024, <https://moldova.europalibera.org/a/mai-bine-l-las-dar-nu-ma-inregistrez-in-transnistria-povestea-unui-agricultor-care-are-pamant-pestre-traseul-rabnita-tiraspol/32906069.html>.

anul 2024⁴⁰. În mai 2024, au fost alocate 2 milioane de lei Consiliului Raional Dubăsari, care a fost responsabil de repartizarea compensațiilor către fermieri⁴¹. Ulterior, în decembrie 2024, a fost alocată o sumă suplimentară de 2,6 milioane de lei pentru mecanismul de compensare⁴². Suma prevăzută inițial reprezenta 61,5% din totalul taxelor vamale ilegale achitate de fermieri pe parcursul anului 2024. Însă, în urma modificărilor efectuate, cheltuielile totale suportate de fermieri, în valoare de 3.252.731,91 lei, au fost compensate integral⁴³.

În vederea compensării cheltuielilor, au fost depuse 78 de cereri din partea a 26 de agenți economici, toate fiind aprobate. Au fost compensate cheltuielile suportate pentru: taxa vamală ilegală, care variază în funcție de cultura agricolă; taxa vamală suplimentară de 0,3%; serviciile brokerului vamal și taxa pentru utilizarea drumurilor din regiune⁴⁴.

Figura 3.1. Valoarea plăților efectuate în tranșe în cadrul mecanismului de compensare

Sursa: elaborat de autori pe baza răspunsului Consiliului Raional Dubăsari nr. 05 din 10.01.2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

Alocarea compensațiilor din bugetul Programului activităților de reintegrare a țării pentru anul 2024 a redus posibilitatea de a finanța alte activități. Suma alocată pentru compensarea cheltuielilor suportate de fermieri reprezintă peste 25% din bugetul total al programului. Mecanismul actual de compensare este temporar, fiind valabil doar pentru anul 2024. Până în prezent, structurile transnistrene nu au indicat că taxele vamale ilegale ar urma să fie eliminate. Pentru 2025, nu este clar dacă mecanismul curent va fi menținut sau dacă fondurile vor fi alocate direct din bugetul de stat. Potrivit BPR, decizia privind tipul de mecanism de compensare urmează să fie luată de Ministerul Finanțelor și MAIA⁴⁵.

⁴⁰ Răspunsul Biroului politici de reintegrare nr. 23-78-14223 din 24 decembrie 2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

⁴¹ Guvernul Republicii Moldova, Hotărârea nr. 341 din 15.05.2024 cu privire la aprobarea Programului activităților de reintegrare a țării pentru anul 2024, accesat la 15 noiembrie 2024, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143222&lang=ro.

⁴² Guvernul Republicii Moldova, „Guvernul a alocat încă 2,6 mln. de lei pentru compensarea cheltuielilor suportate de fermierii din raionul Dubăsari”, 2024, accesat la 20 decembrie 2024, <https://gov.md/en/node/55199>.

⁴³ Răspunsul Consiliului Raional Dubăsari nr. 05 din 10.01.2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Răspunsul Biroului politici de reintegrare nr. 23-78-14223 din 24 decembrie 2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

Accesul la terenuri și depozitele cu producție agricolă

Accesul la terenuri și la depozite a fost restricționat în ianuarie-februarie 2024. În ianuarie 2024, 15 agenți economici din raionul Dubăsari aveau stocate în depozitele aflate după traseul Râbnița-Tiraspol 957 de tone de porumb, 776 de tone de floarea-soarelui, 766 de tone de grâu și 50 de tone de orz⁴⁶. Unii fermieri au reușit să transporte producția pe malul drept abia în aprilie 2024. Potrivit Direcției agricultură și cadastru a Consiliului Raional Dubăsari, în luna aprilie, în depozitele de peste traseu rămâneau aproximativ 2.500 de tone de cereale din recolta din 2023⁴⁷. Totodată, în contextul acestor restricții, aplicarea îngrășămintelor și alte lucrări agricole au fost realizate cu întârziere, fapt ce a generat pierderi suplimentare. Din cauza acestor impedimente, fermierii au întâmpinat dificultăți majore în gestionarea obligațiilor financiare către bugetul de stat, instituțiile de credit, furnizori, parteneri și angajați. Conform celor mai recente informații publicate de așa-numitul „guvern al rmn”, accesul la terenuri pentru fermierii din Dubăsari va fi asigurat până la 1 mai 2025⁴⁸. Acest fapt evidențiază incertitudinile cu care se confruntă sistematic fermierii din Dubăsari.

La începutul anului 2024, în cadrul întâlnirilor cu fermierii din Coșnița și Cocieri, reprezentanții MAIA și-au exprimat intenția de a purta discuții cu diverse instituții private și de stat, în vederea identificării unor soluții pentru atenuarea situației financiare dificile a fermierilor. În pofida acestor propuneri, fermierii nu au mai beneficiat de moratorii, reeșalonarea creditelor sau scutirea temporară de penalități.

În prezent, legislația nu oferă protecție adecvată fermierilor din raionul Dubăsari în situațiile în care aceștia nu își pot onora obligațiile financiare din cauza acțiunilor abuzive ale structurilor transnistrene. Legea nr. 39 din 2006 privind instituirea unor măsuri suplimentare de susținere a activității de întreprinzător desfășurate în localitățile din stânga Nistrului ale raionului Dubăsari prevede, în situația limitării accesului la terenurile agricole situate după traseul Râbnița-Tiraspol, doar scutirea de la plata impozitului funciar, a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii, a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală, precum și acordarea unei indemnizații de șomaj sau a unei alocații pentru integrare sau reintegrare profesională⁴⁹. Deși aceste scutiri sunt benefice, ele nu asigură o protecție completă, adaptată nevoilor și provocărilor cu care se confruntă fermierii. Dificultățile acestora nu se limitează la probleme legate de libertatea de circulație. De asemenea, întrucât sintagma „limitarea accesului la terenuri” nu este clar definită, fermierii nu beneficiază întotdeauna de aceste măsuri de sprijin. În plus, este important de subliniat că, și în perioadele de ameliorare, accesul fermierilor din Dubăsari rămâne doar aparent liber, din cauza posturilor de control ilegale, a taxelor neautorizate, a limitării duratei de păstrare a producției

⁴⁶ Guvernul Republicii Moldova, „Tiraspolul a fost notificat să renunțe la intenția de a obliga fermierii din raionul Dubăsari la pretinse plăți vamale cu caracter ilegal”, 2024, accesat la 17 noiembrie 2024, <https://gov.md/ro/content/tiraspolul-fost-notificat-sa-renunte-la-intentia-de-obliga-fermierii-din-raionul-dubasari-la>.

⁴⁷ Radio Europa Liberă Moldova, „Două milioane de lei compensații pentru taxele ilegale achitate de fermierii cu terenuri peste traseul Râbnița-Tiraspol”, 2024, accesat la 17 noiembrie 2024, <https://moldova.europalibera.org/a/doua-milioane-de-lei-compensatii-pentru-taxele-ilegale-achitate-de-fermierii-cu-terenuri-pestre-traseul-rabnita-tiraspol/32927735.html>

⁴⁸ „guvernul rmn”, „Despre modificarea hotărârii guvernului rmn nr. 12 din 8 ianuarie 2024 cu privire la reglementarea problemelor de utilizare a terenurilor în raionul Dubăsari”, 2025, accesat la 26 ianuarie 2025, <https://government.gospmr.org/o-vnesenii-izmeneniya-v-postanovlenie-pravitelstva-pridnestrovskoj-moldavskoj-respubliki-ot-8-yanvarya-2024-goda-%E2%84%96-12-ob-uregulirovanii-voprosov-zemlepolzovaniya-v-dubossarskom-rajone-2/>.

⁴⁹ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 39 din 02.03.2006 privind instituirea unor măsuri suplimentare de susținere a activității de întreprinzător desfășurate în localitățile din stânga Nistrului ale raionului Dubăsari, accesat la 21 noiembrie 2024, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139813&lang=ro#.

agricole în depozite, a restricțiilor privind prelucrarea terenurilor și a inspecțiilor abuzive. Situația este complicată și din cauza accesului limitat al organelor de drept constituționale după traseul Râbnîța-Tiraspol pentru a investiga aceste abuzuri⁵⁰. Prin urmare, o măsură recomandată pentru a sprijini mai eficient fermierii ar fi revizuirea și îmbunătățirea Legii nr. 39 din 02.03.2006.

Un alt aspect care necesită îmbunătățire pentru a aborda eficient problemele fermierilor din Dubăsari este consolidarea cooperării interinstituționale și clarificarea atribuțiilor între instituțiile responsabile. Pe 16 februarie 2024, Promo-LEX a solicitat MAIA să furnizeze informații cu privire la măsurile planificate pentru sprijinirea fermierilor din raionul Dubăsari și să clarifice dacă este implicat într-un dialog cu alte autorități și mediul privat, inclusiv cu instituțiile bancare, pentru identificarea unor soluții adaptate nevoilor acestora. Deși sprijinirea fermierilor intră în competența MAIA, instituția a transmis că această problemă trebuie gestionată prin intermediul BPR⁵¹.

În acest context, pe 12 decembrie 2024, Promo-LEX a adresat BPR o solicitare privind desfășurarea unor întâlniri și discuții cu reprezentanții băncilor, Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură (AIPA) și alte instituții relevante, în vederea instituirii unor măsuri suplimentare de sprijin pentru fermierii din Dubăsari. În răspunsul său, BPR a precizat că, având în vedere atribuțiile sale funcționale, nu are dreptul să intervină în procesul decizional al altor instituții sau să influențeze activitatea autorităților competente. Aceeași explicație a fost oferită și fermierilor în cadrul vizitelor în teren și al ședințelor de lucru, organizate cu implicarea reprezentanților BPR și MAIA⁵².

Aceste răspunsuri evidențiază următoarele aspecte:

- direcționarea către BPR scoate la iveală existența unei responsabilități difuze în ceea ce privește abordarea problemelor care vizează locuitorii și agenții economici din Zona de Securitate și din regiunea transnistreană. Gestionarea acestora nu este prerogativa exclusivă a BPR, care, fiind o subdiviziune a Cancelariei de Stat, nu dispune de resursele și mijloacele necesare pentru a răspunde integral acestor provocări complexe. Conform BPR, rolul său este mai degrabă să mențină un dialog cu Tiraspolul, cu scopul de a-l îndemna să renunțe la practicile ilegale;
- coordonarea interinstituțională este deficitară, fiind cauzată, printre altele, de absența unei platforme guvernamentale permanente care să reunească periodic reprezentanții autorităților pentru a analiza în mod coordonat problemele din regiunea transnistreană;
- nu există o instituție consolidată care să dețină atribuțiile, capacitățile, pârghiile și resursele necesare pentru a gestiona provocările complexe din Zona de Securitate și din regiunea transnistreană, precum și pentru a implementa politici sectoriale. În aceste circumstanțe, problemele sunt deseori gestionate într-un mod fragmentar, insuficient, ad-hoc și reactiv.

Condiționalitățile impuse fermierilor

Pe parcursul anului 2024, la fel ca în anii precedenți, fermierii din Dubăsari s-au confruntat cu multiple forme de supraveghere și control din partea structurilor transnistrene. Aceștia au fost

⁵⁰ Guvernul Republicii Moldova, „Unele dificultăți întâmpinate de fermierii din raionul Dubăsari au fost readuse în vizorul autorităților”, 2023, accesat la 21 noiembrie 2024, <https://gov.md/ro/content/unele-dificultati-intampinate-de-fermierii-din-raionul-dubasari-au-fost-readuse-vizorul>.

⁵¹ Răspunsul Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova nr. 08.07/689 din 06.03.2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

⁵² Răspunsul BPR nr. 23-78-14223 din 24 decembrie 2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

obligăți să transmită periodic informații detaliate despre recoltă și lucrările agricole desfășurate. Transportul materialului semincer, al îngrășămintelor și al motorinei a fost strict monitorizat și înregistrat de către așa-numiții „grăniceri transnistreni”. De asemenea, transportarea tehnicii agricole a fost permisă doar în baza unor liste aprobate, care trebuiau să includă informații despre echipamente și personalul care le deservește⁵³. În plus, fermierii au fost inspectați periodic de echipele mobile ale administrației neconstituționale a orașului Dubăsari și ale „ministerului agriculturii și resurselor naturale al rmn”. Mai mult, s-au înregistrat cazuri de percheziții și rețineri ilegale ale angajaților proprietarilor de terenuri.

Pe lângă aceste acțiuni abuzive, fermierii moldoveni sunt constrânși să-și înregistreze afacerea în regiunea transnistreană, să-și deschidă conturi bancare în „ruble transnistrene” la băncile neautorizate din regiune și să interacționeze cu structurile transnistrene în afara cadrului legal al țării. Pe 8 ianuarie 2024, „guvernul rmn” a publicat un „decret” care stabilește că atât cultivarea terenurilor agricole de către fermierii din Dubăsari, cât și trecerea producției, a motorinei, a materialului semincer și a îngrășămintelor peste linia administrativă vor fi efectuate în baza unui certificat de „utilizator de terenuri” în regiunea transnistreană⁵⁴. „Decretul”, semnat de Aleksandr Rosenberg, așa-numitul „prim-ministru al rmn”, este valabil până la 1 mai 2025⁵⁵.

Viceprim-ministrul pentru Reintegrare, Oleg Serebrian, a declarat că Guvernul descurajează dialogul direct dintre fermieri și structurile transnistrene, subliniind că problema trebuie abordată doar în formatele de negocieri agreeate⁵⁶. În 2024, au avut loc trei întrevederi în formatul 1+1, unde s-a discutat și subiectul taxelor vamale ilegale impuse fermierilor^{57,58}. De asemenea, pe parcursul anului, BPR a înaintat opt demersuri către reprezentantul Tiraspolului pentru organizarea ședințelor grupurilor de lucru privind agricultura și mediul, însă acestea au fost adesea ignorate sau respinse⁵⁹. Totuși, dificultățile fermierilor au fost abordate în ședința grupului de lucru pentru economie din 16 februarie, la care au participat și fermierii, o practică ce ar trebui continuată pentru a asigura transparența și implicarea acestora în procesul decizional care îi vizează direct. Cu toate acestea, în aceeași zi, „ministerul afacerilor externe al rmn”, condus de Vitali Ignatiev, a publicat un comunicat în care a reiterat poziția Tiraspolului, precizând că activitatea fermierilor moldoveni din raionul Dubăsari „trebuie să se desfășoare în strictă conformitate cu legislația

⁵³ Răspunsul Consiliului Raional Dubăsari nr. 05 din 10.01.2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

⁵⁴ „guvernul rmn”, „Despre reglementarea problemelor de utilizare a terenurilor în raionul Dubăsari”, 2024, accesat la 23 noiembrie 2024, <https://government.gospmr.org/ob-uregulirovanii-voprosov-zemlepolzovaniya-v-dubossarskom-rajone-2/>.

⁵⁵ „guvernul rmn”, „Despre modificarea hotărârii guvernului rmn nr. 12 din 8 ianuarie 2024 cu privire la reglementarea problemelor de utilizare a terenurilor în raionul Dubăsari”, 2025, accesat la 26 ianuarie 2025, <https://government.gospmr.org/o-vnesenii-izmeneniya-v-postanovlenie-pravitelstva-pridnestrovskoj-moldavskoj-respubliki-ot-8-yanvarya-2024-goda-%E2%84%96-12-ob-uregulirovanii-voprosov-zemlepolzovaniya-v-dubossarskom-rajone-2/>.

⁵⁶ Radio Europa Liberă Moldova, „Chișinăul descurajează discuțiile private dintre fermierii din Dubăsari și autoritățile separatiste”, 2024, accesat la 23 noiembrie 2024, <https://moldova.europalibera.org/a/chisinaul-descurajeaza-discutiile-private-dintre-fermierii-din-dubasari-si-autoritatile-separatiste/32809360.html>.

⁵⁷ Guvernul Republicii Moldova, „Prima ședință de lucru din anul 2024 a reprezentanților politici în procesul de negocieri pentru reglementarea transnistreană”, 2024, accesat la 23 noiembrie 2024, <https://gov.md/ro/content/prima-sedinta-de-lucru-din-anul-2024-reprezentantilor-politici-procesul-de-negocieri-pentru>.

⁵⁸ Guvernul Republicii Moldova, „La Bender a avut loc cea de-a 2-a reuniune de lucru din anul curent a reprezentanților politici”, 2024, accesat la 23 noiembrie 2024, <https://gov.md/ro/content/la-bender-avut-loc-cea-de-2-reuniune-de-lucru-din-anul-curent-reprezentantilor-politici>.

⁵⁹ Răspunsul Biroului politici de reintegrare nr. 23-78-14223 din 24 decembrie 2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

vamală și de altă natură a rmn”⁶⁰. Această declarație confirmă faptul că, în pofida eforturilor de negociere și a demersurilor inițiate de Chișinău, fermierii continuă să fie supuși unor presiuni și constrângeri impuse de structurile transnistrene, fără a avea pârghii reale pentru a evita interacțiunea cu acestea.

Folosirea drumurilor din regiunea transnistreană

Libera circulație a mărfurilor și a mijloacelor de transport pe întregul teritoriu al Republicii Moldova, recunoscut pe plan internațional, este încălcată prin aplicarea unor bariere tarifare ilegale de către structurile transnistrene. De-a lungul mai multor ani, structurile transnistrene au perceput o taxă ilegală pentru intrarea și circulația pe drumurile din regiunea transnistreană a tuturor vehiculelor cu numere de înmatriculare în Republica Moldova, care au o masă mai mare de 18 tone. Această taxă poate fi plătită pentru o singură deplasare, pentru o lună sau pentru un an, tarifele fiind următoarele: aproximativ 11 dolari pentru o deplasare unică, 14 dolari pentru 30 de zile și 112 dolari pentru un an⁶¹. Conform datelor furnizate de „guvernul rmn”, în 2023, structurile transnistrene au colectat aproximativ 1.240.000 de dolari din taxele ilegale percepute pentru deplasarea pe drumurile regiunii⁶². Tiraspolul justifică aplicarea acestei taxe ilegale prin necesitatea de a colecta fonduri pentru reparația drumurilor din regiune.

Însă, de la 1 ianuarie 2024, a fost introdusă o taxă suplimentară pentru vehiculele cu numere de înmatriculare moldovenești a căror masă depășește 18 tone și care transportă anumite categorii de mărfuri, în baza unui „ordin” semnat de Aleksandr Rosenberg și a „amendamentelor” aduse „legii rmn cu privire la fondul rutier”, propuse de Serghei Obolonik^{63,64}. În termeni specifici, taxa ilegală suplimentară se aplică vehiculelor care transportă: (1) materiale de construcții, (2) cereale, culturi agricole și semințe oleaginoase, (3) resturi și deșeuri de metale feroase și neferoase, (4) ciment și (5) macadam de zgură sau deșeuri industriale similare⁶⁵. Astfel, printre cei afectați de această măsură abuzivă se numără fermierii din raionul Dubăsari și cumpărătorii de cereale. Este important de menționat că fermierii au reușit să își recupereze aceste cheltuieli prin intermediul mecanismului de compensare, un avantaj de care alte categorii de agenți economici nu au beneficiat.

Noua taxă ilegală se percepe pentru o singură intrare, cu dreptul de circulație pe drumurile din regiunea transnistreană timp de o lună⁶⁶. Valoarea taxei percepute de la vehiculele care transportă materiale de construcție este de 23 de dolari, iar pentru transportul celorlalte categorii de mărfuri,

⁶⁰ „ministerul afacerilor externe al rmn”, „declarație cu privire la întâlnirea grupului de experți în probleme economice”, 2024, accesat la 23 noiembrie 2024, <https://mid.gospmr.org/ru/node/9609>.

⁶¹ „ministerul dezvoltării economice al rmn”, „legea rmn privind fondul rutier”, 2024, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://mer.gospmr.org/zakoni/zakon-pmr-o-dorozhnom-fonde>.

⁶² „guvernul rmn”, „Ședința guvernului: principalele teme discutate”, 2024, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://government.gospmr.org/zasedanie-pravitelstva-osnovnye-temy/>.

⁶³ Vesti Pridnestrovia, „Din 2024 se introduce taxa pentru trecerea camioanelor străine pe drumurile din Transnistria”, 2023, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://novostipmr.com/ru/news/23-10-04/s-2024-goda-vvoditsya-sbor-za-proezd-inostrannyh-gruzovikov-po>.

⁶⁴ Vesti Pridnestrovia, „Serviciul Vamal a explicat detalii privind plata taxei pentru trecerea camioanelor străine”, 2024, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://novostipmr.com/ru/news/24-01-18/gtk-razyasnil-nyuansy-uplaty-sbora-za-proezd-inostrannyh>.

⁶⁵ „guvernul rmn”, „Privind stabilirea sumei taxei pentru trecerea pe drumurile Republicii Moldovenești Nistrene a vehiculelor neînregistrate în Transnistria”, 2023, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://government.gospmr.org/ob-ustanovlenii-na-2024-god-razmera-sbora-za-proezd-po-avtomobilnym-dorogam-pridnestrovskoj-moldavskoj-respubliki-transportnyh-sredstv-ne-zaregistrirovannyh-v-pridnestrovskoj-moldavskoj-respublike/>.

⁶⁶ „serviciul vamal al rmn”, „taxele rutiere”, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://customs.gospmr.org/ul/payments/dorozhnye-sbory/>.

cum sunt cerealele, este de aproape 13 dolari⁶⁷. În cazul în care perioada de aflare în regiunea transnistreană este depășită, se aplică o „penalitate” în valoare de 74 de dolari⁶⁸. Pe 23 decembrie 2024, Serghei Obolonik, pretinsul „prim-viceprim-ministru al rmn”, a declarat că, în 2025, valoarea taxei va rămâne neschimbată⁶⁹.

Introducerea unei taxe suplimentare pentru vehiculele cu masa mai mare de 18 tone reprezintă o continuare a unei serii de tarife ilegale impuse de structurile transnistrene de-a lungul mai multor ani, cum ar fi taxa-vinietă pentru introducerea temporară a mijlocului de transport pentru utilizare personală, asigurarea de răspundere civilă auto, taxe vamale de import și de export. În 2024, structurile transnistrene au colectat circa 57 de milioane de dolari sub formă de accize și taxe vamale de import și export, precum și peste 300 de mii de dolari din aplicarea unor amenzi și sancțiuni ilegale⁷⁰.

O altă acțiune abuzivă implementată de structurile transnistrene în 2024, ca reacție la intrarea în vigoare a noului Cod vamal al Republicii Moldova, este impunerea unei „taxe-vinietă” locuitorilor satului Doroțcaia din raionul Dubăsari pentru „introducerea temporară” a mijloacelor de transport cu numere de înmatriculare în Republica Moldova⁷¹. Anterior, mijloacele de transport din satul Doroțcaia, înmatriculate de autoritățile constituționale, erau incluse în lista bunurilor scutite de plata acestei taxe⁷². Valoarea „taxei-vinietă” variază în funcție de durata șederii: pentru 7 zile – 5 dolari; 15 zile – 10 dolari; 30 de zile – 15 dolari; 90 de zile – 25 de dolari; 180 de zile – 45 de dolari; 365 de zile – 80 de dolari⁷³.

În legătură cu taxele ilegale impuse pentru folosirea drumurilor din regiunea transnistreană, BPR a comunicat, în octombrie 2023, că a solicitat reprezentantului politic în procesul de negocieri pentru reglementarea transnistreană de la Tiraspol să renunțe la această inițiativă ilegală și să conștientizeze „efectele răspunderii juridice de care sunt pasibili responsabilii de luarea unor asemenea decizii din regiune”⁷⁴. De asemenea, BPR a menționat că „situația dată a fost adusă la cunoștința autorităților naționale competente pentru a fi dispuse acțiunile legale ce se impun”. Ulterior, autoritățile nu au informat opinia publică despre acțiunile legale inițiate în acest sens. Deși am solicitat BPR să ne comunice ce instituții au fost sesizate și ce acțiuni legale au fost întreprinse, aceste informații nu ne-au fost furnizate. În schimb, BPR a precizat că subiectul a fost discutat la

⁶⁷ „guvernul rmn”, „Sedința guvernului: suma taxei pentru trecerea camioanelor străine mari pe drumurile din Transnistria a fost aprobată”, 2023, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://government.gospmr.org/zasedanie-pravitelstva-utverzhdena-summa-sbora-za-proezd-po-avtomobilnym-dorogam-pridnestrovyia-inostrannyh-bolshegruzov/>.

⁶⁸ Novosti Pridnestrovia, „deputații sovietului suprem au propus modificarea legii cu privire la fondul rutier al rmn”, 2024, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://novostipmr.com/ru/news/24-03-22/deputaty-verhovnogo-soveta-predlozhili-vnosti-popravki-v-zakon-o>.

⁶⁹ „guvernul rmn”, „Sedința guvernului: principalele teme discutate”, 2024, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://government.gospmr.org/zasedanie-pravitelstva-osnovnye-temy/>.

⁷⁰ „serviciul vamal al rmn”, „rapoarte”, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://customs.gospmr.org/about-customs/reports/>.

⁷¹ „guvernul rmn”, „Utilizarea terenurilor și tarifele vamale: noi abordări”, 2024, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://government.gospmr.org/zasedanie-pravitelstva-prodolzhaetsya-poisk-istochnikov-popolneniya-resbyudzheta/>.

⁷² „guvernul rmn”, „Privind aprobarea pentru anul 2024 a tarifelor vamale pentru bunurile importate pe teritoriul rmn și a nomenclaturii tarifare aplicate în comerțul exterior”, 2023, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://government.gospmr.org/ob-utverzhdanii-na-2024-god-tamozhennogo-tarifa-na-tovary-importiruemye-na-territoriyu-pridnestrovskoj-moldavskoj-respubliki-i-tovarnoj-nomenklatury-primenyaemoj-pri-osushhestvlenii-vneshneekonom/>.

⁷³ „serviciul vamal al rmn”, „pentru oaspeții din Transnistria”, accesat la 24 noiembrie 2024, <https://customs.gospmr.org/fl/gostyam-pridnestrovyia/>.

⁷⁴ Guvernul Republicii Moldova, „Reacția Biroului politicii de reintegrare cu privire la noile măsuri abuzive ale Tiraspolului”, 2023, accesat la 25 noiembrie 2024, <https://gov.md/ro/content/reactia-biroului-politici-de-reintegrare-legatura-cu-noile-masuri-abuzive-ale-tiraspolului>.

nivelul reprezentanților politici în procesul de negocieri și că a fost solicitat sprijinul mediatorilor și observatorilor internaționali⁷⁵. Această situație scoate în evidență comunicarea publică precară privind acțiunile întreprinse de autoritățile naționale pentru descurajarea liderilor de la Tiraspol, precum și persistența climatului de impunitate.

Consolidarea posturilor de control ilegale sub pretextul „codului de alertă teroristă”

Libertatea de circulație este restricționată zilnic printr-o rețea de puncte de control ilegale și alte bariere instituite de structurile transnistrene. În perioada pandemiei COVID-19, acestea au instalat peste 37 de posturi suplimentare de-a lungul liniei administrative, amplasând „grăniceri” care își arogau competențe de control, verificare și decizie asupra permiterii sau refuzului trecerii persoanelor. În consecință, circulația a 50.000 de locuitori din 11 localități din Zona de Securitate a fost obstrucționată⁷⁶. În octombrie 2023, existau 51 de astfel de bariere, iar în 2024, conform BPR, numărul lor a crescut la 53, incluzând posturi staționare/mobile, module și blocuri din beton^{77,78}.

Barierile introduse în timpul crizei sanitare nu doar că nu au fost eliminate, ci au fost consolidate odată cu instituirea „codului de alertă teroristă” în 2022, în urma unor explozii suspecte⁷⁹. Acest cod presupune restricții suplimentare asupra circulației, supraveghere sporită și întărirea punctelor de control ilegale. În 2024, a fost prelungit de cinci ori, sub pretextul unor riscuri de securitate nefondate și, conform unui „ordin” semnat de Vadim Krasnoselski, va rămâne în vigoare până la 9 martie 2025^{80,81,82,83,84}.

Autoritățile constituționale au declarat că pretinsele explozii și atacuri cu drone care au avut loc în primele luni ale anului 2024 reprezintă „o tentativă de a provoca frică și panică în regiune”⁸⁵, iar Institutul pentru Studiul Războiului a subliniat că Federația Rusă sau alți actori care acționează în

⁷⁵ Răspunsul Biroului politici de reintegrare nr. 23-78-14223 din 24 decembrie 2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

⁷⁶ Canalul de YouTube Zona de Securitate, „Cristina Lesnic, despre posturile instalate în timpul pandemiei”, 2020, accesat la 25 noiembrie 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=DIylz2980HU>.

⁷⁷ Promo-LEX, „Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Retrospectiva anului 2023”, 2024, accesat la 25 noiembrie 2024, https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/12/RAPORT_DORT_RO_2023-1.pdf.

⁷⁸ Răspunsul Biroului politici de reintegrare nr. 23-78-14223 din 24 decembrie 2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

⁷⁹ Novosti Pridnestrovia, „În Transnistria a fost instituit nivelul roșu de pericol terorist”, 2022, accesat la 25 noiembrie 2024, <https://novostipmr.com/ru/news/22-04-26/v-pridnestrove-obyavlen-krasnyy-uroven-terroristicheskoy-opasnosti>.

⁸⁰ „președintele rmn”, „ordinul nr. 8 din 12 ianuarie 2024 cu privire la prelungirea perioadei de valabilitate a nivelului «galben» de amenințare teroristă”, 2024, accesat la 26 noiembrie 2024, <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/o-prodlenii-srok3a-deystviya-visokogo-jeltogo-urovnnya-terroristicheskoy-opasnosti.html>.

⁸¹ „președintele rmn”, „ordinul nr. 85 din 12 martie 2024 cu privire la prelungirea perioadei de valabilitate a nivelului «galben» de amenințare teroristă”, 2024, accesat la 26 noiembrie 2024, <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/o-prodlenii-sroka-deystviya-visokogo-jeltogo-urovnnya-terroristicheskoy-opasnosti24.html>.

⁸² „președintele rmn”, „ordinul nr. 169 din 10 mai 2024 cu privire la prelungirea perioadei de valabilitate a nivelului «galben» de amenințare teroristă”, 2024, accesat la 26 noiembrie 2024, <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/0-prodlenii-sroka-deystviya-visokogo-jeltogo-urovnnya-terroristicheskoy-opasnosti.html>.

⁸³ „președintele rmn”, „ordinul nr. 484 din 6 noiembrie 2024 cu privire la prelungirea perioadei de valabilitate a nivelului «galben» de amenințare teroristă”, 2024, accesat la 26 noiembrie 2024, <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/o-prodlenii-sroka2-deystviya-visokogo-jeltogo-u22rovnnya-terroristicheskoy-opasnosti.html>.

⁸⁴ „președintele rmn”, „ordinul nr. 588 din 28 decembrie 2024 cu privire la prelungirea perioadei de valabilitate a nivelului «galben» de amenințare teroristă”, 2024, accesat la 30 decembrie 2024, <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/0-prodlenii-sr0ka-deystviya-visokogo-jeltogo-urovnnya-terroristicheskoy-opasnosti.html>.

⁸⁵ Guvernul Republicii Moldova, „Comentariul Biroului politici de reintegrare din 17 martie 2024”, accesat la 27 noiembrie 2024, <https://gov.md/ro/content/comentariul-biroului-politici-de-reintegrare>.

interesele Rusiei ar fi, cel mai probabil, beneficiarii acestor provocări⁸⁶. Scopul ar fi „crearea unor condiții prielnice pentru a justifica operațiunile hibride menite să destabilizeze Moldova”. De asemenea, Centrul Ucrainean pentru Combaterea Dezinformării a catalogat aceste acțiuni drept o provocare a Rusiei, care urmărește dezinformarea opiniei publice⁸⁷.

Din 2022, liderii transnistreni mențin artificial acest subiect pentru a justifica puterile disproporționate acordate structurilor lor de forță și pentru a întări prezența acestora în Zona de Securitate. De exemplu, în 2024, „codul de alertă teroristă” a fost folosit ca pretext pentru a propune instalarea unui post suplimentar al Forțelor Mixte de Menținere a Păcii la hidrocentrala din Dubăsari, pe teritoriul controlat de Chișinău^{88,89}.

Pe lângă menținerea posturilor existente, în 2024, au fost extinse punctele de control ilegale de la Bâcioc și Bender, pe direcțiile Căușeni și Chișinău^{90,91,92}. În noiembrie 2024, Delegația Republicii Moldova în Comisia Unificată de Control (CUC) a semnalat că fortificarea postului de la Bâcioc, lângă podul peste Nistru, reabilitat cu sprijin internațional, urmărește consolidarea prezenței structurilor transnistrene în Zona de Securitate și amplificarea controalelor abuzive⁹³.

Îngrădirea libertății de circulație a persoanelor în Zona de Securitate

Pe parcursul anului, restricțiile ilegale impuse de structurile de forță transnistrene au continuat să încalce libertatea de circulație a locuitorilor din localitățile din Zona de Securitate aflate sub controlul autorităților constituționale. Aceste încălcări au inclus oprirea mijloacelor de transport, tentative de reținere ilegală a persoanelor și acte de intimidare fizică⁹⁴. Patrularea localităților din Zona de Securitate de către reprezentanții „ministerului afacerilor interne al rmn” și ai „ministerului securității” constituie o practică abuzivă și sistematică, menită să mențină un climat de control și presiune asupra populației.

⁸⁶ Institutul pentru Studiul Războiului, „Analiza ofensivei rusești, 17 martie 2024”, accesat la 27 noiembrie 2024, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-march-17-2024>.

⁸⁷ АрміяInform (Agenția de știri a Ministerului Apărării al Ucrainei), „Rusia, cu scopul de a provoca, a atacat Transnistria cu drone”, 2024, accesat la 27 noiembrie 2024, <https://armyinform.com.ua/2024/03/17/rosiya-z-metoyu-provokacziyi-atakuvala-bezpilotnykom-prydnistrovya/>.

⁸⁸ Novosti Pridnestrovia, Se propune înființarea unui al doilea post de menținere a păcii în apropierea hidrocentralei din Dubăsari, 2024, accesat la 28 noiembrie 2024, <https://novostipmr.com/ru/news/24-04-18/u-dubossarskoy-ges-predlagayut-ustanovit-vtoroy-mirotvorcheskiy>.

⁸⁹ Guvernul Republicii Moldova, „Situția din Zona de Securitate a fost discutată la ședința Comisiei Unificate de Control”, 2024, accesat la 28 noiembrie 2024, <https://gov.md/ro/content/situatia-din-zona-de-securitate-fost-discutata-la-sedinta-comisiei-unificate-de-control>.

⁹⁰ „serviciul vamal al rmn”, „proiecte de infrastructură”, accesat la 28 noiembrie 2024, <https://customs.gospmr.org/news/infrastrukturnye-proekty/>

⁹¹ Novosti Pridnestrovia, „punctul de control vamal Bender-Chișinău este în curs de modernizare”, 2024, accesat la 28 noiembrie 2024, <https://novostipmr.com/ru/news/24-06-21/tamozhennyi-punkt-propuska-bendery-kishinyov-moderniziruetsya>

⁹² „serviciul vamal al rmn”, „punct de inspecție – la punctul de trecere a frontierei Bâcioc”, 2024, accesat la 28 noiembrie 2024, <https://customs.gospmr.org/news/dosmotrovyy-boks-na-tpb-bychok/>

⁹³ Guvernul Republicii Moldova, „Obstrucționarea liberei circulații pe podul peste Nistru de la Gura Bâcului – Bâcioc, subiect de discuție la CUC”, 2024, accesat la 28 noiembrie 2024, <https://gov.md/ro/content/obstructionarea-liberei-circulatii-pe-podul-pest-nistru-de-la-gura-bacului-bacioc-subiect>.

⁹⁴ Guvernul Republicii Moldova, „Subiecte de actualitate din Zona de Securitate abordate la ședința Comisiei Unificate de Control”, 2024, accesat la 28 noiembrie 2024, <https://gov.md/ro/content/subiecte-de-actualitate-din-zona-de-securitate-abordate-la-sedinta-comisiei-unificate-de>.

Obstacole impuse profesorilor și elevilor din școlile cu predare în limba română

În 2024, libertatea de circulație a profesorilor și elevilor din instituțiile de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană a continuat să fie restricționată. Sute de elevi sunt obligați să treacă zilnic prin posturile de control ilegale ale structurilor transnistrene, unde sunt supuși unor verificări abuzive. Deși sunt însoțiți de cadre didactice, accesul lor este condiționat de prezentarea actului de identitate și a unei declarații semnate de părinți.

În plus, așa-zisii „grăniceri transnistreni” continuă să exercite presiuni asupra profesorilor acestor instituții, inclusiv prin amenințări cu rețineri ilegale și intimidări repetate. Au fost raportate cazuri în care, la trecerea prin punctele de control ilegale, aceștia au refuzat să accepte legitimațiile de profesor, îngreunând astfel accesul cadrelor didactice la locul de muncă. Aceste practici demonstrează o încercare sistematică de subminare a dreptului la educație și de menținere a unui climat de presiune asupra școlilor cu predare în limba română.

Controlul ilegal al vehiculelor și intimidarea conducătorilor auto

În apropierea localității Fârlădeni, raionul Căușeni, un grup de așa-zisi „milițieni” din Bender a oprit forțat un vehicul în care se aflau locuitori ai satului, aflat sub jurisdicția autorităților constituționale. În timpul incidentului, aceștia au încercat să rețină ilegal conducătorul autovehiculului, utilizând forța fizică și mijloace speciale. Persoanele vizate s-au opus acțiunii abuzive și au solicitat intervenția poliției prin apel telefonic. În urma acestui apel, agresorii s-au retras imediat de la fața locului. Poliția Republicii Moldova a inițiat o cauză penală, iar persoanele implicate sunt în curs de identificare pentru stabilirea tuturor circumstanțelor și aplicarea măsurilor legale necesare.

Acest caz reflectă modul în care structurile de forță transnistrene sunt utilizate pentru intimidare și menținerea unui climat de presiune asupra cetățenilor din Zona de Securitate. Intervențiile arbitrare asupra conducătorilor auto nu doar că încalcă libertatea de circulație, dar demonstrează și lipsa oricărei responsabilități din partea celor implicați în aceste practici ilegale.

Menținerea practicii abuzive de restricționare a accesului în regiune prin declararea arbitrară a persoanelor drept „indezirabile”

Un alt incident care evidențiază consecințele impunității, precum și utilizarea rețelei de puncte de control ilegale ca instrument de persecuție, îl reprezintă cazul scriitorilor Maria Ivanov, Dumitru Crudu, Emilian Galaicu-Păun și Elvira Moroșan⁹⁵. Pe 16 septembrie 2024, aceștia se deplasau spre Liceul „Alexandru cel Bun” din Bender, însă au fost reținuți timp de peste o oră la un punct de control la intrarea în oraș. Scriitorii au fost interogați de așa-numiții „grăniceri” și de reprezentanți ai „ministerului securității” de la Tiraspol, timp în care actele lor de identitate au fost confiscate. Controlul mașinii în care se aflau mai multe exemplare ale revistei culturale „Timpul” a fost efectuat de reprezentanții „ministerului securității”. O parte din reviste au fost confiscate sub pretextul că ar conține informații care prezintă Federația Rusă ca stat agresor. În urma intervenției BPR, scriitorii au fost eliberați, însă li s-a comunicat că sunt declarați „persoane indezirabile” și că accesul lor în regiunea transnistreană este interzis pe termen nedeterminat⁹⁶.

Așadar, o serie de jurnaliști moldoveni și oameni de cultură de pe malul drept al Nistrului continuă să figureze pe așa-numita „listă neagră a persoanelor indezirabile” în regiunea transnistreană, listă

⁹⁵ Revista „Timpul”. „Dumitru Crudu: Protest”, 2024, accesat la 28 noiembrie 2024, https://portal.revistatimpul.ro/timpul-chisinau/dumitru-crudu-protest/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR2_yA7bVtCUCCIVw_KLu5crI9-YA_ktanN5n4H1Ai1TW4t-Y12kK0gzk_aem_NUwMRaBRYFP6TJDI3wZ30Q.

⁹⁶ *Ibidem*.

gestionată de „ministerul securității” de la Tiraspol, condus de Valeri Ghebos. Acest lucru subliniază faptul că activitatea jurnaliștilor și a scriitorilor moldoveni, vizitele lor în regiune și materialele publicate de aceștia sunt supravegheate de structurile de forță transnistrene. De multe ori, scriitorii și jurnaliștii moldoveni află despre statutul lor de „persoană indezirabilă” abia atunci când sunt opriți și interogați la posturile de control ilegale. Până în prezent, autoritățile constituționale nu au solicitat Tiraspolului informații referitoare la cetățenii incluși în așa-numita „listă a persoanelor indezirabile” în regiunea transnistreană⁹⁷.

Restricționarea accesului misiunilor diplomatice și al OSCE în Zona de Securitate

Pe parcursul anului 2024, vehiculele aparținând misiunilor diplomatice acreditate la Chișinău, Misiunii OSCE și reprezentanților Ucrainei în CUC au fost oprite și împiedicate să tranziteze anumite zone din perimetrul Zonei de Securitate. Aceste restricții au fost impuse la posturile Forțelor Mixte de Menținere a Păcii (FMMP) sub coordonarea superiorilor acestor posturi, delegați ai Federației Ruse, ceea ce indică o practică deliberată de limitare a accesului actorilor internaționali.

În plus, reprezentanții Misiunii OSCE s-au confruntat cu refuzul accesului în anumite localități, fiind opriți inclusiv de „grănicerii” transnistreni care operează la posturile de control ilegale. Aceste impedimente persistă în ciuda faptului că OSCE notifică în prealabil structurile transnistrene și reprezentanții Federației Ruse cu privire la activitățile pe care urmează să le desfășoare.

Limitarea accesului misiunilor diplomatice și al OSCE contribuie la lipsa de transparență și împiedică monitorizarea eficientă a situației din teren. Mai mult, barierele artificiale impuse de contingentul rus din FMMP reflectă o strategie clară de menținere a controlului și de reducere a influenței internaționale în procesul de reglementare. Aceste practici subminează angajamentele asumate în cadrul formatelor oficiale de negocieri și consolidează impunitatea reprezentanților structurilor transnistrene.

Abuzuri împotriva jurnaliștilor

Libertatea de circulație a jurnaliștilor în regiunea transnistreană continuă să fie grav restricționată, aceștia confruntându-se în mod constant cu intimidări și obstrucționări din partea structurilor de forță transnistrene. La fel ca în anii precedenți, am observat cazuri de reținere ilegală a jurnaliștilor, acuzarea lor de „spionaj” și constrângerea acestora de a șterge materialele fotografiate sau filmate.

Lipsa „acreditării speciale” este folosită ca pretext pentru reținerea ilegală a jurnaliștilor moldoveni, întrucât structurile transnistrene refuză sistematic acordarea acesteia sub pretexte precum „riscul de atacuri teroriste”. Printre jurnaliștii cărora li s-a refuzat acreditarea și care au fost ulterior reținuți ilegal se numără Viorica Tătaru și Andrei Captarenco⁹⁸. Totodată, în 2024, autoritățile transnistrene au continuat să blocheze accesul jurnaliștilor străini în regiune, împiedicându-i să obțină acreditarea necesară pentru a desfășura activități jurnalistice⁹⁹. În lipsa acesteia, mulți sunt

⁹⁷ Răspunsul Biroului politicii de reintegrare nr. 23-78-14223 din 24 decembrie 2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

⁹⁸ Ziarul de Gardă, „Video: Cine v-a trimis, cine stă în spatele vostru, cine vă plătește? Jurnaliștii răpiți la Tiraspol, Viorica Tătaru și Andrei Captarenco, la podcast ZdCe”, 2024, accesat la 2 decembrie 2024, <https://www.zdg.md/video/video-cine-v-a-trimis-cine-sta-in-spatele-vostru-cine-va-plateste-jurnalistii-rapiti-la-tiraspol-viorica-tataru-si-andrei-captarenco-la-podcast-zdce/>.

⁹⁹ Contul de Facebook al jurnalistului român Mircea C. Barbu, postare pe Facebook din 4 aprilie 2024, accesat la 2 decembrie 2024, <https://www.facebook.com/mirceacbarbu/videos/781925130542619>.

forțați să intre „clandestin” în stânga Nistrului, expunându-se astfel la riscuri majore, inclusiv reținere arbitrară și confiscarea materialelor jurnalistice.

De asemenea, este important de menționat că obținerea acestei acreditări nu garantează accesul liber în regiune sau posibilitatea desfășurării activităților jurnalistice fără restricții. Un exemplu concludent este cazul jurnalistei Elena Covalenco, căreia, în septembrie 2023, i-a fost interzis accesul în regiunea transnistreană, în ciuda faptului că deținea o acreditare eliberată de clubul Sheriff pentru a fotografia meciul Sheriff Tiraspol vs AS Roma. Acest caz demonstrează caracterul arbitrar al sistemului de acreditare, care nu servește drept un mecanism administrativ legitim, ci mai degrabă ca un instrument de cenzură și control asupra presei independente.

Reținerea ilegală a jurnaliștilor Viorica Tătaru și Andrei Captarenco pe 24 ianuarie 2024, la Tiraspol, a jurnalistului rus Timofei Iliușin pe 24 iunie, precum și a tehnicianului Octavian Lupăcescu și a cameramanului Ion Moroz de la Studio-L Căușeni pe 15 noiembrie, evidențiază că „ministerul securității”, condus de Valeri Ghebos, continuă nestingherit practicile de intimidare a jurnaliștilor independenți^{100,101}.

- Jurnaliștii Viorica Tătaru și Andrei Captarenco au fost reținuți după 9 minute de filmări, în timpul unui pseudoprotest organizat de structurile transnistrene. Jurnaliștii au fost interogați timp de aproape 3 ore într-o celulă aflată la subsolul „ministerului securității” de la Tiraspol. În timpul interogatoriului, aceștia au fost filmați și chestionați despre opiniile lor privind misiunea de pacificare de pe Nistru, structurile transnistrene și infrafracțiunea de separatism¹⁰².
- Timofei Iliușin, jurnalist al SOTAvision, a fost reținut ilegal timp de 48 de ore pentru pretinsa „trecere ilegală a frontierei”. Anterior, în martie 2023, Timofei Iliușin a fost declarat „indezirabil” de pretinsul „minister al securității” de la Tiraspol. La fel ca și în cazul fotojurnalistei Elena Covalenco, decizia prin care Iliușin a fost informat cu privire la statutul de persoană „indezirabilă” nu a inclus nicio referință concretă la acțiunile prin care ar fi „subminat” securitatea regiunii. În iunie 2024, în timpul reținerii ilegale, jurnalistul a fost ținut în condiții degradante într-unul dintre centrele de detenție ale „ministerului securității”. Conform mărturiilor sale, a fost privat de hrană și acces la toaletă și a fost supus unor interogări repetate, intimidări și amenințări cu violența sexuală¹⁰³. Atât Timofei Iliușin, cât și jurnaliștii TV8, au fost deposedați de telefoane în timpul reținerii și constrânși să șteargă materialul filmat și fotografiat.
- Tehnicianul Octavian Lupăcescu și cameramanul Ion Moroz, de la Studio-L Căușeni, au fost reținuți ilegal la punctul de control neautorizat din satul Gâsca, în timp ce se deplasau spre

¹⁰⁰ TVR Moldova, „Un nou incident în stânga Nistrului: Jurnaliștii Viorica Tătaru și Andrei Captarenco reținuți în această dimineață la Tiraspol, în timp ce filmau un protest organizat de autoritățile separatiste”, 2024, accesat la 2 decembrie 2024, <https://tvrmdova.md/article/ee00dc8e257c891a/un-nou-incident-in-stanga-nistrului-jurnalistii-viorica-tataru-si-andrei-captarenco-retinuti-in-aceasta-dimineata-la-tiraspol-in-timp-ce-filmau-un-protest-organizat-de-autoritatile-separatiste.html>.

¹⁰¹ Newsmaker, „Jurnalistul rus Timofei Iliușin, reținut în regiunea transnistreană, a fost eliberat”, 2024, accesat la 2 decembrie 2024, <https://newsmaker.md/ro/jurnalistul-rus-timofei-iliusin-retinut-in-regiunea-transnistreana-a-fost-eliberat/>.

¹⁰² Ziarul de Gardă, „Video: Cine v-a trimis, cine stă în spatele vostru, cine vă plătește? Jurnaliștii răpiți la Tiraspol, Viorica Tătaru și Andrei Captarenco, la podcast ZdCe”, 2024, accesat la 2 decembrie 2024, <https://www.zdg.md/video/video-cine-v-a-trimis-cine-sta-in-spatele-vostru-cine-va-plateste-jurnalistii-rapiti-la-tiraspol-viorica-tataru-si-andrei-captarenco-la-podcast-zdce/>.

¹⁰³ Newsmaker, „Video: „Spuneau: vrei, îți băgăm bâta în...?” Cum a fost reținut un jurnalist din Rusia la MGB-ul Transnistriei. Interviu NM”, 2024, accesat la 2 decembrie 2024, <https://newsmaker.md/rus/novosti/video-govorili-hochesh-my-tebe-dubinku-v-zh-zasunem-kak-zhurnalista-iz-rossii-derzhali-v-mgb-pridnestrovyya-intervyu-nm/>.

localitatea Fârlădeni pentru a realiza o emisiune. Ulterior, aceștia au fost escortați la Bender, unde li s-a aplicat o „amendă” sub pretextul încălcării regimului de intrare în regiunea transnistreană. Pe durata a două ore, echipa Studio-L Căușeni nu a avut niciun contact cu ei¹⁰⁴.

Un alt aspect important de punctat este că redacțiile care reflectă sistematic realitățile din regiunea transnistreană și analizează critic acțiunile liderilor structurilor transnistrene, cum ar fi Zona de Securitate.md, sunt catalogate drept „organizații necomerciale ostile” de către „ministerul securității” de la Tiraspol, la ordinul lui Valeri Ghebos. Locuitorii regiunii transnistrene care contribuie la realizarea materialelor jurnalistice pentru aceste redacții sunt identificați și informați că riscă să fie acuzați de „trădare de patrie”. Pedepsa prevăzută pentru așa-numita „trădare de patrie” este închisoare de la 12 la 20 de ani¹⁰⁵.

Jurnaliștii moldoveni și străini, precum și persoanele reținute ilegal sau intimidat la posturile de control necesită sprijin informațional din partea autorităților constituționale. Platformele web ale autorităților nu oferă informații esențiale despre pașii ce trebuie urmați în astfel de cazuri. De asemenea, victimele nu au acces la o linie de asistență telefonică sau la un ghișeu unic care să le ghideze către instituțiile competente¹⁰⁶. Fără aceste resurse de informare, persoanele sunt vulnerabile și expuse riscului de victimizare repetată. Accesul la sprijin informațional este esențial, având în vedere vidul legislativ din regiune și caracterul sistematic al abuzurilor.

¹⁰⁴ Promo-LEX, „Apel urgent către Misiunile Diplomatice, Guvernul Republicii Moldova și Procuratura Republicii Moldova privind reținerea a doi reprezentanți mass-media”, 2024, accesat la 2 decembrie 2024, <https://promolex.md/apel-urgent-catre-misiunile-diplomatice-guvernul-republicii-moldova-si-procuratura-republicii-moldova/>.

¹⁰⁵ „sovietul suprem al rmn”, „codul penal al rmn (versiune actualizată din 13.11.2024)”, accesat la 2 decembrie 2024, <https://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/ugolovniy-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html>.

¹⁰⁶ Promo-LEX, „Nota analitică: Suport informațional pentru victimele încălcărilor drepturilor omului din regiunea transnistreană”, 2024, accesat la 2 decembrie 2024, <https://promolex.md/nota-analitica-suport-informational-pentru-victimele-incalcarilor-drepturilor-omului-din-regiunea-transnistreana/>.

Capitolul 4. Dreptul la educație

În anul 2024, instituțiile de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană au continuat să fie ținta acțiunilor ilegale comise de structurile transnistrene, printre care se numără: majorarea considerabilă a tarifelor la utilități, comparativ cu cele aplicate școlilor subordonate Tiraspolului; inspecții abuzive; amenințarea profesorilor la punctele de control ilegale; intimidarea și audierea părinților, pentru a-i constrânge să-și transfere copiii în școlile controlate de Tiraspol, precum și solicitarea listelor cu elevi pentru luarea în evidența militară a structurilor paramilitare.

În același timp, problemele structurale legate de infrastructura educațională au rămas în mare parte nerezolvate. Lipsa mijloacelor de transport moderne și încăpătoare, condițiile improprie pentru desfășurarea procesului educațional și lipsa resurselor financiare pentru reconfigurarea și extinderea spațiilor reprezintă dificultăți tot mai acute, în contextul creșterii constante a numărului de elevi. De asemenea, este nevoie de măsuri suplimentare pentru: (1) susținerea integrării copiilor alolingvi, (2) promovarea învățării limbii române în rândul copiilor și tinerilor din regiune și (3) îmbunătățirea accesului elevilor la servicii și produse culturale în limba română. Investițiile în modernizarea și dotarea acestor instituții ar facilita integrarea unui număr mai mare de copii în sistemul educațional național, ceea ce ar trebui să reprezinte o direcție prioritară în domeniul reintegrării.

În contextul neexecutării grupului de cauze *Catan și alții v. Rusia* de către Federația Rusă, la ședința Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei din 12-14 martie 2024, a fost reiterată importanța fundamentală a educației primare și secundare pentru dezvoltarea fiecărui copil în limba țării lui și în limba lui maternă, în conformitate cu articolul 2 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a drepturilor Omului¹⁰⁷. Comitetul a reamintit că, pe lângă plata satisfacției echitabile, măsurile de executare a acestor hotărâri includ revocarea „cadrelor de reglementare” de la originea încălcărilor, reîntoarcerea școlilor în grafie latină la fostele sedii sau la spații alternative adecvate procesului de învățământ și instituirea de măsuri pentru eliminarea hărțuirii și intimidării elevilor, părinților și profesorilor.

Dinamica numărului de elevi

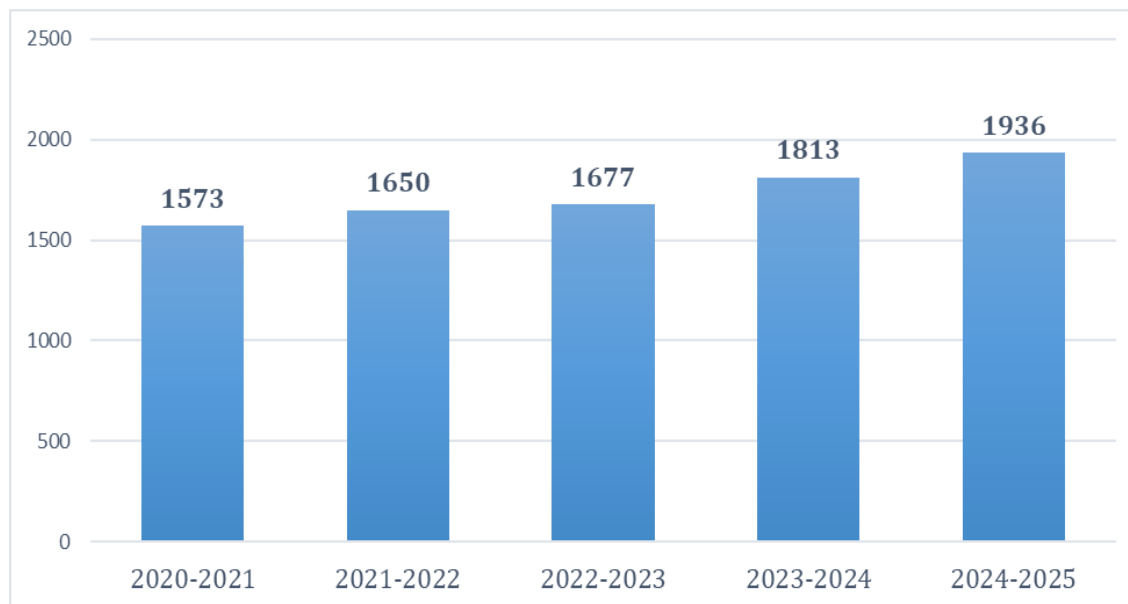
În ultimii patru ani, se menține o tendință de ușoară creștere a numărului de elevi în cele opt școli cu predare în limba română. De asemenea, se diversifică localitățile de proveniență a elevilor. Comparativ cu anul școlar 2023–2024, numărul de elevi a crescut cu 123 în anul curent¹⁰⁸. Doar la Gimnaziul Roghi, numărul de copii s-a majorat cu 20%¹⁰⁹. Dacă în anul școlar 2022–2023 gimnaziul avea elevi doar din localitate, în prezent sunt înscriși și copii din satele Țâbuleuca, Corjova, precum și din orașul Dubăsari.

¹⁰⁷ Consiliul Europei. Comitetul de Miniștri, Decizia din 12-14 martie 2024 privind cauza *Catan și alții c. Moldovei și Rusiei*, accesat la 12 noiembrie 2024, [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680aec21b%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680aec21b%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]}).

¹⁰⁸ Guvernul Republicii Moldova, „Despre evoluția numărului de copii în cele opt instituții de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană”, 2024, accesat la 19 noiembrie 2024, <https://www.gov.md/en/node/53306>.

¹⁰⁹ Răspunsul Biroului politici de reintegrare nr. 23-78-14223 din 24 decembrie 2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

Figura 4.1. Dinamica de creștere a numărului de elevi în instituțiile de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană, în perioada 2020–2024

Sursa: elaborat de autori pe baza datelor furnizate de BPR¹¹⁰

În timp ce numărul de elevi din cele opt școli cu predare în limba română crește în medie cu 5% anual, în jumătate dintre cele 158 de școli aflate sub controlul structurilor transnistrene se înregistrează o criză acută de elevi. În raioanele Râbnîța, Grigoriopol, Slobozia și Dubăsari, există mai mult de 40 de școli în care numărul angajaților depășește semnificativ numărul de elevi, în unele clase fiind doar 1-2 elevi¹¹¹. Școlile subordonate structurilor transnistrene se confruntă, de asemenea, cu o criză de cadre didactice. În școlile mici, disciplinele fundamentale sunt adesea predate fie de educatori din învățământul preșcolar, fie de persoane care nu dețin o diplomă de profesor¹¹². Structurile transnistrene examinează posibilitatea închiderii unor școli mici, inclusiv a celor cu predare în limba română cu grafie chirilică¹¹³. Această măsură ar putea duce la o creștere a numărului de elevi în școlile cu predare în limba română, subordonate MEC.

În ultimii ani, s-a observat că școlile cu predare în limba română devin mult mai atractive pentru populația regiunii. Creșterea numărului de elevi în instituțiile de învățământ subordonate MEC este, printre altele, rezultatul interesului tot mai mare al familiilor vorbitoare de rusă pentru studiile în limba română și obținerea unei diplome recunoscute, care le oferă ulterior elevilor acces mai facil la studii universitare pe malul drept al țării sau în statele membre ale UE. Totuși, remarcăm că această creștere impune alocarea unor resurse bugetare suplimentare pentru extinderea sau

¹¹⁰ Biroul politici de reintegrare, „Despre evoluția numărului de copii în cele opt instituții de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană”, 2024, accesat la 19 noiembrie 2024, <https://www.gov.md/en/node/53306>.

¹¹¹ „guvernul rmn”, „educația școlară de calitate – o prioritate”, 2024, accesat la 12 decembrie 2024, <https://government.gospmr.org/kachestvennoe-shkolnoe-obrazovanie-prioritet/>.

¹¹² „guvernul rmn”, „scopul este de a asigura un învățământ secundar complet de înaltă calitate în toate școlile republicii”, 2024, accesat la 12 decembrie 2024, <https://government.gospmr.org/czel-obespechit-kachestvennoe-polnoe-srednee-obrazovanie-vo-vseh-shkolah-respubliki/>.

¹¹³ „sovietul suprem al rmn”, „administrația prezidențială a discutat problema școlilor mici”, 2024, accesat la 12 decembrie 2024, <https://vspmr.org/news/supreme-council/v-administratsii-prezidenta-obsudili-problemu-malokomplektnih-shkol.html>.

restructurarea clădirilor, îmbunătățirea condițiilor de studiu, deschiderea de noi clase și achiziția de mijloace de transport moderne și suficient de spațioase. De exemplu, în anul școlar curent, solicitarea Liceului Teoretic „Mihai Eminescu” din Dubăsari de a deschide două clase de-a XII-a cu predare în limba rusă a fost respinsă din cauza lipsei resurselor bugetare. În ultimii ani, tot mai mulți elevi alolingvi solicită înscrierea în clasele cu predare în limba rusă din cadrul școlii. În prezent, liceul dispune de trei clase liceale cu predare în limba rusă, în care învață un total de 46 de elevi.

Această tendință reprezintă o oportunitate pe care autoritățile naționale o pot valorifica pentru a integra mai mulți copii și tineri în sistemul educațional național, promovând astfel studierea limbii române, cultura națională, un model de educație democratică și pluralistă. Pentru elevii din regiunea transnistreană, aceste instituții de învățământ reprezintă singura alternativă la școlile subordonate Tiraspolului, unde educația este marcată de îndoctrinare politică și militarizare¹¹⁴. Totodată, contribuția școlilor cu predare în limba română la implementarea Programului național de studiere a limbii române pentru adulți a arătat că aceste instituții pot juca un rol esențial într-un eventual proces de reintegrare a țării și în apropierea locuitorilor regiunii de valorile culturale și lingvistice naționale¹¹⁵.

Deficitul de cadre didactice

În contextul creșterii numărului de elevi, deficitul de cadre didactice reprezintă o provocare pentru trei dintre cele opt instituții de învățământ. Liceul „Alexandru cel Bun” din Bender are nevoie de profesori la disciplinele fizică și limba engleză, iar în viitorul apropiat va avea nevoie de un profesor de matematică. Liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol nu dispune de un psiholog școlar, iar în perioada următoare există riscul ca instituția să nu aibă profesori pentru matematică, fizică, istorie și limba și literatura română. Liceul „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Grigoriopol (satul Doroțcaia) se confruntă cu un deficit de specialiști la disciplinele: educație plastică, educație tehnologică, matematică, fizică și istorie.

Este important de menționat că nu există indemnizații speciale pentru tinerii pedagogi care se angajează în școlile cu predare în limba română din regiunea transnistreană. În plus, prevederile referitoare la indemnizațiile unice și la compensarea cheltuielilor pentru închirierea locuințelor, precum și pentru consumul de energie electrică și termică, nu se aplică tinerilor specialiști care locuiesc în teritoriul ocupat temporar. Motivul este faptul că mijloacele financiare acordate cadrelor didactice debutante, repartizate de MEC, sunt gestionate și plătite prin bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelul al doilea¹¹⁶.

Deficiențele infrastructurii educaționale și tarifele discriminatorii

Unele dintre principalele provocări cu care se confruntă școlile cu predare în limba română sunt lipsa sediilor proprii și a unor condiții adaptate standardelor procesului educațional de calitate.

¹¹⁴ Novosti Pridnestrovia, „educația patriotică”, accesat la 12 decembrie 2024, <https://novostipmr.com/ru/hash/patrioticheskoe-vospitanie>.

¹¹⁵ Zona de Securitate, „VIDEO. Locuitorii regiunii transnistrene învață activ româna. Înscrierile la programul național de studiere a limbii române continuă și în acest an, 2024”, 2024, accesat la 12 decembrie 2024, <https://zonadesecuritate.md/video-locuitorii-regiunii-transnistrene-invata-activ-romana-inscrierile-la-programul-national-de-studiere-a-limbii-romane-continua-si-in-acest-an/>.

¹¹⁶ Parlamentul Republicii Moldova, Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2014, accesat la 13 ianuarie 2025, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro.

Această problemă devine din ce în ce mai accentuată pe măsură ce numărul elevilor crește anual, fapt ce impune necesitatea restructurării și extinderii spațiilor existente sau identificării unor spații alternative de studiu. Majoritatea celor opt instituții de învățământ subordonate MEC din regiunea transnistreană își desfășoară activitatea în clădiri improprii, care nu au beneficiat de reparații capitale în ultimele două decenii.

Demersurile de renovare, reconfigurare și adaptare a spațiilor din aceste clădiri la cerințele imperative unui proces educațional sunt de multe ori blocate din cauza lipsei resurselor financiare. Resursele bugetare alocate acestor școli permit doar efectuarea unor lucrări de reparații minore. În unele cazuri, costurile lucrărilor de întreținere periodică sunt acoperite de părinți. În tabelul de mai jos sunt incluse principalele probleme legate de infrastructura educațională a acestor instituții de învățământ.

Tabelul 4.1. Problemele legate de infrastructura educațională

Instituția de învățământ	Tipuri de dificultăți și necesități
Liceul Teoretic „Lucian Blaga” din Tiraspol	<ul style="list-style-type: none"> • Instituția nu dispune de sală de sport, sală de festivități, cantină, cabinet lingvafonic și laboratoare de fizică și chimie. Structurile transnistrene au refuzat sistematic să pună la dispoziția elevilor sălile de sport din școlile aflate în subordinea lor. • În contextul creșterii numărului de elevi, liceul caută spații alternative. Prioritară este relocarea claselor primare, care însumează aproape 50 de elevi. Liceul riscă să nu aibă suficient spațiu pentru noii elevi. • Liceul necesită investiții pentru renovarea acoperișului, a fațadei și pentru reparația rețelei termice. Conform unor estimări din 2023, costul acestor lucrări ar fi de peste 2.00.000 de lei.
Liceul Teoretic „Alexandru cel Bun” din Bender și școala de tip internat pentru copiii rămași fără ocrotire părintească din Bender, unde învață elevii din clasele a VI-a – a XII-a ale Liceului Teoretic „Alexandru cel Bun”	<ul style="list-style-type: none"> • Liceul nu dispune de facilități esențiale, precum sală de sport și laboratoare. • Clădirea școlii de tip internat, construită cu aproximativ 67 de ani în urmă, necesită reparații capitale. Printre cele mai importante lucrări se numără: consolidarea structurii de rezistență a blocului de studii; amenajarea curții exterioare și reconstrucția terenului de sport, care este complet deteriorat; renovarea sălii de festivități; reparația sălilor de clasă; dotarea sălii de educație tehnologică și modernizarea sistemului de încălzire. Școala a obținut finanțare doar pentru consolidarea structurii de rezistență a blocului de studii, în valoare de 1.710.000 de lei. Implementarea acestui proiect este planificată pentru anul 2025. Totuși, din cauza lipsei documentației cadastrale care să ateste dreptul de proprietate asupra clădirii școlii de tip internat, administrația instituției se confruntă cu dificultăți în demararea lucrărilor de renovare a clădirii. • Tendința de creștere a numărului de elevi în clasele I din

	<p>ultimii trei ani impune identificarea unor spații alternative de studiu.</p>
Liceul „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Grigoriopol (în exil în satul Doroțcaia)	<ul style="list-style-type: none"> • Având în vedere majorarea numărului de elevi din ultimii ani și faptul că instituția împarte aceeași clădire cu Liceul Teoretic Doroțcaia, există riscul să nu mai dispună de spațiu suficient pentru a primi toți elevii care solicită înscrierea. • Din cauza lipsei de spațiu, lecțiile se desfășoară între orele 13:00 și 19:00, în contextul în care unii elevi trebuie să parcurgă distanțe de până la 30 de kilometri pentru a ajunge la școală. • Instituția nu dispune de resurse financiare pentru efectuarea lucrărilor de renovare capitală și restructurare a sălilor de clasă. Suma necesară pentru realizarea acestora este estimată la 2.000.000 de lei. Printre necesități se numără: schimbarea rețelei electrice, modernizarea iluminatului în sălile de clasă și achiziționarea de echipamente moderne, precum table interactive. În 2024, instituția a solicitat majorarea bugetului, însă cererea a fost respinsă.
Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din satul Corjova, Dubăsari	<ul style="list-style-type: none"> • Liceul funcționează într-o clădire de locuit adaptată, care nu corespunde nevoilor unei instituții de învățământ. Exteriorul clădirii nu a fost renovat în ultimele trei decenii, iar pe fațadă se pot observa urme de gloanțe din războiul moldo-rus din 1992. De asemenea, clădirea nu a beneficiat de restructurări și renovări capitale. • Sălile de clasă, sala de festivități, sălile de sport și cantina sunt neîncăpătoare și neadaptate procesului educațional. Laboratoarele și sălile de calculatoare, de asemenea, nu corespund standardelor. În plus, mobilierul școlar și mesele din cantină sunt foarte vechi. • Bugetul liceului este alocat în mare parte pentru acoperirea salariilor cadrelor didactice, asigurarea hranei elevilor, plata utilităților și întreținerea parțială a transportului școlar. În ultimii patru ani, fondurile disponibile pentru reparații au fost de doar 21-22 de mii de lei anual. Lucrările de reparație sunt realizate în principal din contribuțiile părinților. Bugetul estimat de instituție pentru anul școlar curent a fost mai mare decât cel aprobat de MEC. Ministerul l-a plafonat, invocând lipsa resurselor financiare. • Pentru a îmbunătăți condițiile din instituție, este necesară realizarea următoarelor investiții prioritare: renovarea tencuielii interioare, termoizolarea pereților exteriori, înlocuirea ușilor, schimbarea acoperișului, înlocuirea pardoselilor, renovarea sălilor de sport, modernizarea cantinei și dotarea acesteia cu mobilier și echipamente noi, renovarea sălii de festivități, înlocuirea mobilierului școlar și renovarea terenurilor de sport. Lucrările de reparații necesare sunt estimate la zeci de milioane de lei. De exemplu, doar renovarea sălilor de sport ar necesita aproximativ 3 milioane de lei.

Liceul Teoretic „Evrika” din Râbnița	<ul style="list-style-type: none"> • Bugetul instituției permite doar realizarea unor lucrări de reparație minore în interiorul clădirii. Fațada clădirii este avariata, iar costurile unei reparații capitale sunt estimate la aproximativ 2 milioane de lei. • Blocurile sanitare necesită renovare, deoarece nu sunt adaptate nevoilor elevilor. Aceste lucrări sunt evaluate la 800-900 de mii de lei. • Un alt aspect este reparația unui segment de coridor căptușit cu material inflamabil, fapt solicitat de serviciul de pompieri din regiunea transnistreană în timpul inspecției comune, desfășurate înaintea începerii anului școlar curent. Costul acestei lucrări este estimat la aproximativ 200.000 de lei. • O altă prioritate este dotarea unui cabinet lingvafonic, care ar facilita dezvoltarea competențelor în limbile străine.
Gimnaziul „Constantin Sucitu” din satul Corjova, Dubăsari	<ul style="list-style-type: none"> • Deși instituția nu întâmpina dificultăți mari în ceea ce privește infrastructura educațională, sunt necesare resurse financiare pentru renovarea sălii de festivități. În 2024, au început lucrările de reconstrucție, pentru care s-au cheltuit 300.000 de lei. În schimb, pentru anul 2025, au fost prevăzuți doar 91.000 de lei, în condițiile în care suma totală necesară pentru finalizarea lucrărilor se ridică la aproximativ 600.000 de lei.
Gimnaziul Roghi	<ul style="list-style-type: none"> • În perioada 2017–2024, gimnaziul a beneficiat de diverse investiții destinate îmbunătățirii condițiilor și renovării grupurilor sanitare, cantinei, stadionului și sălii de sport. Cu toate acestea, sunt necesare în continuare fonduri pentru modernizarea sălilor de clasă și dotarea acestora cu echipamente și tehnologii moderne.

Sursa: elaborat de autori pe baza informațiilor furnizate de școlile cu predare în limba română din regiunea transnistreană, la solicitarea Asociației Promo-LEX.

De asemenea, este important de menționat că majoritatea școlilor funcționează în baza unor contracte de închiriere pe termen limitat, încheiate cu structurile transnistrene, care vor expira în 2027. Nu există nicio certitudine că structurile transnistrene vor prelungi aceste contracte și nici nu se cunosc condițiile care ar putea fi impuse. Conform MEC, discuțiile pe acest subiect vor avea loc în cadrul ședințelor grupului de lucru pentru educație în perioada 2026–2027¹¹⁷. Însă, având în vedere tendința Tiraspolului de a refuza convocarea grupului de lucru pentru educație și de a exploata situația vulnerabilă a școlilor pentru a obține avantaje în cadrul negocierilor, evidențiem riscul ca procesul de prelungire a contractelor de închiriere să fie îngreunat sau obstrucționat. Un alt aspect problematic legat de contractele de închiriere este durata acestora, de maximum 10 ani, care limitează accesul școlilor la oportunități de finanțare, deoarece majoritatea donatorilor solicită, drept criteriu de eligibilitate, contracte de închiriere pe termen mai lung, de 20-25 de ani.

¹¹⁷ Răspunsul neoficial al Ministerului Educației și Cercetării la cererea de acces la informații de interes public formulată de Asociația Promo-LEX.

Creșterea abuzivă a tarifelor la utilități

O parte importantă din bugetul școlilor este direcționată către acoperirea costurilor pentru utilități, ca urmare a majorării substanțiale și discriminatorii a tarifelor impuse de structurile transnistrene la începutul anului 2024. Școala de tip internat din Bender a alocat 44,8% din bugetul său către plata utilităților, iar Liceul „Alexandru cel Bun” din Bender, Liceul „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Grigoriopol, Liceul „Mihai Eminescu” din Dubăsari și Liceul „Evrika” din Râbnița – 16,2%¹¹⁸.

Drept răspuns la intrarea în vigoare a noului Cod vamal al Republicii Moldova, care prevede că agenții economici din regiunea transnistreană înregistrați la Agenția Servicii Publice trebuie să plătească aceleași taxe vamale ca și companiile de pe malul drept al Nistrului, structurile transnistrene au adoptat noi măsuri abuzive împotriva școlilor cu predare în limba română. Tarifele pentru utilități în regiunea transnistreană pentru anul 2024 au fost stabilite printr-o „ordonanță” semnată de așa-numitul „prim-ministru al rmn”, Aleksandr Rosenberg, la data de 31 mai 2023¹¹⁹. Pe 15 ianuarie 2024, documentul a fost modificat exclusiv pentru a majora tarifele la serviciile comunale aplicate instituțiilor comerciale și necomerciale care nu sunt înregistrate în regiunea transnistreană, precum și persoanelor care nu sunt „cetățeni ai rmn” și dețin spații nelocative în stânga Nistrului și mun. Bender¹²⁰. Analizând tarifele stabilite prin această „ordonanță”, observăm că cele mai mari costuri la toate categoriile de utilități se aplică instituțiilor subordonate Chișinăului, cum ar fi școlile cu predare în limba română din regiunea transnistreană¹²¹. Pe 27 mai 2024, Aleksandr Rosenberg a semnat „ordonanța privind stabilirea tarifelor pentru serviciile comunale din 2025”, care prevede că prețurile vor fi din nou majorate. În 2025, școlile cu predare în limba română vor continua să plătească cele mai mari tarife din regiune¹²².

Graficul de mai jos evidențiază că cea mai semnificativă creștere a tarifelor din 2021 până în prezent s-a înregistrat după intrarea în vigoare a noului Cod vamal al Republicii Moldova. Acest fapt denotă că Tiraspolul utilizează situația vulnerabilă a școlilor cu predare în limba română ca instrument de reacție la măsurile adoptate de autoritățile constituționale în vederea constituirii unui spațiu economic unic.

¹¹⁸ Răspunsul neoficial al Ministerului Educației și Cercetării la cererea de acces la informații de interes public formulată de Asociația Promo-LEX.

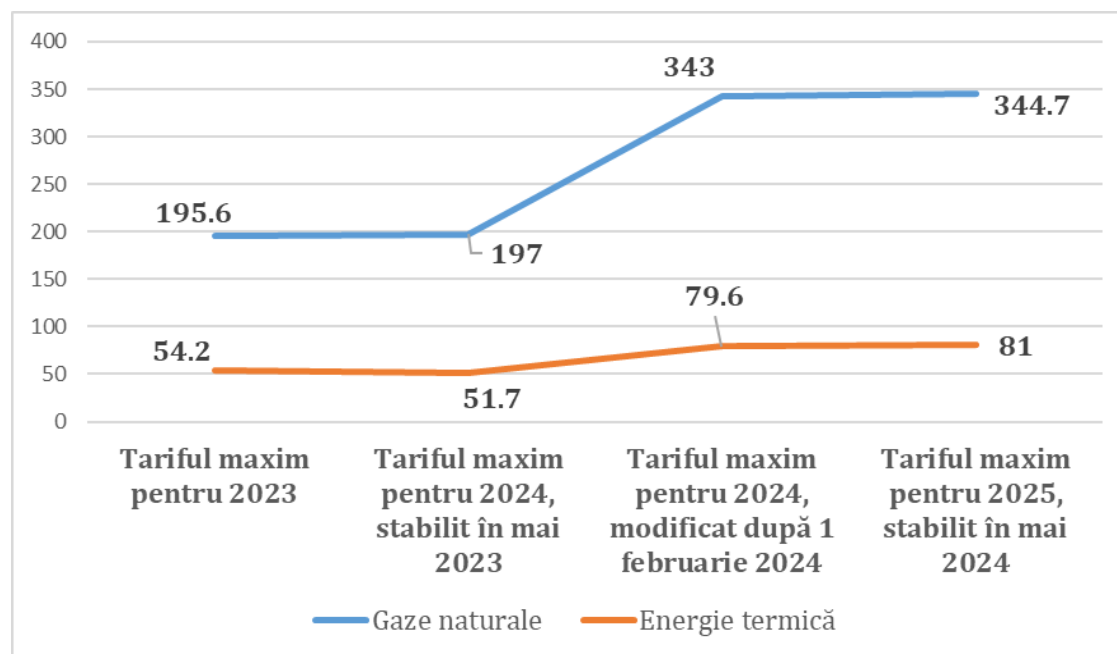
¹¹⁹ „guvernul rmn”, „ordonanța nr. 183 din 31 mai 2023”, 2024, accesat la 12 decembrie 2024, <https://mer.gospmr.org/wp-content/uploads/2024/09/post-%E2%84%96-183.pdf>

¹²⁰ „guvernul rmn”, „ordonanța nr. 22 din 15 ianuarie 2024”, accesat la 12 decembrie 2024, <https://government.gospmr.org/wp-content/uploads/2024/01/postanovlenie-%E2%84%96-22.pdf>

¹²¹ „guvernul rmn”, „Cu privire la modificări ale ordonanței nr. 183 din 31 mai 2023”, 2024, accesat la 12 decembrie 2024, <https://government.gospmr.org/o-vnesenii-izmenenij-v-postanovlenie-pravitelstva-pridnestrovskoj-moldavskoj-respubliki-ot-31-maya-2023-goda-%E2%84%96-183-ob-ustanovlenii-na-2024-god-predelnyh-urovnej-tarifov-na-uslugi-gaz-3/>

¹²² „guvernul rmn”, „Cu privire la stabilirea pentru anul 2025 a tarifelor maxime pentru serviciile de alimentare cu gaz, energie electrică, energie termică, alimentare cu apă și canalizare”, 2024, accesat la 12 decembrie 2024, <http://www.minjust.gospmr.org/oo/Publication.nsf/9306298df912e905c2258221004d4624/af8100672003ccb6c2258b2c00483a03!OpenDocument>

Figura 4.2. Tendința de majorare a tarifelor la gaze naturale și energie termică pentru instituțiile de învățământ cu predare în limba română, în perioada 2021–2025

Surse: elaborat de autori pe baza informațiilor furnizate de structurile transnistrene, prin intermediul așa-numitelor „ordonanțe” de reglementare a tarifelor pentru serviciile comunale din perioada 2020–2024¹²³.

Notă: Tarifele sunt exprimate în dolari americani.

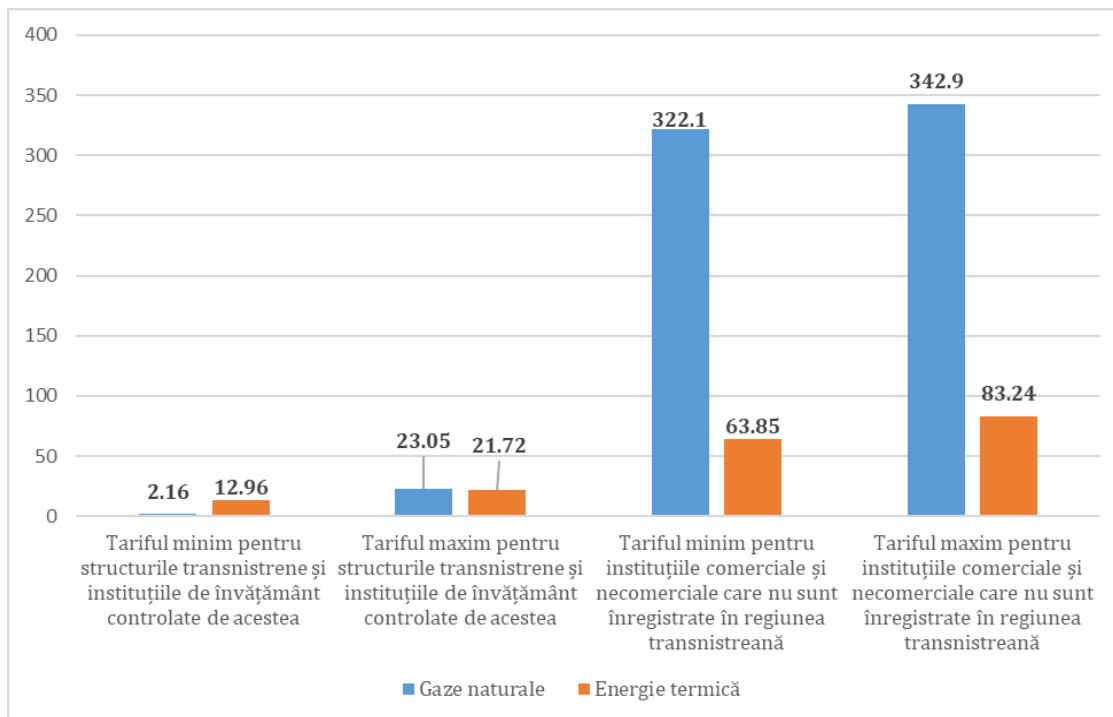
Conform informațiilor furnizate de BPR, media procentuală a tarifelor la serviciile comunale pentru școlile cu predare în limba română a crescut cu 82% în 2024, comparativ cu anul 2023¹²⁴. Cea mai mare creștere este înregistrată la prețul pentru gaze naturale – 501%, urmată de o majorare de 125% la prețul energiei electrice. Graficele de mai jos ilustrează diferențele majore între tarifele achitate de instituțiile controlate de structurile transnistrene și instituțiile din subordinea autorităților constituționale. Cele mai mari diferențe se observă la tarifele pentru furnizarea gazelor naturale. Practic, pentru 1.000 m³, instituțiile comerciale și necomerciale care nu sunt înregistrate

¹²³<http://www.minjust.gospmr.org/oo/Publication.nsf/805c7c76d1c2ddb8c2258213005be80f/837e0b0972afcdb3c2258577004a9ccb!OpenDocument>, <http://www.minjust.gospmr.org/oo/Publication.nsf/9306298df912e905c2258221004d4624/af8100672003ccb6c2258b2c00483a03!OpenDocument>, <http://www.minjust.gospmr.org/oo/Publication.nsf/805c7c76d1c2ddb8c2258213005be80f/cdea004778a0d7d9c22586e6004e4b88!OpenDocument>, <https://mer.gospmr.org/zakoni/postanovlenie-%E2%84%96-320-ot-30-avgusta-2022-goda-ob-ustanovlenii-na-2023-god-predelnyh-urovnej-tarifov-na-uslugi-gazosnabzheniya-na-uslugi-v-sfere-elektroenergetiki-na-uslugi-po-snabzheniy>, <https://mer.gospmr.org/wp-content/uploads/2024/09/post-%E2%84%96-183.pdf>, <https://government.gospmr.org/wp-content/uploads/2024/01/postanovlenie-%E2%84%96-22.pdf>. Accesat la 4 decembrie 2024.

¹²⁴ Guvernul Republicii Moldova, „După o pauză de aproape doi ani a avut loc ședința grupurilor de lucru pentru educație”, 2024, accesat la 2 ianuarie 2025, https://gov.md/ro/content/dupa-o-pauza-de-aproape-doi-ani-avut-loc-sedința-grupurilor-de-lucru-pentru-educație?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMATAAR1TPGiOZX8SslUef0nWS9LLDrsPyl YOQHlul8w_1iUQ47mLwg34dAWO08_aem HPIDKvcIcwnLg6IvyU_9Q.

În regiunea transnistreană, precum școlile cu predare în limba română, plătesc un tarif minim de aproximativ 149 de ori mai mare și un tarif maxim de până la 14 ori mai mare decât instituțiile și școlile subordonate structurilor transnistrene.

Figura 4.3. Tarifele minime și maxime pentru gaze naturale și energie termică aplicate școlilor subordonate MEC, comparativ cu cele aplicate școlilor subordonate Tiraspolului

În ceea ce privește tarifele pentru energie termică, instituțiile de învățământ cu predare în limba română plătesc de 4-5 ori mai mult decât școlile subordonate Tiraspolului. Pentru energia electrică, se plătește cu până la 32% mai mult, iar pentru serviciile de canalizare și alimentare cu apă cu 20% mai mult.

Figura 4.4. Tarifele minime și maxime pentru alimentare cu apă și serviciul de canalizare aplicate școlilor subordonate MEC, comparativ cu cele aplicate școlilor subordonate Tiraspolului

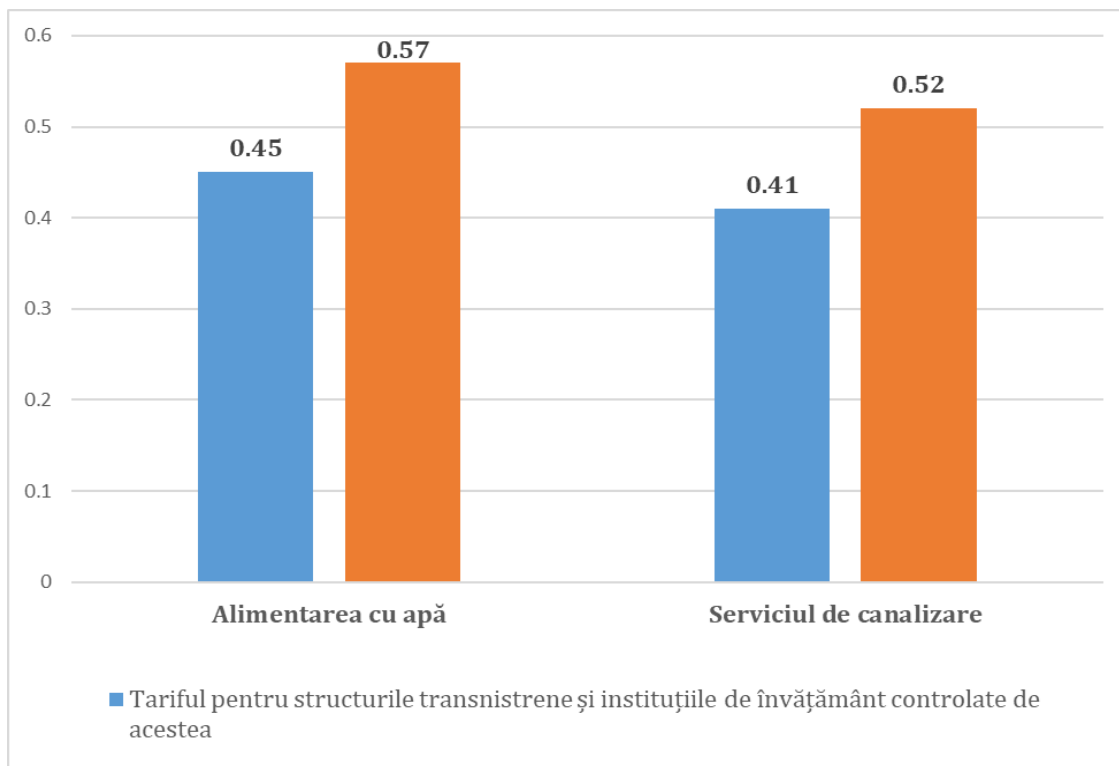
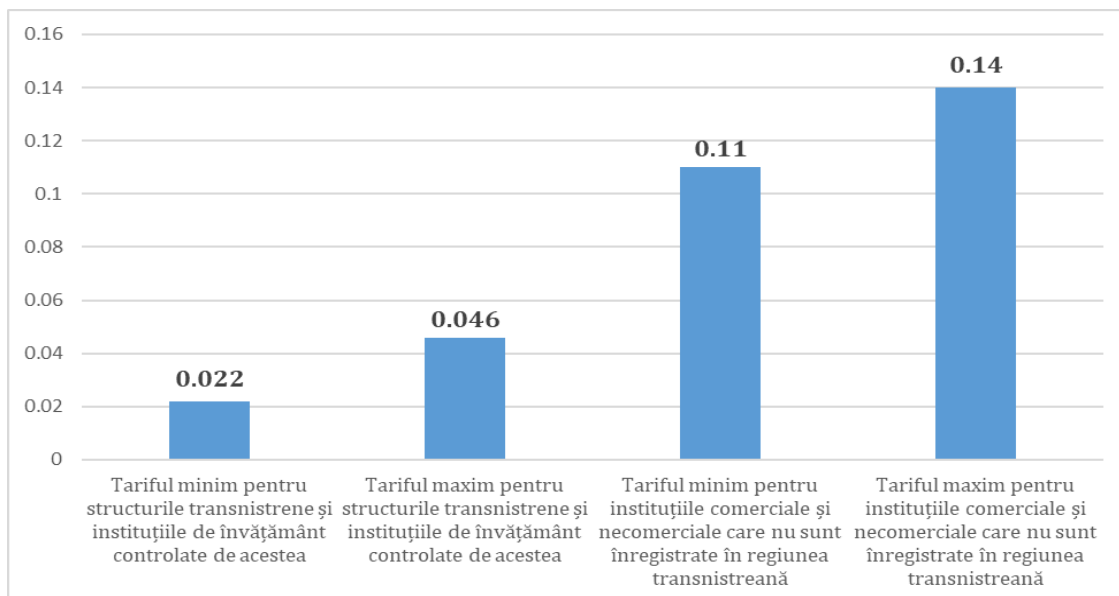

Figura 4.5. Tarifele minime și maxime pentru energie electrică aplicate școlilor subordonate MEC, comparativ cu cele aplicate școlilor subordonate Tiraspolului

Surse: elaborate de autori pe baza informațiilor extrase din „ordonanța nr. 22 din 15 ianuarie 2024 cu privire la modificarea «ordonanței guvernului rmn» nr. 183 din 31 mai 2023 privind stabilirea pentru anul 2024 a tarifelor maxime pentru serviciile de furnizare a gazelor, energiei electrice, energiei termice și pentru servicii de alimentare cu apă și canalizare”¹²⁵.

Notă: Având în vedere că tarifele au fost majorate diferențiat, graficele prezintă prețul minim și maxim pentru utilități. Tarifele sunt exprimate în dolari americani.

- (1) Tarifele la gaze naturale sunt pentru 1.000 m³.
- (2) Tarifele la energie termică sunt pentru o Gcal.
- (3) Tarifele la serviciile de alimentare cu apă și serviciul de canalizare sunt pentru 1 m³.
- (4) Tarifele la energie electrică sunt pentru un kWh.

Transportul elevilor și al cadrelor didactice

Transportul elevilor rămâne o provocare pentru școlile cu predare în limba română, din cauza lipsei mijloacelor de transport moderne și suficient de încăpătoare. Majoritatea microbuzelor și autobuzelor de care dispun aceste instituții sunt uzate, necesită reparații frecvente și costisitoare. În unele cazuri, nu mai există piese de schimb disponibile pentru a le repara. Nevoia de mijloace de transport noi și spațioase devine tot mai acută, pe măsură ce numărul elevilor înscriși în aceste instituții crește anual și se diversifică localitățile de proveniență ale acestora.

Printre școlile care necesită microbuze suplimentare se numără: Gimnaziul Roghi, Gimnaziul Corjova, Liceul „Mihai Eminescu” din Corjova, Liceul Teoretic „Evrika” din Râbnița, Liceul „Alexandru cel Bun” din Bender și Liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol.

- La Liceul „Alexandru cel Bun” din Bender sunt transportați zilnic 270 de elevi. Mijloacele de transport ale instituției realizează 12 curse zilnic în zona orașului. Instituția are nevoie stringentă de un autobuz școlar cu o capacitate de cel puțin 50 de locuri.
- La Liceul Teoretic „Evrika” din Râbnița sunt transportați zilnic 111 elevi din oraș și din cinci localități rurale. Instituția necesită un autocar cu o capacitate de cel puțin 35 de locuri pentru transportul elevilor pe o distanță de 80-90 km (tur-retur). Dintre cele 3 mijloace de transport ale instituției, două, cu capacități de 23 și 33 de locuri, sunt uzate, iar piesele necesare pentru repararea acestora nu se mai găsesc.
- La Liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol sunt transportați zilnic 167 de elevi (69% din numărul total al acestora) din opt localități, unele situate la 40 km distanță de oraș, cum ar fi Dnestrovsc. Instituția are nevoie de patru mijloace de transport moderne, cu o capacitate totală de 170 de locuri. În prezent, instituția dispune de trei mijloace de transport proprii, uzate, cu capacități de 16, 18 și 19 locuri, și închiriază un autovehicul de 55 de locuri, care transportă 87 de elevi din direcția Slobozia.
- Liceul „Ștefan cel Mare și Sfânt” închiriază cinci autocare, fiecare cu o capacitate de 50-55 de locuri, pentru transportul a 310 elevi din cinci localități. Distanța maximă de la care sunt transportați elevii este de 26 km. Costurile anuale pentru acest serviciu se ridică la aproximativ 2.100.000 de lei. Școala asigură transportul elevilor prin contracte de închiriere a mijloacelor de transport, deoarece nu ar dispune de spații pentru parcare a unor autobuze proprii în orașul Grigoriopol.

¹²⁵<https://government.gospmr.org/o-vnesenii-izmenenij-v-postanovlenie-pravitelstva-pridnestrovskoj-moldavskoj-respubliki-ot-31-maya-2023-goda-%e2%84%96-183-ob-ustanovlenii-na-2024-god-predelnyh-urovnej-tarifov-na-uslugi-gaz-3/>. Accesat la 4 decembrie 2024.

- La Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din satul Corjova, raionul Dubăsari, sunt transportați zilnic 500 de elevi și peste 40 de angajați din opt localități. Instituția dispune în prezent de șase mijloace de transport cu o capacitate totală de 151 de locuri, cel mai mare dintre acestea având 33 de locuri. Pentru a asigura transportul tuturor elevilor, este necesară organizarea a 3-4 curse în fiecare dimineață. Flota de transport a școlii include vehicule din anii 2006, 2010, 2016, 2020, 2022 și 2024. În august 2024, liceul a primit un autobuz cu 17 locuri, ca parte a unui lot de 69 de autobuze achiziționate de MEC cu sprijinul Guvernului României¹²⁶. Cu toate acestea, instituția are nevoie de trei autocare noi, de mare capacitate, pentru a înlocui mijloacele de transport mai vechi.
- Gimnaziul „Constantin Sucitu” din satul Corjova deține un microbuz cu 16 locuri, care transportă zilnic 32 de elevi din orașul Dubăsari, satele Lunga și Mahala. Având în vedere tendința de creștere a numărului de elevi, instituția necesită un autobuz cu o capacitate de aproximativ 40 de locuri.
- La Gimnaziul Roghi, 22 de elevi sunt transportați zilnic din două direcții: satul Țâbuleuca – satul Roghi și orașul Dubăsari – satul Roghi, parcurgând distanțe de aproximativ 25 de kilometri. În august 2024, Gimnaziul Roghi a primit un autobuz cu 17 locuri, ca parte a unui lot de 69 de autobuze achiziționate de MEC cu sprijinul Guvernului României¹²⁷. Cu toate acestea, instituția are în continuare nevoie de un mijloc de transport suplimentar, pentru a putea asigura deplasarea elevilor concomitent pe cele două rute.

Tabelul 4.2. Necesarul de mijloace de transport pentru fiecare școală

Instituția de învățământ	Mijloace de transport necesare	Capacitate (locuri)
Liceul „Alexandru cel Bun” din Bender	1	> 50 de locuri
Liceul Teoretic „Evrika” din Râbnîța	1	> 35 de locuri
Liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol	4	≈ 170 de locuri
Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din Corjova, Dubăsari	3	> 100 de locuri
Gimnaziul „Constantin Sucitu” din satul Corjova, Dubăsari	1	≈ 40 de locuri
Gimnaziul Roghi, Dubăsari	1	≈ 20 de locuri

Sursa: elaborat de autori pe baza informațiilor furnizate de școlile cu predare în limba română din regiunea transnistreană, la solicitarea Asociației Promo-LEX.

Conform MEC, cele opt școli dispun de o capacitate de transport de 911 elevi, ceea ce ar asigura transportul celor 1.900 de elevi, prin 2-3 curse. Totuși, informațiile menționate anterior indică

¹²⁶ Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, „Primele 40 de autobuze școlare din cele 69 achiziționate de Ministerul Educației și Cercetării cu suportul Guvernului României au ajuns în școli”, 2024, accesat la 2 ianuarie 2025, <https://mec.gov.md/ro/content/primele-40-de-autobuze-scolare-din-cele-69-achizitionate-de-ministerul-educatiei-si>.

¹²⁷ *Ibidem*.

faptul că sunt necesare 11 vehicule moderne și încăpătoare, inclusiv pentru a realiza mai multe curse simultan.

Pe lângă transportul elevilor, Liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol, Liceul „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Grigoriopol (s. Dorotcaia) și Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din Dubăsari au nevoie de un vehicul suplimentar pentru activitățile administrative și deplasările cadrelor didactice. Autovehiculele existente se află într-o stare precară. Acestea sunt utilizate pentru transportul motorinei și benzinei din dreapta Nistrului, precum și pentru transportul materialelor de construcție, produselor alimentare și manualelor. Totodată, Liceul „Alexandru cel Bun” din Bender va trebui să înlocuiască în viitorul apropiat mijlocul de transport existent, din cauza uzurii.

Intimidarea părinților și a profesorilor

În 2024, au fost raportate cazuri de intimidare și hărțuire a părinților care își înscriu copiii în școlile cu predare în limba română. Remarcăm că aceste acte de intimidare s-au amplificat pe fondul creșterii numărului de cereri depuse de familiile vorbitoare de rusă și de persoanele angajate în cadrul structurilor transnistrene, dar care, în ciuda acestui fapt, aleg să își înscrie copiii în școlile subordonate autorităților constituționale. În urma intimidărilor și audierilor abuzive la structurile de forță transnistrene, unele familii decid să își transfere copiii la școlile subordonate Tiraspolului.

De asemenea, în septembrie 2024, presa controlată din regiune a inițiat o campanie de intimidare și denigrare împotriva Liceului Teoretic „Alexandru cel Bun” din Bender. Campania a fost declanșată după ce structurile transnistrene au interzis accesul scriitorilor moldoveni Maria Ivanov, Dumitru Crudu, Emilian Galaicu-Păun și Elvira Moroșan la liceu, invocând drept pretext faptul că revistele literare „Timpul”, pe care aceștia le transportau, ar conține materiale de propagandă politică¹²⁸.

Postul de televiziune „Pervii Pridnestrovski”, finanțat de structurile transnistrene, a realizat reportaje și emisiuni în care au fost promovate următoarele narațiuni false: (1) revistele culturale ar avea scopul de a insufla „copiilor transnistreni” o atitudine ostilă față de Federația Rusă și structurile transnistrene, (2) rușii erau portretizați drept barbari, iar locuitorii regiunii drept marionete separatiste, (3) prin distribuirea acestor reviste și organizarea întâlnirilor cu scriitori de pe malul drept, se urmărește formarea unor grupuri de copii care, ulterior, să fie implicați în acțiuni subversive împotriva așa-numitei „rmn”^{129,130}. În cadrul reportajelor, s-a subliniat faptul că structurile transnistrene monitorizează constant tipul de informații și materiale distribuite elevilor din școlile cu predare în limba română, în special cele legate de istorie și educație civică. Televiziunea transnistreană a inclus în reportaje imagini filmate în curtea liceului fără permisiunea instituției.

De asemenea, în timpul inspecției anuale comune, desfășurate înainte de începerea anului școlar 2024–2025, reprezentanții structurilor transnistrene au manifestat o atitudine ostilă față de administrațiile școlilor¹³¹. Liceul Teoretic „Alexandru cel Bun” din Bender nu a primit încă avizul de

¹²⁸ NewsMaker, „Se spune că acum 300 de ani, în Dubăsari trăiau români». Cum a fost explicată reținerea scriitorilor din Chișinău”, 2024, accesat la 3 decembrie 2025, <https://newsmaker.md/rus/novosti/mol-esche-300-let-nazad-v-dubossarah-zhili-rumyny-kak-v-pridnestrove-obyasnili-zaderzhanie-pisateley-iz-kishineva/>.

¹²⁹ Pervii Pridnestrovski, „Ziare cu «istorie rescrisă» din Moldova”, emisiune din 20 septembrie 2024, accesat la 3 ianuarie 2025, <https://tv.pgtrk.com/ru/show/60547/148945>.

¹³⁰ Pervii Pridnestrovski, „Barbari separatiști» sau Ziare din Moldova”, reportaj din 19 septembrie 2024, accesat la 3 ianuarie 2025, <https://tv.pgtrk.com/ru/news/20240919/149276>.

¹³¹ Guvernul Republicii Moldova, „După o pauză de aproape doi ani a avut loc ședința grupurilor de lucru pentru educație”, 2024, accesat la 2 ianuarie 2025, <https://gov.md/ro/content/dupa-o-pauza-de-aproape-doi-ani-avut-loc->

funcționare din partea serviciului de pompieri din regiune. Aceștia au solicitat îndepărtarea lambriurilor de lemn de pe pereții coridoarelor, care au o vechime de peste 30 de ani. Avizul de funcționare este emis cu aprobarea așa-numitului „minister de externe al rmn”, condus de Vitali Ignatiev, cunoscut pentru lipsa sa de cooperare în ceea ce privește problemele școlilor cu predare în limba română. Transferarea problemelor legate de protecția antiincendiară către această structură subliniază faptul că Tiraspolul utilizează vulnerabilitatea școlilor drept un instrument de negociere.

Un alt aspect relevant vizează dificultățile cu care se confruntă școlile în transportarea bunurilor și produselor alimentare peste linia administrativă. Deși decizia protocolară din 2017 dintre Chișinău și Tiraspol stipulează că transportarea oricăror bunuri este permisă, cu condiția ca facturile însoțitoare să indice clar școlile ca destinatari, instituțiile sunt obligate în continuare să respecte diverse limite cantitative impuse de structurile transnistrene. În primul rând, toate bunurile transportate sunt înregistrate și verificate la punctele de control ilegale, conform limitelor cantitative stabilite de structurile transnistrene. În al doilea rând, doar bunurile și produsele incluse pe o listă aprobată de acestea pot fi transportate. În cazurile în care anumite bunuri nu se regăsesc pe această listă sau cantitățile depășesc limitele impuse, reprezentanții școlilor sunt obligați să ocolească punctele de control ilegale, fapt ce implică riscuri suplimentare.

Evidența militară la structurile paramilitare

Structurile transnistrene solicită în continuare listele cu băieți în vârstă de 16 ani de la administrațiile școlilor, pentru a-i înregistra în evidența lor militară și a-i încorpora ulterior în forțele paramilitare. Evidența militară este gestionată de așa-numitul „minister al apărării al rmn”, condus de Oleg Obrucikov, și include date despre toți rezidenții regiunii transnistrene, inclusiv cei care nu au așa-numita „cetățenie rmn”, dar locuiesc pe teritoriul regiunii¹³². Sunt scutiți de înrolare în structurile paramilitare tinerii care locuiesc permanent în afara regiunii transnistrene și s-au înregistrat la domiciliu în teritoriul controlat al țării sau într-un alt stat, cei care au renunțat la „cetățenia rmn”, persoanele inapte din punctul de vedere al sănătății, cei care execută o pedeapsă privativă de libertate, cei care au efectuat deja serviciul militar într-un alt stat cel puțin 12 luni, precum și persoanele care au împlinit vârsta de 27 de ani¹³³.

Majoritatea elevilor înscriși în liceele cu predare în limba română, care s-au născut pe teritoriul regiunii transnistrene, dețin „cetățenia rmn”, ceea ce îi expune riscului de a fi înrolați forțat în structurile paramilitare. În ultimii 30 de ani, structurile transnistrene au condiționat accesul la diverse servicii esențiale de dobândirea „cetățeniei rmn”. Pentru a evita înregistrarea în evidența militară a structurilor paramilitare, elevii care împlinesc 16 ani trebuie să obțină adevărul de recrutare pe malul drept al Nistrului și să își schimbe reședința în teritoriul controlat de autoritățile constituționale sau într-un alt stat. Totuși, este important de menționat că schimbarea reședinței îi scutește de evidența militară în principal pe elevii care nu dețin „cetățenia rmn”. Conform așa-numitei „legi privind obligația militară și serviciul militar”, persoanele cu „cetățenia rmn” care se întorc pe teritoriul regiunii pentru o perioadă mai mare de 90 de zile sunt obligate să se înregistreze din nou la locul de ședere și să fie incluse în evidența militară a structurilor

[sedinta-grupurilor-de-lucru-pentru-educatie?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMATAAR1TPGiOZX8SslUef0nWS9LLDrsPyl_YOQHlul8w_1iU047mLwq34dAW008_aem_HPIDKvcIlcwnLg6lvvU_9Q.](https://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-v-voennoy-sfere-i-v-sfere-oboroni/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-vseobschey-voinskoy-obyazannosti-i-voennoy-slujbe.html)

¹³² „sovietul suprem al rmn”, „legea rmn privind serviciul militar (versiune actualizată din 23.11.2024)”, 2024, accesat la 2 ianuarie 2025, <https://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-v-voennoy-sfere-i-v-sfere-oboroni/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-vseobschey-voinskoy-obyazannosti-i-voennoy-slujbe.html>.

¹³³ *Ibidem*.

transnistrene¹³⁴. Un alt factor care îi obligă pe elevii care dețin „cetățenia rmn” să fie înregistrați în evidența militară a structurilor transnistrene este faptul că unul dintre documentele obligatorii pentru eliberarea „pașaportului transnistrean” este adeverința de recrut¹³⁵. Astfel, atât timp cât acești elevi rămân pe teritoriul regiunii, structurile transnistrene îi obligă, prin diverse prevederi abuzive, să fie înregistrați în evidența militară.

Deși aceste cazuri nu reprezintă un fenomen, merită subliniat faptul că, în ultimii patru ani, au existat situații în care elevii transferați în clasa a 12-a dintr-o școală subordonată Tiraspolului într-un liceu cu predare în limba română au fost recrutați forțat în structurile paramilitare. Elevii care se transferă din școlile controlate de Tiraspol sunt mai vulnerabili, deoarece „legislația” din regiune prevede recrutarea după finalizarea a 11 clase.

Autoritățile constituționale nu colectează informații privind numărul elevilor din cele opt instituții de învățământ care dețin așa-numita „cetățenie rmn”, pentru a informa în prealabil familiile despre modalitățile prin care pot preveni recrutarea forțată în structurile paramilitare. Totodată, pe platformele web ale autorităților constituționale nu sunt disponibile instrucțiuni sau ghiduri pentru astfel de situații.

La întrebarea privind existența unei proceduri care să stabilească măsuri clare pentru administrațiile școlilor și pentru părinți în cazul încercărilor structurilor transnistrene de a lua în evidență militară sau de a înrola forțat elevii în structuri paramilitare, BPR a oferit un răspuns general, iar MEC ne-a comunicat că această problemă nu intră în competența sa¹³⁶. BPR a menționat că (1) se află în dialog permanent cu administrațiile școlilor, (2) se încurajează luarea în evidență militară pe malul drept la comisariatele militare ale Republicii Moldova și (3) se acordă sprijinul necesar în fiecare caz individual¹³⁷.

Deși este important că BPR subliniază dialogul continuu cu școlile, răspunsul său rămâne vag în privința existenței unui protocol formal care să ofere pași concreți pentru protejarea elevilor. Nu sunt specificate măsuri proactive de prevenire a acestor situații, cum ar fi organizarea de sesiuni informative periodice sau distribuirea unor materiale explicative despre riscurile existente, drepturile elevilor și instituțiile la care pot apela părinții. În plus, nu se menționează existența unui mecanism coordonat între instituțiile relevante, precum MEC, BPR și Ministerul Apărării, pentru gestionarea acestor cazuri. Din răspunsul oferit reiese că sprijinul acordat este preponderent reactiv. Mai mult, BPR nu clarifică ce tip de sprijin concret este disponibil pentru acești elevi.

Integrarea elevilor alolingvi

În ultimii ani, s-a observat o tendință de creștere a numărului de elevi alolingvi în cinci școli cu predare în limba română din regiunea transnistreană. În total, în aceste școli sunt înscriși 186 de elevi alolingvi, vorbitori nativi de limba rusă. Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din satul Corjova, raionul Dubăsari, are 96 de elevi alolingvi (dintre care 46 sunt înscriși în clase cu predare în limba

¹³⁴ *Ibidem*.

¹³⁵ „ministerul afacerilor interne al rmn”, „Eliberarea, înlocuirea și obținerea pașaportului rmn”, accesat la 4 ianuarie 2025, <https://mvdpmr.org/mvd-pmr/gosuslugi/215-gos-uslugi-upvm/22256-oformlenie-vydacha-zamena-pasporta-pmr.html>.

¹³⁶ Răspunsul neoficial al Ministerului Educației și Cercetării la cererea de acces la informații de interes public formulată de Asociația Promo-LEX.

¹³⁷ Răspunsul Biroului politici de reintegrare nr. 23-78-14223 din 24 decembrie 2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

rusă), Liceul „Alexandru cel Bun” din Bender – 33, Liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol – 24, Liceul „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Grigoriopol – 20, iar Liceul Teoretic „Evrika” din Râbnița – 9.

Având în vedere că elevii alolingvi nu stăpânesc limba română la nivel conversațional, integrarea lor, atât din punct de vedere educațional, cât și lingvistic, reprezintă o provocare majoră. Unii elevi alolingvi se transferă din școlile subordonate Tiraspolului în școlile cu predare în limba română în ciclul liceal, fără a cunoaște limba română la nivel elementar. În primii ani, în clasele cu elevi alolingvi, profesorii traduc simultan lecțiile în limba rusă pentru a facilita înțelegerea materialului didactic. Elevii alolingvi necesită un sprijin consistent pentru a putea susține examenele naționale și pentru a beneficia de aceleași oportunități educaționale ca ceilalți elevi.

În prezent, nu există un program prin care elevii alolingvi din aceste instituții de învățământ să fie sprijiniți să învețe intensiv limba română și să se adapteze treptat la curriculum. De asemenea, școlilor cu un număr mai mare de elevi alolingvi nu li se alocă resurse suplimentare, cum ar fi fonduri, manuale și cadre didactice, pentru a sprijini acești elevi în învățarea limbii române. Mai mult decât atât, în ultimii 30 de ani, nu au fost implementate inițiative care să sprijine învățarea limbii române pentru copiii și tinerii din regiunea transnistreană. Programul național de învățare a limbii române pentru perioada 2023–2025 este destinat exclusiv adulților. Reprezentanții școlilor cu predare în limba română subliniază că există un interes tot mai mare din partea familiilor cu copii pentru studierea limbii române. Astfel, ar fi recomandat ca autoritățile să examineze posibilitatea implementării unui program dedicat învățării limbii române pentru copiii din stânga Nistrului și mun. Bender.

Lipsa cunoștințelor fundamentale de limba română în rândul copiilor și tinerilor este, de asemenea, o consecință a inexistenței grădinițelor în limba română în regiunea transnistreană. Singurele instituții de învățământ care au grupe preșcolare în limba română sunt Liceul „Evrika” din Râbnița, Liceul „Mihai Eminescu” din Corjova, Gimnaziul „Constantin Sucitu” din Corjova și Gimnaziul Roghi. În regiunile din proximitatea orașelor Grigoriopol, Bender, Tiraspol, Slobozia și Dnestrovsc nu există alternative la grădinițele subordonate structurilor transnistrene. În 2024, 27 de copii erau înscriși în două grupe preșcolare (3-5 ani și 5-7 ani) la Liceul Teoretic „Evrika”, 18 copii la Gimnaziul „Constantin Sucitu” din Corjova, iar 12 la Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”. De asemenea, 11 copii frecventează Centrul Comunitar care își desfășoară activitatea în cadrul Gimnaziului Roghi. Conform informațiilor furnizate de Liceul Teoretic „Evrika”, Gimnaziul „Constantin Sucitu” și Gimnaziul Roghi, se observă o tendință de creștere a cererilor de înscriere în grupele preșcolare. La Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, numărul de preșcolari a scăzut din cauza programului, care se încheie la 13:30. Astfel, părinții aleg să își transfere copiii la grădinițele cu predare în limba rusă din Dubăsari, subordonate Tiraspolului.

Accesul la produse și servicii culturale în limba română

Având în vedere că elevii înscriși în aceste școli locuiesc în teritoriul ocupat temporar al țării, accesul lor la servicii și produse culturale, cum ar fi cărți, expoziții, spectacole, tururi ghidate la muzee, târguri de carte sau festivaluri de film, este limitat. De asemenea, accesul oamenilor de cultură de pe malul drept al Nistrului în regiune este adesea restricționat din cauza posturilor de control ilegale și a pretinselor declarații de „indezirabilitate”¹³⁸. Prin urmare, sunt necesare măsuri suplimentare care să completeze procesul educațional din clasă, pentru a întări apartenența

¹³⁸ NewsMaker, „Un grup de scriitori de la Chișinău nu a fost lăsat să intre în Tighina. Reacția Biroului politici de reintegrare”, 2024, accesat la 4 ianuarie 2025, <https://newsmaker.md/ro/un-grup-de-scriitori-de-la-chisinau-nu-a-fost-lasat-sa-intre-in-tighina-reactia-biroului-politici-de-reintegrare/>.

elevilor la valorile culturale naționale, pentru a contracara discursul profund prorus și antioccidental din regiunea transnistreană, precum și pentru a sprijini educația copiilor în limba română.

Ministerul Culturii nu implementează un program de activități și inițiative culturale dedicat elevilor din aceste școli. În schimb, sunt organizate sporadic activități culturale de instituțiile subordonate MC, cum ar fi Muzeul Național de Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, Muzeul Național de Istorie a Moldovei și Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”. În ultimii doi ani, aceste instituții, cu sprijinul financiar al partenerilor de dezvoltare și al ministerului, au organizat două întâlniri cu scriitori, spectacole teatrale, o vizită de studiu în Lituania, 14 tururi ghidate la muzee, o școală de vară și una de toamnă, axate pe promovarea valorilor democratice, edificarea culturii europene și comunicarea intergenerațională. Dintre cele opt școli, majoritatea activităților au implicat elevi de la Liceul Teoretic „Lucian Blaga” din Tiraspol, urmat de Liceul Teoretic „Evrika” din Râbnița. MC a evidențiat, de asemenea, colaborarea dintre Centrul de Cultură și Artă „Ginta Latină”, Liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol și Liceul Teoretic „Evrika” din Râbnița, care facilitează participarea periodică a zeci de elevi la spectacole¹³⁹. Acest model de bună practică poate fi urmat și de alte instituții culturale, pentru a asigura accesul constant al elevilor din regiunea transnistreană la mai multe activități și evenimente culturale.

De asemenea, tinerii în vârstă de 18 ani din regiunea transnistreană, care dețin cetățenia Republicii Moldova, pot beneficia de voucherul cultural, în valoare de 1.000 de lei, oferit prin programul „Voucher cultural”, implementat de MC. Cu toate acestea, promovarea programului în regiunea transnistreană a fost deficitară. În prezent, MC nu deține informații despre numărul tinerilor din stânga Nistrului și municipiul Bender care au accesat acest voucher, deoarece nu este cunoscută distribuția geografică a beneficiarilor¹⁴⁰. Pentru anul 2025, ministerul intenționează să crească vizibilitatea programului prin intermediul canalelor MEC, pentru a ajunge inclusiv la potențialii beneficiari în vârstă de 18 ani din regiunea transnistreană. O eventuală extindere a programului pentru elevii de diferite vârste din cele opt școli ar putea îmbunătăți accesul acestora la cultură. Practica acordării voucherelor culturale pentru elevii din clasele primare și gimnaziale a fost implementată în alte state și recomandată ca model de către Consiliul Europei¹⁴¹.

Problema copiilor adoptați în regiunea transnistreană

Copiii înfiați prin decizii ale așa-numitelor „judecătorii” din regiunea transnistreană nu pot fi documentați cu acte de identitate moldovenești, întrucât părinții lor adoptivi nu dispun de o formă legală de tutelare și protecție a lor. Această situație le restrânge mai multe drepturi fundamentale, precum dreptul la liberă circulație, dreptul la educație și dreptul la protecție specială. Administrațiile școlilor au semnalat că primesc anual solicitări din partea cetățenilor Republicii Moldova pentru înscrierea copiilor adoptați în regiunea transnistreană. Totuși, din cauza lipsei unui mecanism de documentare, înscrierea acestora în școlile din subordinea Chișinăului nu este posibilă. Ca urmare, părinții acestor copii sunt nevoiți să-i înscrie în școlile aflate sub controlul Tiraspolului.

¹³⁹ Răspunsul Ministerului Culturii al Republicii Moldova nr. 03/1-09/3945 din 27.12.2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

¹⁴⁰ Răspunsul Ministerului Culturii al Republicii Moldova nr. 03/1-09/3945 din 27.12.2024 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

¹⁴¹ Consiliul Europei, Vouchere culturale, accesat la 4 ianuarie 2025, <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/-/culture-vouchers>.

Registrul de stat al adopției, gestionat de MMPS, nu include datele adopțiilor „încuviințate” de structurile transnistrene¹⁴². Singurele date disponibile sunt furnizate de structurile transnistrene. La 1 ianuarie 2024, numărul copiilor orfani sau rămași fără îngrijire părintească în regiunea transnistreană era de 2.742, dintre care 1.476 trăiau în orfelinate și școli de tip internat, iar 771 erau sub tutela persoanelor fizice¹⁴³. Aproape 30% din totalul copiilor sunt copii cu nevoi speciale și copii care necesită educație remedială.

Această problemă se află în atenția publică de mai mulți ani. Deși în 2019 se discuta despre identificarea unui mecanism pentru instituirea tutelei constituționale, acest demers nu a fost realizat ulterior¹⁴⁴. MMPS a indicat mai multe impedimente în instituirea unui astfel de mecanism, printre care:

- lipsa controlului efectiv asupra regiunii transnistrene;
- absența temeiului legal pentru recunoașterea actelor de adopție emise de structurile transnistrene. MMPS a subliniat că o astfel de decizie poate fi luată doar la nivel politic;
- lipsa unor mecanisme legale pentru a verifica calitatea și veridicitatea informațiilor conținute în actele respective, în special în ceea ce privește evaluarea situației copiilor și atribuirea statutului de copii rămași fără ocrotire părintească și adoptabili;
- lipsa voinței de cooperare din partea structurilor transnistrene;
- imposibilitatea de deplasare a reprezentanților autorităților tutelare teritoriale în stânga Nistrului și mun. Bender pentru a realiza evaluarea situației copiilor rămași fără ocrotire părintească, din cauza impedimentelor create de structurile transnistrene¹⁴⁵.

Legea nr. 370/2023 privind drepturile copilului stipulează că toți copiii beneficiază de protecție fără nicio discriminare, indiferent de locul aflării lor sau de orice alt criteriu¹⁴⁶. În conformitate cu prevederile legii, statul promovează adopția națională a copiilor cu statut de copil adoptabil de către cetățenii Republicii Moldova, indiferent de domiciliul acestora. Atât Legea nr. 370/2023, cât și Legea nr. 99/2010 privind regimul juridic al adopției nu conțin rezerve referitoare la adopția în regiunea transnistreană¹⁴⁷. Spre deosebire de Republica Moldova, Ucraina a formulat rezerve clare, stabilind că autoritățile ucrainene nu își exercită competențele în teritoriile ocupate temporar și, prin urmare, persoanele care locuiesc în aceste zone nu pot adopta copii¹⁴⁸.

În 2024, după o pauză de doi ani, a avut loc ședința grupului de lucru pentru probleme sociale și ajutor umanitar, cu participarea specialiștilor de pe ambele maluri ale Nistrului. Unul dintre subiectele abordate a fost necesitatea respectării cadrului normativ național privind procedura de

¹⁴² Răspunsul Ministerului Muncii și Protecției Sociale nr. S-3808/24 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

¹⁴³ „guvernul rmn”, „raportul privind situația copiilor în 2023”, 2024, accesat la 4 ianuarie 2025, <https://government.gospmr.org/gosudarstvennyj-doklad-o-polozhenii-detej-v-pridnestrovskoj-moldavskoj-respublike-v-2023-godu/>.

¹⁴⁴ Agenția de presă IPN, „Copiii adoptați în regiunea transnistreană nu pot părăsi hotarele Republicii Moldova”, 2019, accesat la 5 ianuarie 2025, https://www.ipn.md/ro/copiii-adoptati-in-regiunea-transnistreana-nu-pot-parasi-hotarele-republicii-mol-7967_1048209.html.

¹⁴⁵ Răspunsul Ministerului Muncii și Protecției Sociale nr. S-3808/24 la cererea de acces la informații de interes public formulată de Promo-LEX.

¹⁴⁶ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului, accesat la 5 ianuarie 2025, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140710&lang=ro.

¹⁴⁷ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 99 din 28.05.2010 privind regimul juridic al adopției, accesat la 5 ianuarie 2025, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138813&lang=ro#.

¹⁴⁸ Uniunea Ucraineană Helsinki, „Adopția în timp de război: reglementare legală și particularități de implementare”, 2024, accesat la 5 ianuarie 2025, <https://www.helsinki.org.ua/articles/usynovlennia-v-umovakh-vivny-pravove-rehuliuвання-ta-osoblyvosti-realizatsii/>.

adopte de către structurile transnistrene¹⁴⁹. Însă, în absența unui mecanism legal, discuțiile privind respectarea legislației naționale de către structurile transnistrene nu au avut până în prezent un impact concret asupra protecției copiilor fără îngrijire părintească din regiunea transnistreană.

Militarizarea educației și îndoctrinarea politică din școlile subordonate Tiraspolului

Școlile cu predare în limba română reprezintă singura opțiune pentru copiii din regiune de a beneficia de o educație fundamentată pe principiile păcii, democrației și pluralismului de opinii. În comparație, sistemul educațional controlat de structurile transnistrene servește ca instrument de îndoctrinare politică și de pregătire a copiilor pentru un eventual război^{150, 151, 152}. Militarizarea puternică a educației în regiune are drept scop formarea unor generații loiale structurilor transnistrene. Pentru liderii din regiune, este esențial să poată mobiliza și menține sprijinul pentru continuarea existenței așa-numitei „rmn”. Așa-numita „educație patriotică” din regiune înseamnă de fapt militarism, cultivarea unei atitudini ostile față de autoritățile constituționale, asigurarea pregătirii pentru serviciul militar și a disponibilității de a se sacrifica pentru apărarea așa-numitei „rmn”, precum și promovarea ideii că regiunea este predestinată să fie „reunită” cu Rusia¹⁵³. Aceeași strategie de îndoctrinare a copiilor și tinerilor este aplicată de către Federația Rusă în regiunile ocupate temporar ale Ucrainei din 2014¹⁵⁴.

Militarizarea educației din regiunea transnistreană reprezintă o violare crasă a normelor internaționale care stabilesc explicit că copiii trebuie să fie educați în spiritul păcii, libertății, toleranței, egalității și prieteniei între toate popoarele, grupurile etnice, naționale și religioase¹⁵⁵. De asemenea, aceasta reprezintă o problemă de securitate națională și o provocare majoră pentru eventualul proces de reintegrare a țării.

„Educația militară-patriotică” a devenit un domeniu prioritar pentru structurile transnistrene în ultimii opt ani. Acest fapt este reliefat inclusiv de includerea educației militare de bază în curriculumul școlar¹⁵⁶. Însă temelia acestui concept a fost stabilită în 2003, prin „decretul privind conceptul de educație a copiilor și tinerilor în rmn”, semnat de Igor Smirnov¹⁵⁷. „Decretul” prevede că promovarea iubirii de „patrie”, formarea unui ideal de slujire a „patriei” și pregătirea pentru apărarea acesteia reprezintă obiectivele principale ale sistemului de educație din regiune.

¹⁴⁹ Guvernul Republicii Moldova, „Expertii din domeniul protecției sociale și ajutorului umanitar s-au întrunit în ședință de lucru”, 2024, accesat la 5 ianuarie 2025, <https://gov.md/ro/content/expertii-din-domeniul-protectiei-sociale-si-ajutorului-umanitar-s-au-intrunit-sedinta-de>.

¹⁵⁰ Novosti Pridnestrovia, „În Transnistria a fost aprobat conceptul de educație civică-patriotică”, 2020, accesat la 7 ianuarie 2025, <https://www.novostipmr.com/ru/news/20-02-10/v-pridnestrove-utverdili-koncepciyu-grazhdansko-patrioticheskogo>.

¹⁵¹ Novosti Pridnestrovia, „educația patriotică”, accesat la 7 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/hash/patrioticheskoe-vospitanie>.

¹⁵² „ministerul educației al rmn”, „ordinul nr. 891 din 05.10.2022”, accesat la 7 ianuarie 2025, https://minpros.gospmr.org/files/uoo/common/2022_10_05_02-06_891.pdf.

¹⁵³ „guvernul rmn”, „ordinul nr. 20 din 7 februarie 2020”, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://government.gospmr.org/content/documents/2020/20.pdf>.

¹⁵⁴ Radio Europa Liberă, „Cum pregătește Rusia copiii din Ucraina ocupată pentru război împotriva propriei țări”, 2024, accesat la 7 ianuarie 2025, <https://www.rferl.org/a/russia-prepares-children-occupied-ukraine-war/33217789.html>.

¹⁵⁵ UNICEF Moldova, Convenția cu privire la drepturile copilului, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>.

¹⁵⁶ „ministerul educației al rmn”, „ordinul nr. 693 din 5 august 2022”, accesat la 9 ianuarie 2025, <http://www.minjust.gospmr.org/oo/Publication.nsf/805c7c76d1c2ddb8c2258213005be80f/bab75379226159edc22588ae004b57ba!OpenDocument>.

¹⁵⁷ „ordinul nr. 201 din 12 mai 2003 privind aprobarea conceptului de educație a copiilor și tinerilor în rmn”, 2003, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://www.ulpmr.ru/ul/show/owOSP8ZHIZb952si6llzLQI5hbObAEF3HXus=>.

Conceptul de „educație patriotică” în regiunea transnistreană este de inspirație rusească. „Decretul” din 2003 al lui Igor Smirnov a fost aprobat la doi ani distanță după ce, în Federația Rusă, a fost adoptat un concept similar¹⁵⁸. Elementele centrale ale „educației militare-patriotice” din regiunea transnistreană, împrumutate din Federația Rusă, sunt: însușirea elementelor de pregătire militară de bază de la o vârstă timpurie și insuflarea unui sentiment de responsabilitate pentru soarta „patriei”. Pe lângă instruirea militară practică, copiii sunt pregătiți din punct de vedere psihologic de la vârste fragede pentru a fi implicați într-un război, prin lozinci promovate constant, cum ar fi: „slujirea patriei este o fericire și o onoare deosebită”¹⁵⁹.

Începând din 2017, odată cu înființarea unei „comisii pentru problemele educației patriotice și moral-spirituale a copiilor și tinerilor”, precum și cu elaborarea „conceptului de educație patriotică”, la inițiativa lui Vadim Krasnoselski, s-a acordat o atenție tot mai sporită „educației militare-patriotice”^{160,161}. De asemenea, a crescut nivelul de implicare a structurilor paramilitare și de forță transnistrene, cum ar fi așa-numitul „minister al apărării”, „minister al securității”, „minister al afacerilor interne”, în activitățile de „educație militară-patriotică” din școli și grădinițe. Un rol important au și organizațiile paramilitare formate din participanți la războiul moldo-rus din 1992, școlile militare, precum și asociațiile de tineret^{162,163}. Alți actori importanți în organizarea activităților „militare-patriotice” sunt clericii din cadrul eparhiei de Tiraspol și Dubăsari, Ambasada Rusiei în Moldova, Grupul Operativ de Trupe Ruse și Reprezentanța Rossotrudnicestvo în Republica Moldova^{164,165,166}.

În 2024, structurile paramilitare și de forță au beneficiat de 20% din bugetul regiunii transnistrene, echivalentul a peste 69 de milioane de dolari, în timp ce așa-numitul „minister al educației” și întregul sistem educațional au primit doar 7,51% din buget¹⁶⁷. Această distribuție subliniază că militarizarea regiunii reprezintă o prioritate. Beneficiind de o parte semnificativă din buget, structurile paramilitare și de forță exercită o influență considerabilă asupra domeniului

¹⁵⁸ <https://base.garant.ru/1584972/#friends>.

¹⁵⁹ „ministerul educației al rmn”, „ordinul nr. 68 din 01.02.2024 privind organizarea concursului republican «Slujirea Patriei – o onoare și o bucurie deosebită», 2024, accesat la 8 ianuarie 2025, https://minpros.gospmr.org/files/Molodej/DOViMP/2024/01.02.24_68.pdf.

¹⁶⁰ „președintele rmn”, „ordinul nr. 169 din 14 martie 2017 privind înființarea comisiei pentru probleme de educație patriotică și spirituală-morală a copiilor și tinerilor”, 2017, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/o-sozdaniy-komissii-po-voprosam-patrioticheskogo-i-duhovno-nravstvennogo-vospitaniya-detey-i-molodeji.html>.

¹⁶¹ Novosti Pridnestrovia, „activiștii civici au dezvoltat un concept pentru educația patriotică a tinerilor”, 2017, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/17-02-03/obshchestvenniki-razrabotali-koncepciyu-patrioticheskogo>.

¹⁶² structura paramilitară „armata de cazaci ai mării negre”, „tabără militară și antrenamente sportive ale armatei de cazaci ai mării negre”, 2024, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://kazaki-pmr.ru/v-strane/voenno-sportivnye-sbory-kazachat-chernomorskogo-kazachego-vojska-2024/>.

¹⁶³ structura paramilitară „uniunea apărătorilor Transnistriei”, „de la acordarea asistenței medicale la elementele de bază ale autoapărării: lecții pentru liceenii școlii nr. 6”, 2024, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://sz-pmr.org/news/vsk-bars-provel-zanimatelnye-uroki-dlya-gimnazistov/>.

¹⁶⁴ Novosti Pridnestrovia, „câștigătorii concursului «Fiii loiali ai Rusiei» premiați la Tiraspol”, 2024, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-07-05/v-tiraspole-nagradili-pobediteley-konkursa-rossii-vernnye-syny>.

¹⁶⁵ Novosti Pridnestrovia, „despre sublim și pământesc. președintele rmn s-a întâlnit cu clerul”, 2024, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-09-10/o-vozvysheennom-i-zemnom-prezident-pmr-vstretilsya-s-duhovenstvom>.

¹⁶⁶ Novosti Pridnestrovia, „tabăra «Steaua Roșie» a fost deschisă pentru tinerii membri ai armatei”, 2021, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/21-07-04/dlya-yunarmeycev-otkrylsva-lager-krasnaya-zvezda>.

¹⁶⁷ „sovietul suprem al rmn”, „legea rmn cu privire la bugetul republican pentru anul 2024 (versiune actualizată din 13.12.2024)”, accesat la 10 ianuarie 2025, <https://vspmr.org/legislation/laws/zakonodatelnie-akti-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-v-sfere-byudjetnogo-finansovogo-ekonomicheskogo-nalogovogo-zakonodatelstva/zakon-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-o-respublikanskom-byudjete-na-2024-god-.html>.

educațional. În ultimii ani, „ministerul securității”, sub conducerea lui Valeri Ghebos, implementează un „program de sponsorizare și patronaj” al instituțiilor de învățământ. În 2024, 25 de instituții de învățământ au luat parte la acest program, care constă în acordarea de sprijin material, dar și în implicarea directă a reprezentanților structurilor de forță în procesul educațional¹⁶⁸. Elevii acestor școli participă în mod regulat la lecții de îndoctrinare politică, întâlniri tematice cu reprezentanți ai diverselor structuri de forță transnistrene, precum și la tabere de pregătire militară^{169,170}. Astfel, structurile transnistrene se asigură că programul de învățământ este aliniat ideologiei promovate de Tiraspol, având totodată oportunitatea de a-și lărgi bazinul de recrutare.

În 2024, în discursul anual adresat de Vadim Krasnoselski, acțiunile de „educație patriotică, spirituală și morală” a tinerelor generații au fost incluse printre prioritățile stabilite pentru „ministerul dezvoltării digitale, comunicațiilor și mass-media”, „ministerul apărării”, „ministerul educației” și „ministerul securității”¹⁷¹. În prioritățile trasate pentru „ministerul educației”, pe lângă „activitățile patriotice” tradiționale, Krasnoselski a inclus elaborarea unui curs care să înglobeze următoarele teme: „fundamentele legale ale statalității rmn”, „formarea poporului transnistrean”, „războiul de pe Nistru”, „victoria în marele război patriotic din 1941–1945”, „implicarea transnistrenilor în marele război patriotic” și „Transnistria – un stat democratic și de drept”. Cursul va fi predat sistematic în instituțiile de învățământ de toate nivelurile¹⁷². La fel, subiectele din acest curs vor fi abordate într-o serie de emisiuni produse de „ministerul dezvoltării digitale” și de mass-media controlată.

Deși „educația militară-patriotică” vizează toate categoriile de vârstă, aceasta este orientată cu precădere către copii și tineri, începând de la nivelul preșcolar. În acest sens, sunt organizate tabere militare, competiții sportive-militare, întâlniri cu participanții la războiul moldo-rus din 1992 (denumite „lecții de curaj”), expoziții despre războiul din 1992 (prezentat ca „agresiunea pe scară largă a Moldovei”), festivități, concursuri de scriere și de desen, parade militare, prezentări de arme și vizite periodice la muzeele militare. Mass-media locală joacă un rol important în promovarea acestor activități, precum și a serviciului militar¹⁷³. Participarea la tabere militare și înscrierea în școlile militare este prezentată drept un privilegiu și o onoare, cu scopul de a spori prestigiul profesiilor militare.

O atenție sporită este acordată educației militare a copiilor fără îngrijire părintească^{174,175,176}. Angajații școlilor de tip internat organizează pentru preșcolari competiții sportive, proiecții de

¹⁶⁸ „ministerul securității al rmn”, „lecții de curaj și pace pentru școlari”, 2024, accesat la 10 ianuarie 2025, <http://mgb.gospmr.org/news/uroki-muzhestva-i-mira-dlya-shkolnikov/>.

¹⁶⁹ „ministerul securității al rmn”, „tabăra de antrenament de trei zile pentru tineri studenți”, 2024, accesat la 10 ianuarie 2025, <http://mgb.gospmr.org/news/trexdnevnye-sbory-s-yunymi-vospitannikami/>.

¹⁷⁰ „ministerul securității al rmn”, „prin paginile de istorie cu elevii școlii sponsorizate”, 2024, accesat la 10 ianuarie 2025, <http://mgb.gospmr.org/news/po-stranicam-istorii-s-uchenikami-podshefnoj-shkoly/>.

¹⁷¹ Novosti Pridnestrovia, 2024, „mesaj al președintelui rmn către autoritățile și administrația statului (transcriere)”, 2024, accesat la 2 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-01-22/poslanie-prezidenta-pmr-organam-gosvlasti-i-upravleniya>.

¹⁷² Novosti Pridnestrovia, „sarcini în domeniul educației și politicii de tineret”, 2024, accesat la 10 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-01-22/poslanie-prezidenta-pmr-zadachi-v-sfere-obrazovaniya-i-molodezhnoy>.

¹⁷³ Novosti Pridnestrovia, „educația patriotică”, accesat la 10 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/hash/patrioticheskoe-vospitanie>.

¹⁷⁴ școala de tip internat din Bender, „competițiile sportive la grădinița din orfelinatul din Bender”, 2023, accesat la 11 ianuarie 2025, https://detdompokr.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=345:l-----r-----&catid=1:2012-07-02-16-22-53&Itemid=16.

¹⁷⁵ Novosti Pridnestrovia, „excursie pentru elevi la unitatea militară”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-06-11/shkolnikam-proveli-ekskursiyu-v-voinskuyu-chast>.

filme cu tematică militară și discuții despre profesiile militare^{177,178,179}. Totodată, copiii fără îngrijire părintească sunt trimiși în tabere militare, unde sunt instruiți de reprezentanți ai structurilor paramilitare și de forță¹⁸⁰. În plus, aceștia vizitează frecvent muzeele militare, precum și sediile structurilor paramilitare și de forță din regiune. Acești copii, fiind excluși din societate și lipsiți de oportunități de integrare, sprijin afectiv și influență parentală directă, devin vulnerabili la manipulare și la recrutare forțată în structurile paramilitare din regiune. În Belarus, Federația Rusă și teritoriile ocupate temporar din Ucraina se observă, de asemenea, un accent deosebit pus pe educația militară a copiilor fără îngrijire părintească¹⁸¹.

Conform unui raport publicat de așa-numitul „minister al educației al rmn”, în anul 2023, în toate raioanele din regiunea transnistreană, au avut loc peste 1.400 de evenimente cu tematică „militară-patriotică”¹⁸². Un număr similar de activități a fost realizat și în 2024. Printre acțiunile desfășurate în 2024 se numără:

- implicarea a aproximativ 400 de copii cu vârste între 13 și 17 ani în competiția sportivă-militară „tânărul patriot al Transnistriei”, organizată de „ministerul afacerilor interne”¹⁸³. Competiția constă într-un test de istorie, realizarea de postere de propagandă pentru popularizarea serviciului militar, aruncarea grenadelor, trageri cu arme pneumatice și demontarea la viteză a unui kalașnikov AK-47. Competiția este organizată din 1993 și implică anual cel puțin 300 de elevi;
- 200 de elevi, cu vârste cuprinse între 10 și 18 ani, au participat la „tabăra militar-patriotică *Marte*”, unde au fost instruiți să asambleze și să dezasambleze arme, au învățat elementele de bază ale serviciului militar, au participat la exerciții de tragere și au luat parte la întâlniri cu participanți ai războiului moldo-rus din 1992¹⁸⁴. Tabăra este organizată din anul 2004 de organizația paramilitară „uniunea apărătorilor Transnistriei”¹⁸⁵;

¹⁷⁶ școala de tip internat din Bender, „moștenitorii victoriei”, 2023, accesat la 11 ianuarie 2025, https://www.detdompmr.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=355:l-r&catid=1:2012-07-02-16-22-53&itemid=16.

¹⁷⁷ școala de tip internat din Tiraspol, „educația patriotismului”, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://domrebenka.idknet.com/index159.html>.

¹⁷⁸ „ministerul protecției sociale al rmn”, „o lună de educație militară-patriotică a avut loc la școala de tip internat din Parcani”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, https://minsoctrud.gospmr.org/news/v_gou_parkanskaya_srednyaya_obscheobrazovatelnyaya_shkola_internat_proshel_mesyachnik_voenno-patrioticheskogo_vospitaniya.html.

¹⁷⁹ „ministerul protecției sociale al rmn”, „concurs «Hai, băieți» la școala de tip internat din Parcani pentru orfani și copii rămași fără îngrijire părintească”, 2019, accesat la 11 ianuarie 2025, https://minsoctrud.gospmr.org/news/konkurs_a_nu-ka_parni_v_gou_popenkskaya_shkola-internat_dlya_detey-sirot_i_detey_ostavshihsy_a_bez_popecheniya_roditeley.html.

¹⁸⁰ Novosti Pridnestrovia, „tabăra de pregătire «Scout» a unit tineri patrioți”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-10-21/uchebno-trenirovochnyy-slet-razvedchik-obedinil-yunyh-patriotov>.

¹⁸¹ Radio Europa Liberă, „Belarus intensifică pregătirea «militară-patriotică» pentru orfani și alți copii vulnerabili”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://www.rferl.org/a/belarus-children-orphans-crackdown-military-camps/33094165.html>.

¹⁸² „guvernul rmn”, „deputații au revizuit un raport privind situația copiilor din Transnistria pentru anul 2023 și au aprobat măsuri pentru îmbunătățirea situației”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://government.gospmr.org/deputaty-rassmotreli-doklad-o-polozhenii-detey-v-pridnestrove-za-2023-god-i-utverdili-mery-po-uluchsheniyu-situaczi/>.

¹⁸³ „guvernul rmn”, „tânărul patriot al Transnistriei – 2024”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://government.gospmr.org/yunyj-patriot-pridnestrovya-2024/>.

¹⁸⁴ structura paramilitară „uniunea apărătorilor Transnistriei”, „tabăra *Mars-Bars* a început”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://sz-pmr.org/news/startoval-detskij-lager-mars-bars/>.

¹⁸⁵ „sovietul suprem al rmn”, „tabăra militar-patriotică *Marte* într-un nou format”, 2020, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://vspmr.org/news/supreme-council/voenno-patrioticheskij-lageri-mars-v-novom-formate.html>.

- peste 100 de elevi au participat la concursul de tragere cu armă pneumatică „patriot-2024”¹⁸⁶. Evenimentul are scopul de a promova pregătirea elevilor pentru serviciul militar¹⁸⁷;
- aproape 100 de elevi, inclusiv din școli de tip internat, au luat parte la o tabără de instruire militară, unde au participat la antrenamente și au învățat să utilizeze drone și arme¹⁸⁸;
- aproape 300 de elevi și studenți au participat la alte patru tabere „militare-patriotice”, organizate de structura paramilitară „armata de cazaci ai mării negre”, în colaborare cu Universitatea „Taras Șevcenko” din Tiraspol^{189,190};
- sute de elevi au participat la lecții de îndoctrinare politică, expoziții de arme, precum și la turnee de tragere cu arme pneumatice^{191,192,193,194}. Lecțiile de îndoctrinare politică sunt susținute inclusiv de liderii structurilor transnistrene, în cadrul programului „dialog de la egal la egal”, preluat din Federația Rusă. O astfel de lecție, despre cel de-Al Doilea Război Mondial, susținută de Vadim Krasnoselski, a reunit 700 de copii și tineri¹⁹⁵.
 - Un rol important în organizarea acestor activități au organizațiile paramilitare, cum ar fi „uniunea apărătorilor Transnistriei”, mișcarea „moștenitorii victoriei” și „armata de cazaci ai mării negre”, formate din participanți ai războiului moldo-rus din 1992. Liderul mișcării „moștenitorii victoriei”, Igor Buga, se regăsește în lista ucraineană „Mirotvoreț”¹⁹⁶. Activitățile desfășurate de aceste structuri paramilitare sunt sponsorizate de liderul regiunii, Vadim Krasnoselski¹⁹⁷. Anual, mișcarea „moștenitorii victoriei” și „armata de cazaci ai mării negre” realizează peste 100 de activități în școlile din regiunea transnistreană, în baza unui acord semnat cu „ministerul educației al rmn”¹⁹⁸.

¹⁸⁶ „ministerul educației al rmn”, „Patriot-2024”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://www.minpros.gospmr.org/news/12895>.

¹⁸⁷ „ministerul educației al rmn”, „La Tiraspol s-a desfășurat concursul republican de tragere cu pușcă cu aer comprimat «Patriot-2023», 2023, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://minpros.gospmr.org/news/12485>.

¹⁸⁸ „ministerul apărării al rmn”, „cadeții Suvorov sunt câștigătorii taberei de antrenament de primăvară «Scout-2024», 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://mopmr.org/?p=67840>.

¹⁸⁹ structura paramilitară „armata de cazaci ai mării negre”, „eveniment patriotic de ziua copilului”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://kazaki-pmr.ru/kultura/patrioticheskoe-meroprijatie-ko-dnju-zashhity-detej/>.

¹⁹⁰ structura paramilitară „armata de cazaci ai mării negre”, „tabără militară și antrenamente sportive ale armatei de cazaci ai mării negre”, 2024, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://kazaki-pmr.ru/v-strane/voenno-sportivnye-sbory-kazachat-chernomorskogo-kazachego-vojska-2024/>.

¹⁹¹ „sovietul suprem al rmn”, „copiilor despre război”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://www.vspmr.org/news/supreme-council/detyam-o-voyne.html>.

¹⁹² structura paramilitară „armata de cazaci ai mării negre”, „educația tinerilor”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://kazaki-pmr.ru/molodezh/vospitanie-molodezhi/>.

¹⁹³ structura paramilitară „armata de cazaci ai mării negre”, „o lecție de curaj pentru studenți”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://kazaki-pmr.ru/molodezh/urok-muzhestva-dlja-studentov/>.

¹⁹⁴ structura paramilitară „armata de cazaci ai mării negre”, „turneu de tragere”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://kazaki-pmr.ru/molodezh/turnir-po-strelbe-2/>.

¹⁹⁵ Novosti Pridnestrovia, „Vadim Krasnoselski a ținut o lecție deschisă despre marele război patriotic”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-04-19/vadim-krasnoselskiy-provel-otkrytyy-urok-o-velikoy-otechestvennoy>.

¹⁹⁶ Centrul de Cercetare Mirotvoreț, „Igor Semenovici Buga”, 2022, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://myrotvorets.center/criminal/buga-igor-semenovich/>.

¹⁹⁷ Novosti Pridnestrovia, „Clubul sportiv militar «Bars» a primit un grant prezidențial”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-05-20/voenno-sportivnyy-klub-bars-poluchil-prezidentskiy-grant>.

¹⁹⁸ Novosti Pridnestrovia, „moștenitorii victoriei intenționează să reia mișcarea de tineret în instituțiile de învățământ ale republicii”, 2018, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/18-12-24/nasledniki-pobedy-namereny-vozobnovit-molodezhnoe-dvizhenie-v?page=2>.

- sute de elevi din clasele primare și gimnaziale au luat parte la excursii la muzeele militare din regiune, organizate de „ministerul apărării” și „ministerul securității”^{199,200}. Unul dintre subiectele frecvent abordate este războiul moldo-rus din 1992, descris ca „agresiunea Moldovei împotriva poporului transnistrean”;
- mii de elevi de diferite vârste au luat parte la festivități, proiecții de filme și concursuri cu caracter „militar-patriotic”²⁰¹. Aceste evenimente sunt organizate lunar în toate raioanele din regiunea transnistreană. Concursurile de desen sau de scriere abordează tematici precum: „Slujirea patriei este o bucurie și o onoare deosebită” și „Țara mea este Transnistria”^{202,203,204,205};
- 200 de copii din grădinițele din Bender au participat la un marș dedicat aniversării a 80-a de la eliberarea orașului de sub regimul fascist. Preșcolarii au executat exerciții de instrucție militară, au recitat lozinci cu tentă militară-patriotică și au defilat în uniforme militare²⁰⁶;
- peste 4.300 de elevi din clasele a 10-a și a 11-a studiază două ore pe săptămână disciplina obligatorie „Bazele securității vieții/Pregătirea militară inițială”^{207,208}. Potrivit curriculumului, elevii trebuie să dobândească următoarele cunoștințe și competențe: aplicarea tehnicilor militare, cum ar fi deplasarea în condiții de luptă și aruncarea grenadelor, mânuirea armelor, executarea diverselor tipuri de comenzi, utilizarea echipamentelor de protecție și acordarea primului ajutor în situații de urgență militară. De asemenea, se studiază componentele tehnice ale armelor, sarcinile unui soldat în luptă și caracteristicile vehiculelor blindate. În cadrul disciplinei, sunt abordate și subiecte precum structura sistemului paramilitar din regiune, rolul diferitelor structuri de forță, războiul moldo-rus din 1992, beneficiile oferite militarilor și istoria forțelor armate ale Federației Ruse²⁰⁹.

¹⁹⁹ „ministerul securității al rmn”, „muzeul de istorie al armatei de cazaci ai mării negre: excursii pentru școlari”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <http://mgb.gospmr.org/news/muzej-istorii-chernomorskogo-kazachego-vojska-ekskursiya-dlya-shkolnikov/>.

²⁰⁰ Novosti Pridnestrovia, „școlari din capitală au vizitat muzeul forțelor armate ale rmn”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-04-13/stolichnye-shkolniki-pobyvali-v-muzee-vooruzhennyh-sil-pmr>.

²⁰¹ Novosti Pridnestrovia, „melodiile primăverii victorioase au răsunat în Tiraspol”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-04-05/pesni-pobednoy-vesny-zvuchali-v-tiraspole>.

²⁰² „ministerul educației al rmn”, „10 câștigători ai concursului «Slujirea patriei este o bucurie și o onoare deosebită!»”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://minpros.gospmr.org/news/12955>.

²⁰³ „ministerul educației al rmn”, „s-a desfășurat primul tur de calificare al concursului „țara mea – Transnistria mea”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://minpros.gospmr.org/news/12872>.

²⁰⁴ structura paramilitară „armata de cazaci ai mării negre”, tabăra de antrenament „Scout”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://kazaki-pmr.ru/molodezh/uchebno-trenirovochnyj-slet-razvedchik/>.

²⁰⁵ structura paramilitară „armata de cazaci ai mării negre”, <https://kazaki-pmr.ru/molodezh/kazachata-na-slete-razvedchik-2024/>

²⁰⁶ Novosti Pridnestrovia, „cazaci tineri la scout-2024”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-08-22/v-benderah-proshyol-marsh-pravnukov-salyut-pradedu>.

²⁰⁷ Novosti Pridnestrovia, „statistici: ministrul educației i-a raportat președintelui câți elevi au început anul școlar”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-09-09/statistika-nachala-uchebnogo-goda-glava-minprosa-rasskazala>.

²⁰⁸ „ministerul educației al rmn”, „ordinul nr. 693 din 2022 privind aprobarea curriculumului instituțiilor de învățământ care implementează programul educațional de bază al învățământului secundar general”, 2022, accesat la 12 ianuarie 2025, <http://www.minjust.gospmr.org/oo/Publication.nsf/805c7c76d1c2ddb8c2258213005be80f/bab75379226159edc22588ae004b57ba!OpenDocument>.

²⁰⁹ „ministerul educației al rmn”, „ordinul nr. 44 din 19.01.2023 privind aprobarea programului cursului «pregătirea militară de bază»”, 2023, accesat la 12 ianuarie 2025, https://minpros.gospmr.org/files/NormAkt/Ministr/2021/2023_01_19_02-06_44.pdf.

Un rol important în militarizarea regiunii transnistrene au școlile militare, care au beneficiat de mai multe investiții după ce Vadim Krasnoselski a devenit liderul regiunii²¹⁰. În regiune funcționează două școli militare de tip internat, care pregătesc militari începând cu vârsta de 10 ani: „corpul de cadeți republican Grigori Potemkin-Tavriceski” și școala militară „Suvorov”. Prima structură paramilitară este subordonată „ministerului afacerilor interne”, iar a doua „ministerului apărării”. „Corpul de cadeți republican Grigori Potemkin-Tavriceski” a fost înființat în 2002 și, până în 2024, a pregătit peste 500 de absolvenți²¹¹. Din 2020, școala de cadeți a început să recruteze și fete. La 1 ianuarie 2024, în cadrul acestei structuri paramilitare erau înscriși 181 de cadeți, dintre care 126 de băieți și 55 de fete²¹². Mai mult de o treime dintre aceștia sunt copii fără îngrijire părintească, copii proveniți din familii numeroase sau defavorizate²¹³.

În 2017, la inițiativa lui Vadim Krasnoselski, a fost înființată școala militară „Suvorov”, în baza modelului școlilor militare din Federația Rusă. În 2024, aproape 300 de elevi, cu vârste între 10 și 18 ani, au fost înscriși în această structură paramilitară, inclusiv copii din Federația Rusă și UTA Găgăuzia²¹⁴. Pentru a recruta mai mulți elevi, anual se organizează vizite și întâlniri cu copii din alte școli și cu părinții acestora, în special din familii defavorizate²¹⁵. Prioritate la înscriere au copiii rămași fără îngrijire părintească, copiii din familii dezavantajate și copiii personalului din structurile paramilitare²¹⁶. După absolvirea școlilor, majoritatea elevilor se înrolează în „institutul militar al ministerului apărării”, „institutul de drept al ministerului afacerilor interne” sau în structurile paramilitare și de forță²¹⁷. Din 2008 până în prezent, peste 8.000 de tineri au absolvit cursurile „institutului militar” din Tiraspol²¹⁸.

Combaterea „extremismului” și promovarea familiei tradiționale

Pe lângă militarism, „educația patriotică” în regiunea transnistreană cuprinde și alte două componente: combaterea „extremismului” și promovarea valorilor familiei tradiționale. Anual, „ministerul securității” și „ministerul afacerilor interne” organizează concursuri de scriere și de desen, precum și întâlniri cu elevi din diferite raioane ale regiunii pentru a discuta despre extremism și terorism. Conform unui ordin semnat de „ministerul educației al rmn”, lecțiile pentru

²¹⁰ Novosti Pridnestrovia, „noua clădire a institutului militar a fost deschisă la Tiraspol”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-12-25/novoe-zdanie-voennogo-instituta-otkryli-v-tiraspole>.

²¹¹ „ministerul afacerilor interne”, „corpul de cadeți republican a primit oaspeți”, 2024, accesat la 12 ianuarie 2025, <https://www.mvdpmr.org/novosti/obr-uchr/nov-rkk/42731-rkk-prinyali-gostej.html>.

²¹² „guvernul rmn”, „deputații au revizuit un raport privind situația copiilor din Transnistria pentru anul 2023 și au aprobat măsuri pentru îmbunătățirea situației”, 2024, accesat la 11 ianuarie 2025, <https://government.gospmr.org/deputaty-rassmotreli-doklad-o-polozhenii-detej-v-pridnestrove-za-2023-god-i-utverdili-mery-po-uluchsheniyu-situaczii/>.

²¹³ „ministerul afacerilor interne”, „istoria corpului de cadeți republican”, accesat la 13 ianuarie 2025, <https://mvdpmr.org/podrazdeleniya-mvd/gou-rkk/o-korpuse/25577-istoriya-rkk.html>.

²¹⁴ „președintele rmn”, „președintele a felicitat școala militară «Suvorov» pentru al cincilea său jubileu și a înmănat diplomele”, 2024, accesat la 13 ianuarie 2025, <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/prezident-pozdravil-tsvu-s-pyatim-yubileynim-vipuskom-i-vruchil-attestatii-suvorovtsam-medalistam.html>.

²¹⁵ „structura paramilitară școala militară Suvorov”, „ziua porților deschise la școala militară Suvorov”, 2024, accesat la 13 ianuarie 2025, <https://www.tsvu.idknet.com/index.php/2834-v-suvorovskom-uchilishche-proshel-den-otkrytykh-dverej69>.

²¹⁶ „structura paramilitară școala militară Suvorov”, „reguli de admitere”, accesat la 13 ianuarie 2025, <https://www.tsvu.idknet.com/index.php/postupayushchim/2386-pravila-priema>.

²¹⁷ Novosti Pridnestrovia, „școala militară Suvorov din Tiraspol are 5 ani”, 2022, accesat la 13 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/22-02-02/tiraspolkomu-suvorovskom-voennomu-uchilishchu-5-let>.

²¹⁸ „președintele rmn”, „comandantul-șef a participat la ceremonia de punere în funcțiune a noii clădiri a institutului militar”, 2024, accesat la 13 ianuarie 2025, <https://president.gospmr.org/press-sluzhba/novosti/glavnokomanduyushchiy-prinyal-uchastie-v-tseremonii-sdachi-v-ekspluatatsiyu-novogo-zdaniya-voennogo-instituta.html>.

prevenirea manifestărilor extremiste și a terorismului sunt desfășurate trimestrial în școlile din regiune²¹⁹. În cadrul acestor lecții, elevilor li se transmite ideea că regiunea transnistreană este ținta serviciilor secrete occidentale și moldovenești, care urmăresc recrutarea tinerilor în calitate de spioni pentru a obține informații despre structurile paramilitare și militarii ruși, precum și pentru a distruge așa-numita „rmn”²²⁰. O altă narațiune promovată în cadrul acestor lecții este că orice acțiune prin care se contestă legalitatea și legitimitatea așa-numitei „rmn” constituie un atac asupra Federației Ruse. De asemenea, elevilor le sunt prezentate istoriile locuitorilor regiunii transnistrene care sunt privați de libertate pentru așa-numitele „acte de extremism” și „trădare de patrie”. „Educația patriotică” a minorilor, în scopul „combaterii extremismului și terorismului”, este desfășurată inclusiv în rândul elevilor din învățământul primar, al copiilor rămași fără îngrijire părintească, precum și al minorilor aflați în centrele de detenție^{221, 222}.

Așa-numita „luptă împotriva extremismului” este, de fapt, un instrument de presiune utilizat de structurile transnistrene pentru a suprima libertatea de exprimare și orice opoziție față de statu-quoul existent²²³. În baza așa-numitei „legislații privind combaterea extremismului”, din 2015 până în prezent, structurile transnistrene au deschis „dosare penale” împotriva a cel puțin 16 persoane, dintre care unele au fost deținute ilegal în condiții inumane²²⁴. Aceste persoane au fost acuzate de mesaje și acțiuni catalogate drept „extremiste”, care, în realitate, reprezentau critici la adresa liderilor regiunii, exprimate fie pe rețelele de socializare, fie în discuții private, fie prin demersuri ce scoteau la iveală abuzurile comise de aceștia. În hotărârile pronunțate de CtEDO în cazuri ce implică reclamanți din regiunea transnistreană, care au fost privați de libertate pentru „instigare la extremism”, s-au constatat încălcări ale dreptului de a nu fi supus torturii (articolul 3), dreptului la libertate (articolul 5, § 1), dreptului la o justiție echitabilă (articolul 6, § 1) și dreptului la un remediu efectiv (articolul 13). Cea mai recentă hotărâre a CtEDO într-un caz de detenție ilegală pentru acuzații de „extremism” a fost pronunțată pe 20 februarie 2024, în cauza *Lypovchenko și Halabudenco v. Republica Moldova și Federația Rusă*²²⁵.

Promovarea valorilor familiei tradiționale sub paravanul „educației patriotice” a devenit o altă direcție prioritară pentru structurile transnistrene în ultimii ani, pe măsură ce Federația Rusă a intensificat atacurile asupra valorilor liberale și progresiste, inclusiv din zona LGBTQI+. Liderul regiunii transnistrene, Vadim Krasnoselski, a desemnat anul 2024 „anul valorilor familiei”, după ce

²¹⁹ „ministerul educației al rmn”, „ordinul nr. 1050 din 06.11.2020 privind implementarea planului de activități și evenimente în cadrul strategiei de combatere a extremismului pentru anii 2020–2026”, 2020, accesat la 13 ianuarie 2025, <https://minpros.gospmr.org/files/Molodej/NPB-V/1050061120.pdf>.

²²⁰ „școala electronică a Transnistriei”, „lecție: extremism și terorism în rmn în 2024”, 2024, accesat la 14 ianuarie 2025, <https://edu.gospmr.org/course/view.php?id=23395§ion=2>.

²²¹ „ministerul securității al rmn”, „problema principală a secolului XXI a fost discutată cu școlari”, 2024, accesat la 14 ianuarie 2025, <http://mgb.gospmr.org/news/o-glavnoj-probleme-21-veka-govorili-so-shkolnikami/>.

²²² școala de tip internat din Bender, „activitate educațională în școala de tip internat «Împreună împotriva terorismului și extremismului»”, 2024, accesat la 14 ianuarie 2025, https://detdompmr.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=379:-l-r&catid=1:2012-07-02-16-22-53&Itemid=16.

²²³ Promo-LEX, „Document de opinie. Radiografia ultimilor 17 ani de «combatere a extremismului» în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”, 2024, accesat la 14 ianuarie 2025, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2024/06/Radiografia-ultimilor-17-ani-de-%E2%80%9Ecombatere-a-extremismului%E2%80%9D-%C3%AEn-regiunea-transnistrean%C4%83-a-Republicii-Moldova.pdf>.

²²⁴ Zona de Securitate, „Rezervația tăcerii: Cronica represiei sub pretextul luptei împotriva extremismului”, 2024, accesat la 15 ianuarie 2025, https://zonadesecuritate.md/ru/reserve-of-silence-chronicles-of-repression-under-the-pretext-of-combating-extremism/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMATAAR36d8whqSq82nSOC02fp8QWeKB-IFsHUJq9N0uU0n0E175672ZpUNDVB6A_aem_sBNWlseFt-XbHcdsMYtIlg.

²²⁵ CtEDO, *Cauza Lypovchenko și Halabudenco c. Republicii Moldova și a Rusiei*, 2024, accesat la 15 ianuarie 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-231078%22%7D>.

o decizie similară a fost adoptată în Federația Rusă²²⁶. Programul activităților a fost dedicat în special grădinițelor și școlilor, incluzând conferințe, evenimente festive, concursuri de scriere și de desen, precum și reportaje difuzate în mass-media locală²²⁷. Mai mult, așa-numitul „guvern al rmn”, condus de Aleksandr Rosenberg, a propus modificarea a șase „legi”, inclusiv a „codului contravențional”, pentru a introduce sancțiuni împotriva „propagandei LGBT”, precum și împotriva „negării sau lipsei de respect” față de valorile familiei tradiționale²²⁸.

Atenția sporită pe care structurile transnistrene o acordă agendei „valorilor familiei tradiționale” este justificată prin invocarea unor presupuse amenințări la adresa securității morale și psihice a societății din regiunea transnistreană, precum și prin necesitatea de a proteja tânăra generație de „influențe externe distructive”²²⁹. În practică, promovarea acestei agende conservatoare are ca scop prezentarea căsătoriei și crearea familiilor numeroase drept o obligație patriotică și o condiție esențială pentru construirea unui „stat puternic”^{230, 231}.

Urmând exemplul Federației Ruse²³², în 2015, structurile transnistrene au inclus componenta valorilor tradiționale în curriculumul școlar prin discipline precum „Fundamentele culturii ortodoxe”, „Fundamentele morale ale vieții de familie” și „Fundamentele culturii spirituale și morale ale poporului transnistrean”²³³. În 2024, aproape 600 de elevi au studiat disciplina „Fundamentele culturii ortodoxe”²³⁴. În cadrul acestor discipline sunt abordate și subiecte precum: „apărarea patriei”, „Transnistria este patria noastră” și „dragostea și respectul față de patrie”.

Eparhia de Tiraspol și Dubăsari are un rol important în promovarea valorilor familiale tradiționale și a „educației militare-patriotice” în școlile și grădinițele din regiune²³⁵. Reprezentanții eparhiei colaborează frecvent cu organizații și structuri paramilitare, cum ar fi „armata tineretului”, „ministerul apărării”, „institutul militar din Tiraspol”, „școala militară Suvorov”, „uniunea apărătorilor Transnistriei”, mișcarea „moștenitorii victoriei” și „armata de cazaci ai mării negre”^{236, 237}. Sunt organizate evenimente care promovează ideea că o căsătorie reprezintă un act de

²²⁶ Novosti Pridnestrovia, „În Transnistria, 2024 a fost declarat Anul Valorilor Familiei”, 2023, accesat la 15 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/23-11-28/v-pridnestrove-2024-y-obyavlen-godom-semeynyh-cennostey>.

²²⁷ „guvernul rmn”, „ordinul nr. 26r din 22 ianuarie 2024 privind aprobarea planului republican de activități pentru desfășurarea în anul 2024 a Anului Valorilor Familiei”, 2024, accesat la 16 ianuarie 2025, <https://government.gospmr.org/wp-content/uploads/2024/03/rasp.-%E2%84%96-26r-ot-22.01.2024g.pdf>.

²²⁸ „guvernul rmn”, „ordinul nr. 25r din 22 ianuarie 2024”, 2024, accesat la 16 ianuarie 2025, https://minpros.gospmr.org/files/Report/22.01.24_25p.pdf.

²²⁹ „guvernul rmn”, „Păstrarea valorilor tradiționale ale familiei este o prioritate a statului”, 2024, accesat la 16 ianuarie 2025, <https://government.gospmr.org/sohranenie-tradiczionnyh-semejnyh-czennostej-prioritet-gosudarstva/>.

²³⁰ Universitatea „Taras Șevcenko” din Tiraspol, „O familie sănătoasă este fundamentul societății transnistrene”, 2024, accesat la 16 ianuarie 2025, <http://spsu.ru/news/6742-igu>.

²³¹ Novosti Pridnestrovia, „La Tiraspol a avut loc o conferință educațională dedicată valorilor familiei”, 2024, accesat la 16 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-12-10/v-tiraspole-proshla-prosvetitel'skaya-konferenciya>.

²³² Novaya Gazeta Europe, „Copiii lui Putin. Cum încearcă statul să însușească școlărilor ruși versiunea sa despre valorile familiei”, 2024, accesat la 16 ianuarie 2025, <https://novayagazeta.eu/articles/2024/09/27/putins-children-en>.

²³³ „școala electronică a Transnistriei”, „cursuri”, accesat la 16 ianuarie 2025, <https://edu.gospmr.org/course/index.php?categoryid=2>.

²³⁴ Novosti Pridnestrovia, „ministerul educației a discutat despre cooperarea cu Eparhia Tiraspol-Dubăsari”, 2024, accesat la 16 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-09-17/v-minprose-obsudili-sotrudnichestvo-s-tiraspol'sko-dubossarskoy>.

²³⁵ Novosti Pridnestrovia, „Episcopia elaborează un plan de evenimente pentru Anul Valorilor Familiei”, 2024, accesat la 16 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-01-17/v-eparhii-razrabatyvayut-plan-meropriyatiy-k-godu-semeynyh>.

²³⁶ Novosti Pridnestrovia, „Acordul dintre ministerul apărării și Eparhia Tiraspol-Dubăsari este implementat în practică”, 2018, accesat la 16 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/18-01-16/soglashenie-minoborony-i-tiraspol'sko-dubossarskoy-eparhii?page=1>

patriotism și un angajament de loialitate față de „stat”. În 2024, în cadrul întâlnirilor cu Vadim Krasnoselski și cu diverse structuri transnistrene, reprezentanții eparhiei au solicitat consolidarea colaborării cu instituțiile de învățământ de toate nivelurile. De asemenea, aceștia au propus familiarizarea preșcolarilor cu noțiunile de bază ale ortodoxiei și în elementele „statalității” așa-numitei „rmn”, cu scopul de a le insufla respectul față de „stat”²³⁸.

²³⁷ Novosti Pridnestrovia, „ministerul apărării și Eparhia Tiraspol-Dubăsari au susținut o masă rotundă”, 2024, accesat la 16 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-02-29/ministerstvo-oborony-i-tiraspolsko-dubossarskaya-eparhiya-proveli>.

²³⁸ Novosti Pridnestrovia, „despre sublim și pământesc. președintele rmn s-a întâlnit cu clerul”, 2024, accesat la 9 ianuarie 2025, <https://novostipmr.com/ru/news/24-09-10/o-vozyshennom-i-zemnom-prezident-pmr-vstretilsya-s-duhovenstvom>.

Concluzii

I. Dreptul la libertate și securitate

Regiunea transnistreană este marcată de un mediu opresiv, cu detenții ilegale și lipsa accesului la un proces echitabil. Raportul *Freedom in the World 2024* confirmă încălcările grave ale drepturilor fundamentale și vulnerabilitatea locuitorilor în fața structurilor transnistrene.

Absența unor date publice despre organizarea și funcționarea „penitenciarelor” (capacitate, condiții de trai, mecanisme independente de monitorizare) și refuzul constant al structurilor transnistrene de a răspunde cererilor de informații consolidează suspiciunile privind abuzurile.

Analiza datelor disponibile relevă rata ridicată a încarcerării în stânga Nistrului (aproximativ 392 de deținuți/100.000 de locuitori), de 1,67 ori mai mare decât în dreapta Nistrului și de peste trei ori peste media europeană.

„Arestul preventiv” este aplicat automat, cu o pondere de 21,4% din totalul deținuților (față de 16,93% în dreapta Nistrului), reflectând un cadru lipsit de garanții procedurale. În plus, „arestul administrativ” a crescut cu 22,55% între 2022 și 2023, sporind supraaglomerarea și riscul de abuz. BPR are un mandat esențial în monitorizarea situației drepturilor omului în regiune, însă capacitatea instituțională redusă și lipsa unor mecanisme funcționale de colectare/analiză a datelor subminează eforturile de documentare și raportare a încălcărilor.

Numărul foarte mic de victime care s-au adresat BPR (doar 18 în 2024) indică neîncredere și absența unor instrumente clare de sprijin (call-centru, linie fierbinte). Deși regimul de la Tiraspol refuză cooperarea, se impun soluții alternative pentru a investiga încălcările, inclusiv prin surse indirecte (victime, martori, ONG-uri locale). Refuzul Federației Ruse de a recunoaște controlul efectiv asupra regimului transnistrean și necooperarea structurilor locale perpetuează un vid juridic. Impunitatea se manifestă prin lipsa totală de transparență, prin necenzurarea abuzurilor și prin restricțiile impuse asupra accesului la informații ori monitorizarea internațională. Abordarea reactivă a autorităților de la Chișinău și lipsa unei strategii instituționale robuste fac dificilă protejarea drepturilor fundamentale în stânga Nistrului.

II. Dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentelor inumane sau degradante

Maltratarea deținuților în secțiile de „miliție” sau în „penitenciare” continuă să fie raportată în 2024, fără vreo implementare reală a recomandărilor experților ONU (Thomas Hammarberg).

Victimele asistate de Promo-LEX prezintă dovezi ale tratamentelor inumane, inclusiv episoade de tortură și lipsa asistenței medicale. „Standardul transnistrean” de 2 m² per deținut (față de 4 m² recomandat de CPT) generează supraaglomerare, favorizând răspândirea bolilor și violențele. Lipsa fondurilor pentru îmbunătățirea condițiilor și refuzul de a crește norma minimă de spațiu (în pofida recunoașterii oficiale a problemei) amplifică încălcările.

Există o discrepanță majoră între sumele alocate pentru servicii medicale și numărul real de deținuți: doar 11,74 USD anual/deținut, comparativ cu 148 USD în dreapta Nistrului. Investițiile de 23 de ori mai mari în clădirile administrative (aproximativ 392.434 USD) decât în spațiile de cazare (17.317 USD) confirmă neglijarea sistematică a condițiilor de detenție.

„Procuratura” locală recunoaște absența medicilor psihiatri, a personalului calificat și imposibilitatea aplicării tratamentelor forțate, fiind lipsită de un plan de remediere.

Lipsește transparența privind numărul și condițiile „izolatoarelor de detenție provizorie”, unele amplasate în subsoluri ale „miliției”. Detenția preventivă poate fi menținută 10 zile/lună în același loc, fără supraveghere independentă.

Restricțiile privind depunerea plângerilor (controlul automat și cenzura de către administrație) fac raportarea abuzurilor aproape imposibilă. Rapoartele oficiale ce se laudă cu „lipsa plângerilor” ascund, de fapt, un climat de frică și cenzură totală.

În contextul lipsei de spațiu și a infrastructurii minime, așa-numitele „legi” permit, în „cazuri excepționale”, ca minorii să fie deținuți împreună cu adulții, contrar Convenției ONU privind drepturile copilului și Regulilor Mandela.

Normele disciplinare interne prevăd inclusiv izolarea minorilor până la 5 zile, ceea ce contravine standardelor internaționale privind protecția copilului.

Pentru schimbarea situației, se impun măsuri imediate și coordonate la nivel național și internațional, care să includă: presiune diplomatică pentru acces liber la informații și monitorizare independentă, consolidarea capacităților instituționale ale Republicii Moldova și crearea unui cadru clar de protecție pentru victime. Doar astfel se poate garanta respectarea drepturilor fundamentale și se poate stopa climatul de frică și impunitate din stânga Nistrului.

III. Libertatea de circulație

Situația libertății de circulație în și dinspre regiunea transnistreană a rămas, pe parcursul anului 2024, la fel de complicată și tensionată, marcând o serie de încălcări și abuzuri exercitate de către structurile transnistrene. În pofida multiplelor demersuri ale autorităților constituționale și ale organizațiilor internaționale, cetățenii Republicii Moldova, fermierii din raionul Dubăsari, jurnaliștii, cadrele didactice, elevii și reprezentanții misiunilor diplomatice continuă să suporte consecințele unui regim de impunitate și ale unei rețele vaste de bariere și puncte de control ilegale. Sub pretextul așa-numitului „cod de alertă teroristă”, Tiraspolul a consolidat și a extins barierele instituite încă din perioada pandemiei, creând dificultăți semnificative în deplasarea persoanelor și a mijloacelor de transport. Această rețea de posturi de control servește drept instrument de colectare de taxe ilegale și de intimidare a persoanelor, generând riscuri constante de rețineri arbitrare.

Intrarea în vigoare a noului Cod vamal al Republicii Moldova în 2024 a declanșat noi acțiuni abuzive din partea Tiraspolului, care a introdus taxe ilegale de tip vamal și a limitat accesul fermierilor la terenuri și depozite. În consecință, agricultorii au suferit pierderi financiare și și-au văzut restrânsă activitatea, fiind adesea obligați să plătească sume consistente la trecerea producției peste linia administrativă. Pe lângă măsurile de compensare oferite de autoritățile de la Chișinău, sunt necesare alte forme de protecție și sprijin, pentru a veni în ajutorul fermierilor care nu își pot onora obligațiile financiare din cauza abuzurilor comise de structurile transnistrene.

Pe lângă taxele ilegale impuse fermierilor și agenților economici, Tiraspolul continuă să aplice „taxa de drum” și a introdus o „taxă-viniată” suplimentară pentru locuitorii satului Doroțcaia și pentru

transportul anumitor categorii de mărfuri cu masa de peste 18 tone. Acest ansamblu de obstacole tarifare amplifică povara financiară asupra deținătorilor de terenuri și a operatorilor economici.

Cazurile de reținere și interogare a jurnaliștilor, scriitorilor și reprezentanților societății civile din 2024 reflectă consolidarea monopolului informațional și aprofundarea izolaționismului. Practica declarării drept „indezirabili” a jurnaliștilor, oamenilor de cultură și activiștilor civici a devenit un mijloc de persecuție, împiedicând accesul în regiune și limitând drastic libertatea de exprimare și informare.

Eforturile fragmentate și abordarea adesea reactivă a autorităților constituționale subliniază necesitatea unei cooperări interinstituționale robuste și a unei strategii clare pentru Zona de Securitate și regiunea transnistreană. Lipsa unei instituții cu competențe și resurse suficiente, care să coordoneze toate aspectele legate de drepturile omului și de regimul impus de Tiraspol, perpetuează vulnerabilitatea cetățenilor din stânga Nistrului.

Abuzurile comise împotriva fermierilor, profesorilor, elevilor, jurnaliștilor și locuitorilor din Zona de Securitate demonstrează că libertatea de circulație rămâne un drept fundamental încălcat sistematic. În același timp, presiunile economice, limitarea accesului la servicii publice și la justiție, precum și controlul abuziv al mișcărilor transpun într-o formă concretă riscurile la care sunt supuse persoanele care interacționează cu regiunea transnistreană.

În concluzie, situația gravă a libertății de circulație este întreținută de o impunitate cronică, manifestată prin lipsa intervențiilor decisive și coordonate din partea autorităților constituționale și prin perpetuarea acțiunilor agresive ale Tiraspolului. Orice strategie de reintegrare reală trebuie să abordeze de urgență problema restricțiilor impuse, să asigure un mecanism coerent de protecție a drepturilor fundamentale și să adopte măsuri imediate împotriva practicilor ilegale care afectează viața de zi cu zi a miilor de cetățeni din regiunea transnistreană și din jurul Zonei de Securitate.

IV. Dreptul la educație în școlile cu predare în limba română din regiunea transnistreană

Dreptul la educație pentru elevii și profesorii din cele opt școli cu predare în limba română din regiunea transnistreană continuă să fie supus unor restricții sistematice și presiuni multiple, rezultând într-un climat de incertitudine și vulnerabilitate pentru comunitatea educațională. În pofida eforturilor de consolidare și a unei ușoare creșteri a numărului de elevi, infrastructura, finanțarea și securitatea procesului educațional rămân marcate de obstacole majore.

Tendința constantă de majorare a numărului de elevi – inclusiv alolingvi – reconfirmă faptul că educația în limba română devine o alternativă atractivă pentru populația regiunii, care își dorește diplome recunoscute internațional și acces ulterior la universități din Republica Moldova sau din UE. Această evoluție necesită însă investiții suplimentare în infrastructură, transport școlar și cadre didactice, pe care bugetele actuale nu le pot acoperi.

Majoritatea școlilor funcționează în sedii improprii sau înguste, fără spații necesare pentru laboratoare, săli de sport sau activități artistice. Reparațiile capitale și modernizările sunt fie amânate, fie realizate parțial, din lipsă de fonduri. În plus, valabilitatea contractelor de închiriere (care expiră în 2027) și tarifele discriminatorii la utilități impuse de Tiraspol amplifică incertitudinea și vulnerabilitatea acestor instituții.

O parte dintre școli se confruntă cu dificultăți la angajarea profesorilor în discipline-cheie (matematică, fizică, limbi străine), iar legislația națională nu prevede indemnizații speciale sau compensații pentru tinerii specialiști care aleg să profeseze în regiunea transnistreană. În lipsa unor pachete salariale competitive și a condițiilor adecvate, cadrele didactice preferă să se orienteze spre alte localități, mai accesibile și mai sigure.

Numărul de elevi care trebuie transportați zilnic pe distanțe de zeci de kilometri a crescut, iar microbuzele și autobuzele sunt fie închiriate la prețuri mari, fie într-o stare avansată de uzură. Lipsa mijloacelor de transport moderne creează dificultăți organizatorice și financiare, sporind gradul de efort al școlilor și al părinților.

Tiraspolul recurge la hărțuirea familiilor care aleg instituțiile cu predare în limba română, la controale abuzive, amenințări și acțiuni de denigrare în mass-media locală. Totodată, continuă încercările de a colecta datele personale ale elevilor pentru înrolare forțată în structurile paramilitare, fapt ce creează multiple riscuri și inconveniențe, precum mutarea domiciliului.

Creșterea numărului de elevi vorbitori de rusă în școlile subordonate Chișinăului relevă nevoia unor măsuri suplimentare (cursuri intensive, materiale didactice adaptate), astfel încât acești copii să poată atinge nivelul necesar de competență lingvistică. În absența unui program național dedicat lor, profesorii sunt nevoiți să traducă simultan lecțiile și să depună eforturi suplimentare individuale.

Posturile de control ilegale și politica de declarare a oamenilor de cultură drept „persoane indezirabile” obstrucționează evenimentele culturale, schimburile de carte, vizitele scriitorilor și ale jurnaliștilor. Deși există inițiative punctuale (vouchere culturale, parteneriate cu muzee și instituții de cultură), acestea nu sunt suficient promovate și nu acoperă toți elevii din aceste școli.

Lipsa unui mecanism legal pentru copiii adoptați prin „decizii” locale, lipsa recunoașterii oficiale a actelor de adopție și creșterea accentului pe „educația militară-patriotică” în școlile din regiune ilustrează gravele vulnerabilități în care se află minorii. Militarizarea intensă și discursul antioccidental, combinate cu lipsa oricărei cooperări reale din partea Tiraspolului, amenință nu doar calitatea educației, ci și securitatea copiilor.

În concluzie, dreptul la educație în regiunea transnistreană pentru elevii și profesorii care aleg să studieze în limba română este puternic distorsionat de ingerințe politice, de lipsa infrastructurii și de presiunile constante din partea structurilor transnistrene. Cele opt școli subordonate MEC reprezintă singura alternativă la un sistem educațional dominat de ideologie militaristă și de îndoctrinare politică. Este imperios necesar ca autoritățile naționale să-și intensifice eforturile pentru a sprijini aceste instituții, să investească în consolidarea lor și să elaboreze programe care să asigure accesul cât mai larg la educație în limba română, în condiții de siguranță și nediscriminare. Totodată, un cadru legal și instituțional clar, completat de cooperarea eficientă cu partenerii internaționali, este esențial pentru protejarea drepturilor fundamentale ale copiilor și pentru construirea premiselor unei posibile reintegrări reale.

Recomandări

Domeniul I: Consolidare instituțională și monitorizarea drepturilor omului

Recomandarea 1

Subiecți vizați: Biroul politici de reintegrare, Guvernul Republicii Moldova

Realizarea unui raport de evaluare a necesităților instituționale ale BPR, axat pe identificarea lacunelor în resurse, structuri și procese: a. raportul trebuie să includă consultări cu experți naționali, internaționali și societatea civilă; b. pe baza concluziilor, consolidarea capacităților instituționale ale BPR prin restructurare sau crearea unei noi entități instituționale cu un mandat clar orientat spre monitorizarea, documentarea și gestionarea problemelor legate de încălcările drepturilor omului în stânga Nistrului și în municipiul Bender.

Recomandarea 2

Subiecți vizați: Biroul politici de reintegrare, Guvernul Republicii Moldova

Înființarea unui departament în cadrul BPR dedicat colectării și analizei datelor privind încălcările drepturilor omului în stânga Nistrului și în municipiul Bender. Elaborarea unui protocol standardizat pentru monitorizarea, documentarea și raportarea încălcărilor. Publicarea anuală a minimum două rapoarte analitice care sintetizează tendințele și încălcările documentate.

Recomandarea 3

Subiecți vizați: Biroul politici de reintegrare, Guvernul Republicii Moldova

Dezvoltarea unui website funcțional al BPR, accesibil în limbile română și rusă, care să includă: informații despre drepturile omului, servicii disponibile pentru victime și date de contact relevante; un instrument pentru raportarea rapidă a încălcărilor, cum ar fi un formular securizat online, un call-center integrat sau un live chat, pentru asistență imediată sau pentru a facilita comunicarea directă și confidențială cu victimele din stânga Nistrului și municipiul Bender.

Domeniul II: Protecția și sprijinul acordat victimelor

Recomandarea 4

Subiecți vizați: Guvernul Republicii Moldova (mecanism guvernamental)

Instituirea unui mecanism guvernamental dedicat sprijinului pentru victimele eliberate din detenția ilegală. Oferirea de asistență juridică, psihologică și socială pentru sprijinirea reabilitării și reintegrării victimelor în societate.

Recomandarea 5

Subiecți vizați: Biroul politici de reintegrare, Guvernul Republicii Moldova

Dezvoltarea unui sistem oficial și accesibil de redirecționare a victimelor către serviciile disponibile: elaborarea și publicarea unui protocol oficial de redirecționare, care să includă pași clari pentru îndrumarea victimelor către instituții publice, organizații ale societății civile sau entități internaționale care oferă sprijin specific. Crearea unei secțiuni dedicate pe website-ul BPR, unde victimele să găsească informații detaliate despre sprijinul disponibil, inclusiv ghiduri, date de contact și resurse accesibile. Derularea unor campanii de informare pentru a asigura că victimele din regiunea transnistreană cunosc acest mecanism și pot beneficia de el.

Domeniul III: Mecanisme internaționale de monitorizare și condiționalități

Recomandarea 6

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Biroul politici de reintegrare

Elaborarea unor demersuri concrete adresate organizațiilor internaționale pentru instituirea, sub egida ONU sau OSCE, a unui mecanism internațional independent și permanent care să monitorizeze locurile de detenție ilegale din regiunea transnistreană, având un mandat clar de colectare, analiză și publicare periodică a informațiilor despre condițiile de detenție și încălcările drepturilor fundamentale.

Recomandarea 7

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova, instituțiile de resort implicate în negocieri

Condiționarea accesului regiunii transnistrene la finanțări internaționale, sprijin tehnic și a negocierilor politice cu regimul de la Tiraspol, pe orice platformă de dialog, de implementarea următoarelor măsuri concrete pentru protecția deținuților: admiterea unui mecanism internațional de monitorizare a locurilor de detenție, sub egida organizațiilor internaționale relevante, pentru evaluarea constantă a respectării drepturilor fundamentale; eliminarea cenzurii și controlului exercitat asupra corespondenței deținuților, garantând accesul confidențial la familii, avocați și organizații pentru drepturile omului; publicarea și actualizarea anuală a datelor statistice complete privind locurile de detenție, incluzând informații despre capacități, distribuția deținuților, condițiile de detenție și date despre mortalitate și morbiditate.

Domeniul IV: Sprijin pentru fermierii din raionul Dubăsari și agenții economici din Zona de Securitate

Recomandarea 8

Subiecți vizati: Parlamentul Republicii Moldova, Guvernul Republicii Moldova

Revizuirea și completarea Legii nr. 39 din 02.03.2006, precum și a altor acte normative conexe, pentru a asigura fermierilor din raionul Dubăsari, care dețin terenuri agricole după traseul Râbnița-Tiraspol, accesul la măsuri suplimentare de sprijin financiar. Acestea ar trebui să includă reeșalonarea creditelor, facilități fiscale și protecție împotriva penalităților, adaptate dificultăților cauzate de restricțiile impuse de structurile transnistrene.

Recomandarea 9

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Biroul politici de reintegrare), negociatori în format „1+1”

Insistarea, pe toate platformele de dialog, asupra eliminării complete a taxelor vamale ilegale impuse fermierilor din raionul Dubăsari de către structurile transnistrene. BPR să prioritizeze acest subiect în formatul de negocieri „1+1”, în cadrul ședințelor grupurilor de lucru sectoriale și în orice alte formate de dialog relevante.

Recomandarea 10

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova, Ministerul Afacerilor Externe, Biroul politici de reintegrare

Sesizarea OSCE, a Uniunii Europene și a altor parteneri internaționali cu privire la practica abuzivă a structurilor transnistrene, solicitând presiuni diplomatice pentru eliminarea taxelor ilegale și încetarea restricțiilor impuse fermierilor.

Domeniul V: Coordonare interinstituțională și transparență

Recomandarea 11

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova

Stabilirea clară a responsabilităților instituțiilor implicate în gestionarea problemelor fermierilor din raionul Dubăsari și ale altor agenți economici din Zona de Securitate și regiunea transnistreană, prin definirea exactă a atribuțiilor fiecărei autorități.

Recomandarea 12

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova

Instituirea unei platforme guvernamentale permanente de coordonare interinstituțională, sub egida viceprim-ministrului pentru reintegrare sau a prim-ministrului, care să reunească periodic reprezentanți ai instituțiilor centrale și locale, în vederea asigurării unei abordări coordonate și eficiente a politicilor sectoriale și a soluționării problemelor economice și sociale din Zona de Securitate și regiunea transnistreană.

Recomandarea 13

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (toate instituțiile relevante), Biroul politici de reintegrare

Publicarea pe platformele web oficiale a unor ghiduri, instrucțiuni și informații relevante pentru locuitorii regiunii transnistrene, precum și pentru persoanele afectate de climatul represiv din regiune, care să detalieze tipurile de sprijin disponibile, instituțiile responsabile și mecanismele de raportare a situațiilor de risc sau a încălcărilor drepturilor omului.

Recomandarea 14

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Biroul politici de reintegrare), grupurile de lucru sectoriale

Continuarea asigurării participării fermierilor din raionul Dubăsari la ședințele grupurilor de lucru, în cadrul cărora vor fi abordate impedimentele cu care aceștia se confruntă. Această practică va sprijini transparența și va preveni politizarea excesivă a subiectelor din partea structurilor transnistrene.

Recomandarea 15

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova, Biroul politici de reintegrare, negociatori în format „1+1” și alte platforme

Solicitarea constantă, pe toate platformele de dialog, a eliminării practicii ilegale de declarare a persoanelor drept „indezirabile” și adoptarea unor măsuri concrete care să garanteze libertatea lor de circulație.

Domeniul VI: Educație și protejarea drepturilor lingvistice

Recomandarea 16

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Educației și Cercetării), Parlament (pentru buget)

Alocarea de resurse financiare suplimentare pentru extinderea și modernizarea instituțiilor de învățământ cu predare în limba română din regiunea transnistreană, astfel încât acestea să poată absorbi creșterea constantă a numărului de elevi, inclusiv a elevilor alolingvi, care optează pentru studiile în aceste școli.

Recomandarea 17

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Educației și Cercetării), autorități locale
Identificarea și implementarea soluțiilor pentru extinderea capacității școlilor cu predare în limba română, inclusiv prin crearea de noi spații educaționale și suplینirea insuficienței mijloacelor de transport moderne și încăpătoare pentru elevii care provin din localități îndepărtate.

Recomandarea 18

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Educației și Cercetării), autorități locale
Identificarea unor potențiale soluții pentru deschiderea unor grupe preșcolare în limba română pentru copiii din raioanele Bender, Tiraspol, Slobozia, Dnestrovsc și Grigoriopol.

Recomandarea 19

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Culturii, Ministerul Educației și Cercetării)

Analizarea posibilității de acordare a voucherelor culturale elevilor din școlile cu predare în limba română din regiunea transnistreană, pentru a le facilita accesul la produse și servicii culturale în limba română.

Recomandarea 20

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Culturii, Ministerul Educației și Cercetării), autorități locale

Desfășurarea unei campanii de promovare a programului „Voucher cultural” adresată tinerilor din regiunea transnistreană, pentru a atrage un număr cât mai mare de beneficiari.

Recomandarea 21

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Culturii, Ministerul Educației și Cercetării), autorități locale

Crearea de parteneriate între instituțiile culturale și cele opt școli cu predare în limba română, pentru a facilita accesul constant al elevilor la un număr mai mare de evenimente culturale în limba română.

Recomandarea 22

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Educației și Cercetării), autorități locale
Elaborarea și implementarea unui program suplimentar de învățare a limbii române destinat copiilor și tinerilor alolingvi din regiunea transnistreană, oferind cursuri extracurriculare și activități educaționale adaptate.

Recomandarea 23

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Educației și Cercetării), Biroul politici de reintegrare, autorități locale

Elaborarea și implementarea unui program de informare destinat părinților și elevilor din regiunea transnistreană privind riscurile recrutării forțate în structurile paramilitare și modalitățile de prevenire a luării în evidență militară. Acest program ar trebui să includă campanii de conștientizare, sesiuni educaționale și materiale informative accesibile.

Recomandarea 24

Subiecți vizati: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Educației și Cercetării), autorități locale
Colectarea și analiza datelor privind numărul elevilor care dețin așa-numita „cetățenie rmn”, în vederea identificării grupurilor vulnerabile și a dezvoltării unor măsuri de protecție adaptate.

Această monitorizare ar trebui realizată în colaborare cu autoritățile locale și instituțiile educaționale.

Recomandarea 25

Subiecți vizați: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Educației și Cercetării), Biroul politici de reintegrare

Analizarea fenomenului de îndoctrinare politică și militarizare a educației în regiunea transnistreană și identificarea soluțiilor pentru prevenirea și combaterea acestuia, urmată de elaborarea și implementarea unor politici și măsuri eficiente, inclusiv la nivel preșcolar.

Recomandarea 26

Subiecți vizați: Guvernul Republicii Moldova (Ministerul Educației și Cercetării), Biroul politici de reintegrare, grupuri de lucru pentru educație

Asigurarea participării directorilor școlilor cu predare în limba română din regiunea transnistreană la ședințele grupului de lucru pentru educație, având în vedere importanța transparenței și a implicării lor în procesele decizionale care îi vizează direct.

www.promolex.md

